

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

”Minun lakikirjani sanoo, ettei valolla ole mitään tekemistä
pimeyden kanssa”

Identiteettiprosessi vallan mekanismeissa Camilla Nissisen teoksessa **Meitä vastaan rikkoneet**

Eeva Pesonen

Kirjallisuus

Itä-Suomen yliopisto

Filosofinen tiedekunta

Humanistinen osasto

21.4.2024

Itä-Suomen yliopisto, filosofinen tiedekunta

Humanistinen osasto

Kirjallisuus

Pesonen, Eeva A.: ”Minun lakikirjani sanoo, ettei valolla ole mitään tekemistä pimeyden kanssa”

Identiteetti-prosessi vallan mekanismeissa Camilla Nissisen teoksessa **Meitä vastaan rikkoneet**

Pro gradu -tutkielma, 90 sivua

Tutkielman ohjaaja, professori Risto Turunen

Huhtikuu 2024

Asiasanat: sosiaalinen identiteetti, valta, Jehovan todistajat, narratiivisuus, traumakirjallisuus

Tutkielmani käsittelee Camilla Nissisen teosta **Meitä vastaan rikkoneet** (2022) kuvauksena sosiaalisen identiteetin muotoutumisesta Jehovan todistajien yhteisön vallan mekanismeissa. Pohdin teoksen päähenkilön, Siljan, sosiaalista identiteettiä, johon kasvaminen Jehovan todistajien yhteisön sääntöjen alla vaikuttaa.

Siljan sosiaalinen identiteetti rakentuu **Meitä vastaan rikkoneet** -teoksen Jehovan todistajien yhteisön, perheyhteisön ja yhteisön ulkopuolisen maailman välille. Silja asettuu yhteisön uskon puhtauden vaatimukseen, mutta samalla hän on toimija yhteisön ulkopuolisessa maailmassa. Jäsenyys kumpaankin ryhmään korostaa samaistumista ja eroa, ja Siljan on neuvoteltava identiteettinsä ryhmiin.

Siljan tarina on selviytymiskertomus syömishäiriöstä ja hengellisestä väkivallasta. Tutkimukseni sijoittuu traumakirjallisuudentutkimuksen kentälle, ja se ottaa aineksia uskontososiologiasta ja sosiaalipsykologiasta. Tutkimusmenetelmäni on tarinallisen kiertokulun teoria.

University of Eastern Finland, Philosophical Faculty

School of Humanities

Institute of Literature

Pesonen, Eeva A.: "Minun lakikirjani sanoo, ettei valolla ole mitään tekemistä pimeyden kanssa."

Identiteettiprosessi vallan mekanismeissa Camilla Nissisen teoksessa **Meitä vastaan rikkoneet**

Master's Thesis, 90 pages

Supervisors: professor Risto Turunen

April 2024

Keywords: social identity, power, Jehovah's Witnesses, narrative, trauma in literature

My study deals with the formation of social identity in Jehovah's Witnesses community in Camilla Nissinen's novel "**Meitä vastaan rikkoneet**" (2022). I consider on the social identity of the main character Silja. Her social identity is influenced by the rules of the Jehovah's Witnesses community and the practices of the major population.

Silja follows the rules of her religion and family but at the same time she is an actor in the outside of religious community. She belongs in both groups. She feels that she has similarities and differences with both groups, and that is the reason why she balances her identities.

Silja's lifestory is a narrative of surviving with the eating disorders and surviving violence by the religious community. The research method used in this study is theory of narrative approach. In research I use methods of trauma literary studies, sociology of religion and social psychology.

Sisältö

1	Johdanto.....	6
1.1	Meitä vastaan rikkoneet -teoksen esittely.....	6
1.2	Jehovan todistajat uskonnollisena liikkeenä	9
1.3	Uskonnolliset yhteisöt suomalaisen kaunokirjallisuuden aiheena	11
2	Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	16
2.1	Tarinallisen kiertokulun teoria kaunokirjallisuudessa.....	16
2.2	Sosiaalinen identiteetti.....	20
2.3	Samaistuminen, ero ja toiseus	22
2.4	Yhteisöllinen valta, hengellinen väkivalta ja stigmatisaatio	23
3	Uskonnollisen yhteisö ja perheyhteisö itsereflektion toimikenttänä	30
3.1	Kuuluminen kastettuihin.....	31
3.2	Kasteen halu.....	33
3.3	Kasteen sitovuus.....	39
3.4	Suljetun yhteisön opin kyseenalaistaminen.....	42
4	Identiteettien asettuminen uskonnollisen yhteisön ulkopuolelle.....	47
4.1	Ristiriitaisuus ryhmäjäsennyksissä	48
4.2	Autoritaarinen yhteisö ja maailmallinen koulu yhteisö.....	49
4.3	Vastentahtoinen ryhmäjäsentyys uskonnollisessa yhteisössä	56
5	Mitä Silja on? –Sosiaalisen identiteetin painostus	60
5.1	Sosiaalinen kontrolli jäsentä rajoittavana tekijänä	60
5.2	Identiteetti pakkotilassa	65
5.3	Stigmatisoitunut identiteetti	71
5.4	Uudistettu minuus yhteisöstä irtaantumisen jälkeen	75

6 Päätämä.....78

1 Johdanto

Minun lakikirjani sanoo, ettei valolla ole mitään tekemistä pimeyden kanssa ja että hän on yön lapsi kun taas minä kuljen kohti ikuista elämää. (Camilla Nissinen 2022: 300.)

Tutkielmassani tarkastelen Camilla Nissisen esikoisromaania **Meitä vastaan rikkoneet** (2022) kuvauksena sosiaalisesta identiteetti-prosessista uskonnollisen yhteisön valtamekanismeissa. Nissisen teos käsittelee Jehovan todistajien yhteisön jäsenyyttä ja yhteisöstä lähtemistä nuoren Siljan näkökulmasta. Tarkastelen tekijöitä, jotka vaikuttavat päähenkilö Siljan sosiaalisen identiteetin identiteetti-prosessiin.

1.1 Meitä vastaan rikkoneet -teoksen esittely

Meitä vastaan rikkoneet kertoo Jehovan todistajien perheeseen syntyneen Siljan tarinaa lapsuudesta aikuisuuteen. Silja ihailee yhteisön jäsenten uskollisuutta yhteisön oppeja ja Jehovaa kohtaan, ja hän haluaa olla toistenkaltainen, esimerkillinen, Jehovan todistaja. Silja alkaa kuitenkin kyseenalaistamaan Jehovan todistajien oppia ainoana totuutena ja elämäntapana.

Välillä koko elämä tuntuu pelkältä näytelmältä, jota itse Jumala taivaasta katsoo ja jolle hän toivon mukaan lopussa taputtaa. (80.)

Ristiriidasta seuraa Siljan valinta omaksi koetun oikean ja väärän sekä perheen ja vapauden välillä. Tässä vaa'assa painavat oma tahto ja perheen rakkaus.

Lapsesta asti Silja tietää, että tullakseen hyväksi Jehovan todistajaksi on noudatettava **Raamatun** ja seurakunnan ohjeita ja vältettävä maailmallisia kiusauksia. Äiti sanoo uskovien syntien olevan pahempia kuin maailmallisten, sillä maailmalliset eivät näe totuutta. Heidät on tuomittu Harmageddonin taistelussa. Äidin sanoin valvonta sääntöjen noudattamisesta on aina läsnä.

–Jehova näkee kaiken. Hän tietää miten toimit, vaikka kukaan muu ei näkisi. Loppujen lopuksi kyse on vain siitä, kumpaa haluat miellyttää enemmän, koulukavereita vai Jehovaa. Ymmärrätkö? (30.)

Valvovasta Jehovasta ja yhteisön ehdollisuudesta tulee aikuisuuteen asti yltävä toimintamalli, jota Silja noudattaa lopulta vastoin omaa katsomustaan. Jehovan todistajana Silja joutuu ristiriitatilanteisiin ”maailmallisten” eli yhteisön ulkopuolisten maailmassa. Aina ei ole helppoa selittää säännöistään, vaikka todistaminen ilahduttaisi perhettä ja Jehovaa. Siljan näkemyksessä hyvä Jehovan todistaja todistaisi uskoaan lähipiirilleen ja kertoisi arjesta, jossa kokoustetaan valtakunnan saleissa ja kierretään ovelta ovelle **Vartiotornin** kanssa. Alakoulussa Silja tutustuu Aapoon, ja saa hänestä lapsuus- ja nuoruusajan luotettavan ystävän. Ongelmana vain on, että Aapo on maailmallinen, eikä siten ystävyysuhde ole sallittu. Kasvun myötä Siljan houkutus katsoa Jehovan todistajien sääntöjen ulkopuolelle kasvaa, mutta kunnollinen seurakunnan jäsen kieltäytyisi luopumasta säännöistä ja siten uskostaan. Valtakunnansalissa Siljan on helpompi nyökytellä rakastavansa Jehovaa, vaikka hiljalleen huono omatunto alkaa kalvata häntä. Miksi on väärin haluta samoja asioita kuin muut? Aapo, joukkoon kuuluminen, haaveet kirjallisuudenopinnoista ja itsensä toteuttamisesta sijaitsevat kaikki häneltä suljetussa maailmallisten maailmassa. Väärintekemistä enemmän Silja pelkää karttamista, jolloin seurakunta hylkäisi hänet. Silja kokee, ettei yhteisön katsomusmaailma tunnu enää omalta. Hän ei tunne enää itseään. Lopulta Siljan ainoa hallinnantunne kohdistuu häneen itseensä. Hiljalleen Silja alkaa rajoittamaan ruoka-annoksiaan ja oksentamaan syömisiään. Silja kokee hallitsevansa itseään, muttei silti ole täysin vapaa. Tilanteen käydessä henkeä uhkaavaksi Silja joutuu psykiatrian suljetulle osastolle, jossa hänen on avattava mielenmaailman synkkyudet parantuakseen.

Kirjailija Camilla Nissinen kertoo teoksessaan kokemustaan fiktiivisen tarinan keinoin. Nissinen kertoo kasvaneensa Jehovan todistajien yhteisössä ja joutunut nuorena aikuisena suljetulle osastolle syömishäiriön vuoksi. Hän on eronnut Jehovan todistajista seitsemän vuotta sitten, ja teoksellaan hän kertoo, millaista on kasvaa yhteisössä ja luopua tutusta arjesta seuralaisenaan rasakas syyllisyys ja ulkopuolisuuden tunne. (Kosonen, Yle.fi 8.10.2022.) Nissinen on kokenut ristiriit-

taa yhteisöön kuulumisesta ja siitä lähtemisestä. Seurakunnista sai lämminhenkisyttä ja elämänarvoja, mutta uskonnon arvot tuntuivat vieraalta ja menetyksen pelko painoi Nissisen mielessä. Teos on fiktiivinen, mutta kirjailija on siirtänyt Siljan tarinaan pohdintoja omasta lapsuudesta, Jehovan todistajien yhteisöstä ja aikaisempien vuosien kokemuksista. **Meitä vastaan rikkoneet** on lukijasta todentuntuinen, mutta Nissinen painottaa kirjailijan ja päähenkilön olevan erillisiä, vaikka kirjailijalla on kokemusta teoksen aiheesta. (Hartikainen, Karjalainen 21.9.2022.)

Meitä vastaan rikkoneet on saanut hyvän vastaanoton, joka lisää kiinnostusta kirjallisuudentutkimusta ajatellen. Lukijakunta selkeästi haluaa tietää Siljan kaltaisten tarinaa. Teoksen vastaanotto myös osoittaa, että tällaiselle kirjallisuudelle ja tarinalle on tarvetta tietoisuuden ja kokemuksellisuuden kannalta. Nissisen esikoisromaani palkittiin sanomalehti **Karjalaisen** myöntämällä Vuoden kulttuuriteko -palkinnolla. Perusteluiksi kerrotaan Nissisen teoksen käsittelevän tärkeitä aiheita traumakirjallisuuden keinoin. (Nevalainen, Karjalainen 6.1.2023.) Kirjakauppaliitto Ry:n Mitä Suomi lukee -tilastossa¹ **Meitä vastaan rikkoneet** sijoittui elokuun (1.8.-31.8.2022) myydyimpiin teoksiin kaikki formaatit huomioiden. Teos sijoittui kotimaisessa kaunokirjallisuudessa 17. myydyimmäksi teokseksi. Teos pääsi myös Pohjois-Karjalan kirjastopalvelut kattavan Vaara-kirjaston suosittuihin nimikkeisiin. Kysyin teoksen lainausmäärät julkaisukuukausi elokuusta 2022 vuoden 2024 alkuun Vaara-kirjastosta sähköpostitse. Ensimmäiset niteet saapuivat elokuussa 2022, jonka jälkeen kirjastoihin hankittiin lisäkappaleita kysynnän takia. Puoli vuotta teoksen ilmestymisen jälkeen, Helmikuussa 2023, varauksia oli 318 kappaletta 33 niteelle. Maaliskuussa 2024 varauksia oli 5 kappaletta ja 36 niteelle. Äänikirjana niteitä on viisi kappaletta, ja niihin ei ole varauksia.

Meitä vastaan rikkoneet tarjoaa uutta näkökulmaa 2020-luvun sosiaalisen identiteetin tutkimuskentälle ja nykykirjallisuudentutkimukselle, sillä teos käsittelee osittain vaiettua aihetta uskonnollisen yhteisön jäsenyyden ja sen päättämisen varjopuolista omakohtaisen kokemuksen

---

¹ Kirjakauppaliitto Ry:n Mitä Suomi lukee -tilasto perustuu laajan valikoiman kirjakauppojen, verkkokauppojen, lukuaikapalvelujen ja Lehtipisteen kirjamyynäntiin.

kautta. Ideologiset jännitteet ja ristiriidat ovat globaalisti esillä, jolloin identiteettiä, omaa asemaa toiseutta ja muita valtakysymyksiä käsitellään ideologisuuden kautta. **Meitä vastaan rikkoneet** -teos kuvaa yksilön ja yhteisön välistä problematiikkaa. Nissisen teoksessa identiteetin tutkiskelu on vahvana teemana. Silja kertoo elämäntarinaansa Jehovan todistajien yhteisön nykyisenä ja entisenä jäsenenä nostoen esille yhteisönsä vallan mekanismeja. Tarkastelen identiteettiprosessiin vaikuttavia tekijöitä, jotka muodostavat, välittävät ja kyseenalaistavat Siljan identiteettiä hänen kuuluessaan ja irtautuessaan yhteisöstään. Kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta Siljan kerrontaa voidaan lähestyä elämäntarinana, jolloin kertomus välittää identiteettiä narratiivien kautta.

1.2 Jehovan todistajat uskonnollisena liikkeenä

Andrew Holdenin (2002: 1) mukaan Jehovan todistajien liike perustettiin vuonna 1872 Yhdysvalloissa, ja sen perustajana pidetään Charles Taze Russelia. Russel oli kiinnostunut raamatullisesta eskatologiasta, jonka mukainen maailmanlopun oppi on liikkeen yksi tärkeimmistä. Jehovan todistaja yhteisöä väitöskirjassaan **Vartiossa maailmaa vastaan. Tutkimus Jehovan todistaja -yhteisöstä eronneiden kokemuksista** tutkinut Seija Ronimus (2011:95) kertoo liikkeen saapuneen Suomeen vuonna 1910 Emil Östermanin ja Kaarlo Hartevin toimesta. Uskonnolliseksi yhdyskunnaksi liike rekisteröitiin vuonna 1945. Jehovan todistajien katsomus on kansainvälisesti levittäytynyttä. Holdenin (2002:1) mukaan liike erottuu muista monopolisoimalla totuutta ja siten kieltäytymällä ekumeenisista suhteista muihin uskonnollisiin kirkkokuntiin.

Maija-Leena Rovon (2022: 78) mukaan Jehovan todistajien toimintaa koordinoi ja johtaa New Yorkissa toimiva hallintoelin. Toimintaa johdetaan keskusjohtoisesti kokeneiden vanhimpien toimesta. Toimikuvaa liittyy voimakkaasti katsomuksellinen pohja, sillä hallintoelimen katsotaan toteuttavan Jehovan maanpäällistä tahtoa. Hallintoelimeen kuuluu komiteoita, joita ovat puheenjohtajan, kirjoitus-, opetus-, palvelus-, kustannus- ja henkilökuntakomitea. Järjestö on jakautunut haaratoimistojen muodostamiksi vyöhykkeiksi, ja haaratoimisto jakautuu kierroksiksi. Suomen haaratoimisto sijaitsee Tikkurilassa, ja sieltä ohjataan myös Latvian ja Liettuan toimintaa. Haaratoimistojen tehtävänä on esimerkiksi uskonnollisen työn johto, seurakuntien välinen yhteistyö

sekä konventtien ja kokousten ohjelmasisällöt. Tikkurilan haaratoimistossa sijaitsee kirjapaino ja Betel-kodiksi kutsuttu yhteisö, jossa yhteisön perheettömät jäsenet voivat harjoittaa uskontoa yhdessä. (Ronimus 2011: 90.) Uskontojen ja kulttuurien politiikkaa tutkinut professori Aini Linjakummun (2021: 62) mukaan seurakunnan paikallisesta toiminnasta vastaavia jäseniä kutsutaan vanhemmistoksi. Filosofian ja uskonnotutkimuksen tohtori George D. Chryssides (2009) määrittelee Jehovan todistaja yhteisön kulttuurista laatimassaan sanakirjassa vanhimmiston (elder) tarkoittavan seurakunnan johtavaa joukkoa, joka koostuu vanhemmista miehistä. Vanhemmisto vastaa ensisijaisesti opettamisesta, neuvonnasta ja rohkaisusta. Vanhimmisto työskentelee kollektiivisesti ja heillä on yhtäläinen auktoriteetti. Vanhemmistoon vaaditaan vuosien sekä organisaation jäsenyyden vanhemmuutta.

Kimmo Ketola ja Jouni Virtanen (2008: 152) luonnehtivat **Raamattua** Jehovan todistajien opetuskurssien muodostajaksi. Vartiotornin opetus pohjautuu **Raamattuun**, mistä Andrew Holden (2002) käyttää termiä vartiotornioppi. Raamattu edustaa kirjaimellisesti tulkittua arvovaltaa, johon kaikki opetukset perustuvat. Katsomuksessa tunnustetaan jumala Jehovana, Jeesusta ei mielletä messiaana ja Pyhä Henki on vaikuttava voima. Sakramentteina ovat kaste ja ehtoollinen. Uskontoa harjoitetaan yhdessä valtakunnansaleissa, ja kokouksissa käydään läpi **Raamatun** sisältöä. Jehovan todistajat uskovat maailmanloppuun, Harmageddoniin. (Ketola & Virtanen 2008: 152–154.) Jehovan todistajien virallinen verkkosivusto **JW.ORG** luonnehtii Harmageddonin taistelua sodaksi ihmishallitusten ja Jumalan välillä. Taistelussa pelastuvat Jumalaa palvovat, ja vihollisiksi katsotaan Jumalan vallan vastustajat. Monia uskonnollisia tapoja tai perinteitä ei harjoiteta Jehovan todistajien yhteisössä. Näitä ovat esimerkiksi syntymäpäivien sekä kansallisten ja kristillisten juhlapäivien vietto. Yhteisö tuomitsee esimerkiksi esiaviollisen seksin, homoseksuaalisuuden ja päihteiden sekä riippuvuutta aiheuttavien tuotteiden, kuten tupakan, käytön. Yhteisöön kuuluvat eivät tervehdi lippua, laula kansallislauluja, äänestä tai käytä ristosymbolia. Jehovan todistajat eivät suorita asepalvelusta tai salli verensiirtoja. (Ketola & Virtanen 2008: 153–154.)

1.3 Uskonnolliset yhteisöt suomalaisen kaunokirjallisuuden aiheena

Uskonnolliset yhteisöt ja ihmisen hengellinen itsetukiskelu ovat vaikuttaneet suomalaiseen kirjallisuuteen niin kaipauksen kuin kritiikin näkökulmasta. Juhani Niemen (1992: 61–65) mukaan 1800-luvun alkupuolen kirjallisuudessa uskonnollisuus näkyi teoksissa uskonnollisen heräämisen kautta. Esimerkiksi J.L. Runebergin teokset, Elias Lönnrotin **Kalevala** (1849) ja Aleksis Kiven **Seitsemän veljestä** (1870) sisältävät kuvauksia kääntymyksestä uskonnolliseen arvopohjaan. 1880-luvun lopulla uskonnollisuus sai uutta arvopohjaa realismiin myötä. Esimerkiksi Juhani Ahon **Pappin tytär** (1885) ja Minna Canthin **Hanna** (1886) osoittavat uskonnollisuuden tradition kyseenalaistamista rikkomalla aikaisempaa arvopohjaa ja jopa kieltämällä uskonnollisuuden. Pappisperheestä lähtenyt Aho kuitenkin suhtautui kiinnostuneena uskonnollisuuteen. Irma Sulkunen (2013: 35, 38–39) nostaa Juhani Ahon teoksen **Kevät ja takatalvi** (1906) olleen alkua Ahon työlle tehdä aineistokeruuta Paavo Ruotsalaisen johtamasta herännäisyydestä, jonka Aho aloitti 1880-luvun puolivälistä. Ahon körttiläisyyden kuvaukset novellissaan **Muudan markkinamies** (1884) ja lastukokoelmassaan **Heränneitä** (1894) ovat lämminhenkisiä mielenmaisemakuvauksia. Kari Mäkisen (1992: 68) mukaan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun yhteiskunnallisten ja henkisten rakenteiden sekä kulttuurien murros loi ajatusta yksilön omasta vapaudesta. Moraaliset, yhteiskunnalliset ja maailmankatsomukselliset ajatusmallit eivät enää nojanneet vanhaan yhtenäiskulttuurin aikaan. Vuonna 1908 ilmestyi Ilmari Kiannon kirkkoinstituutiota ja sen moraalista valtaa arvosteleva **Pyhä viha**, jonka tulkinnassa Helena Hyöty (2015: 92, 95) toteaa Kiannon tolstoilaisuuden näkyvän. Kianto itse piti **Pyhää vihaa** uskonnonvapausromaanina, jollaisen lukutavan teos on vastaanotossa saanut. Mäkinen (1992: 69) luonnehtii Kiantoa vaikuttajaksi, joka pyrki kyseenalaistamaan kirkon ja **Raamatun** auktoriteettia.

Arto Köykkä (2016: 12–14,56) nostaa esille Pentti Saarikosken tuotannon uskonnollisuutta käsittelevänä kirjallisuutena. Kirjailijana Saarikoski asetti uskonnollisuuden vapaasti käyttöönsä ilman, että häntä luonnehditaan hengelliseksi kirjailijaksi, mutta samalla osoittaen irtautuneensa hengellisyydestä. Saarikoski käsittelee uskontoa sekä kiivaasti että pohtivasti, eikä kiinnostus hengellisyyttä kohtaan lakannut välirikosta luterilaiseen kirkkoon huolimatta. Saarikoski oli avoin kannastaan ja osoitti esimerkiksi tukensa jumalanpilkasta syytetylle Hannu Salamalle. Tuomas Äys-

tön (2015: 183) mukaan Hannu Salaman **Juhannustanssit** (1964) synnytti 1960-luvun kuuluisimman uskontokohun. Kai Laitinen (1991: 561–562) toteaa **Juhannustanssit**-teoksen liitetyn halpaan naturalismiin ja sivistymättömyyden kuvauksiin. Salama sai vastaansa konservatiivisia ja oikeistolaisia piirejä, ja teos tuomittiin jumalanpilkkasta. Äystö (2015: 184) kertoo Salaman tunnustaneen oikeudessa hakeneensa tarkoituksellista jumalanpilkkaa. Toni Lahtinen (Kylmälä, Yleisradio: 3.1.2017) toteaa, että Timo K. Mukka voidaan asettaa samaan jumalanpilkkakeskusteluun Salaman tavoin, sillä hän joutui myös osaksi keskustelua siitä, mitä kirjallisuus voi edustaa. Timo K. Mukan teokset **Maa on syntinen laulu** (1964) ja **Tabu** (1965) asettuvat **Raamatun** kuvauksien, korpelaisuuden ja lestadiolaisuuden piiriin. Leena Mäkelä-Marttinen (2008: 129, 132) kuvaa Timo K. Mukan **Maa on syntinen laulu** -teosta naurullisuudesta huolimatta vakavaa parodiaa esittäväksi teokseksi, jossa parodisuus liittyy uskonnolliseen epäsovinnaisuuteen. **Maa on syntinen laulu** -teoksen henkilöhahmo Marttaan liitetty seksuaalisuus rikkoo teoksen lestadiolaiskuvausta. Lahtinen (Kylmälä, Yleisradio 3.1.2017) kuvaa **Tabun** kielletyn ja kyseenalaisen rakkaussuhteen pohjautuvan parodiaalisesti raamatulliseen pyhään perhekäsitykseen, ja kerronnan hyödyntävän raamatullista vastakkainasettelua. Pirkko Saision **Elämänmeno** (1975) käsittelee uskonnollisuuden kaipuuta ja roolia uskonnollisuudessa. Päivi Koivisto (2011: 32) viittaa Saision haastatteluun Yleisradion **Punainen lanka** -ohjelmassa, jossa Saisio kertoi itse nuorena pohtineensa omaa uskonnollisuuttaan. Bengt Pohjasen **Kristalliarkki** (1987), **Kolmen kyynärän jumalat** (1988) ja **Korpelan enkelit** (1989) muodostavat kehyskertomuksena Korpela-trilogian, jonka kuvaus sijoittuu lestadiolaisuuteen useamman sukupolven ajan. Brita Turunen (2010: 164, 166) luonnehtii Pohjasen teoksissa vaikuttavan lestadiolaismentaliteetin, ja kirjailija on kertonut kasvaneensa postillanlukijoiden joukossa.

Uskonnollisia yhteisöjä käsittelevä kaunokirjallisuus on ottanut asemaa nykykirjallisuuden kentällä aikansa ilmiöistä käsin. Media on osaltaan asettanut uskonnot arvomurroksen alle. Media lähentää globaalit ilmiöt osaksi ihmisten arkipäivää, jolloin maailman poliittinen tilanne ja sen ilmiöt muuttuvat henkilökohtaisemmaksi. Erin K. Wilsonin (2022: 33) mukaan uskonnollisiksi konflikteiksi ei 2000-luvulla sisällytetä pelkkiä sotia, vaan konflikteihin katsotaan ilmiöt, jotka vaarantavat ihmisten ja yhteisöjen turvallisuutta. Keskusteluissa ovat kaikki turvallisuutta uhkaavat ja

väkivaltaa (niin suoraa- ja epäsuoraa kuin rakenteellista valtaa) lisäävät ilmiöt. Viime vuosien kysymykset yksilön oikeudesta omaan kehoon ilman ideologian painostusta ovat olleet esillä esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Puolassa tapahtuneesta aborttikiistassa sekä Suomen aborttilain uudistuksen **OmaTahto2020** -kansalaisaloitteessa. Iranin naisten asemaan liittyvistä siveysprotesteista saivat globaalituen, jolloin moni muu maa, kuten Suomi, järjesti sisäisiä tukiprotesteja oikeudesta vapaaseen uskonnonharjoittamiseen tai ateismiin. Maailman tapahtumat asettavat pohtimaan kansallisia arvoja, ja sitä, kuinka hyvin esimerkiksi oikeus omaan kehoon tai uskonnonvapautteen ilman syrjimyksen pelkoa toteutuvat Suomessa.

Juha Itkosen esikoisromaani ja Finlandia-palkinnon ehdokas **Myöhempien aikojen pyhä** (2003) kertoo mormonikirkon jäsenyydestä. Itkosen teoksessa käsitellään uskonnon asettamien toiveiden, omantunnon ja uskontosuhteen ristiriitaa mutta myös kuulumisen ja minuuden kysymyksiä. Lestadiolaisyhteisöjä ja lestadiolaisuutta käsittelevät esimerkiksi Hannu Raittilian **Ei minulta mitään puutu** (1998), Hanna Pylväisen *We Sinners* (2012), Tommi Kinnusen **Neljän tien risteys** (2014) ja Pauliina Rauhalan teokset **Taivaslaulu** (2013) ja **Synninkantajat** (2018). Kehollisuuden ja uskonnon problematiikkaa sekä yhteisön kaikkialle yltävää vallankäyttöä käsittelevä esikoisteos **Taivaslaulu** valittiin Yleisradion, Suomen satavuotisvuoden vuoksi tehtyyn, **101 kirjaa** -sarjaan vuoden 2013 merkittävämpänä teoksena. (Puttonen, Yleisradio 3.1.2017.) Listalle valittujen teoksien piti tarkastella syntyäikansa henkistä ilmapiiriä, yhteiskunnallisia tapahtumia ja ihmisen sisäisen maailman muuttumista. Sukupolvia yhdistävän hengellisen väkivallan kuvaaja **Synninkantajat** oli ehdolla kaunokirjallisuuden Finlandia-palkintoon. Ehdokkuutta perusteltiin esimerkiksi omaäänisillä pohdinnoilla uskonnon valtakysymyksiin liittyen (sttinfo.fi 9.11.2018). Camilla Nissisen, Pauliina Rauhalan ja Hanna Pylväisen kirjailijakuvaa yhdistää kriittinen ja pohtiva kirjoittaminen entisestä yhteisöstään. Pylväinen on vienyt lestadiolaisyhteisön kulttuuria kansainväliselle tasolle **We Sinners** -romaanillaan, jossa Pylväinen kuvaa yhdysvaltalaislestadiolaisperheen elämää ja perheen sisäistä kipuilua. Uskonnon sääntöjen vaikutusta kehollisuuteen kuvaa myös Niina Revon, Janne Huuskosen ja Akseli Koukin audiodraama **Jeesus tykkää laihoista tytöistä** (2023), jossa tositarinat ja fiktio luovat lahkokuvauksen.

Lasten kokemusmaailmaa yhteisön vallan mekanismeissa on käsitellyt esimerkiksi Riikka Pelo **Taivaankantaja** (2006) romaanissaan pienen Vendlan kautta. Pelon lestadiolaislapsuuden ja Nissisen Jehovan todistaja lapsuuden kuvauksissa korostuvat lapsen rajallisuus hahmottaa yhteisön valtakäsitys ja aikuisten vastuu lapsen suojeluun. Nuorten näkökulmaa uskonnollisen yhteisön jäsenyyteen tuo Mikael Niemen **Populäärimusiikkia Vittulajänkältä** (2000), jossa lestadiolaisuuden ja valtaväestön sääntöjen sovittaminen toisiinsa näyttäytyy kahden pojan, liikkeeseen kuuluvan ja kuulumattoman, ystävyutenä. Fundamentalistista uskonyhteisöä nuoren tytön silmin käsittelee Markku Karpion selviytymiskertomus **Tie auki taivasta myöten** (2001). Draaman aiheina uskonnollisen yhteisön jäsenyyttä käsittelee Dome Karukosken ohjaama ja Alekski Bardyn käsikirjoittama **Kielletty hedelmä** -elokuva (2009), joka on lestadiolaistytöjen kasvukertomus yhteisöstä vapautumiseen. **Kielletty hedelmä** kuvaa **Meitä vastaan rikkoneet** -teoksen tavoin ristiriitaa yhteisön normien noudattamisesta. Terhi Törmälehdon **Vaikka vuoret järkkäisivät** (2017) on kuvaus nuoren Elsan liittymisestä helluntailaisten yhteisöön ja katsomuksen omaksumisesta.

Nissisen ja Rauhalan esikoisteokset saivat ympärilleen laajaa journalistista sekä sosiaalisen median alustoilla tapahtuvaa keskustelua uskonnollisten yhteisöjen sisäisestä vallankäytöstä ja sen yltämisestä jäseniensä henkilökohtaiseen elämään.² Stewart M. Hoover (2011) toteaa uskonnon "medisoituneen", jolloin media luo uutta kontekstia uskonnon merkitykseen ja siten jatkuvasti uudistaa tulkintaa uskonnoista. Hooverin (mt.) mukaan mediassa esille nousevat esimerkiksi aiheet uskonnon roolista identiteettipolitiikkaan ja valtakysymyksiin. Uskonnollisista yhteisöistä käyty keskustelu ei tapahdu vain liikkeiden ulkopuolisten toimesta. Meri-Anna Hintsala (2017: 20–21) kertoo blogikirjoitusten yleistymisen 2010-luvulla siirtäneen keskusteltua vanhoillislestadiolaisista julkisille sivuille ja uutispalveluille. Liikkeen jäsenet kirjoittivat yhteisön epäkohdista

---

² Esim. Miina Supinen: Liian monta lasta. Kolumni, Miina Supinen liikuttuu kyyneliin, vaikka tarinan antifeministisyys ahdistaa. Apu.fi 1.10.2013.

Elina Kaakkinen: Lestadiolaisäidit puolustavat valintojaan: "Tiedän kyllä itse, onko minulla hyvä olla vai ei". Yle.fi, 25.6.2015.

Raija Kurki: Taivaslaulu-keskustelu: On helpompi puhua kirjasta kuin itsestään. Kotimaa.fi 17.2.2016

sosiaalisen median palstoilla, josta ne nousivat julkiseen keskusteluun niin journalistiikassa, tutkimuksissa kuin kaunokirjallisuudessa. Erityisesti ehkäisykielto ja naisten asema ovat puheenaiheena. Valtaväestö tarkastelee yhteisöjä toiseuden kulttuurina. Uskonnollisia yhteisöjä käsittelevä kaunokirjallisuus tarjoaa lukijoilleen ikkunoita yhteisöihin, joita Nissisen ja Rauhalan voidaan luonnehtia tarkastelevan sisältäpäin. Uskonnollisia yhteisöjä käsittelevä kaunokirjallisuus ei pyri pelkästään kritiikkiin Rauhalan ja Nissisen teoksissa. Kirjailijoiden teokset osoittavat myös lämmenhenkisyyttä yhteisön jäseniä kohtaan, ja päähenkilöt ottavat yhteisöistä lähtiessään hyväksi kokemansa arvot mukaansa. Nissinen on kertonut kirjoitusvaiheessa miettineensä, että lukija voi saada teoksesta vertaistukea tai uutta näkökulmaa (Lappalainen, Karjalan Heili 2.9.2022). Suhautuminen uskonnollisia yhteisöjä kohtaan on kasvanut ennakkoluuloisemmaksi ja jopa torjuvaksi. Sini Erholtz (2019: 227–229) nostaa esille valtamedian yleistämän mielikuvan, jossa vanhoillislestadiolaisuutta lokeroidaan vanhoillisiin arvoihin. Naiset kuvataan äitiyden kautta alistettuna sekä naiseudesta kavennettuina esimerkiksi meikittömyyden kontekstissa. Yhteisön jäsenet joutuvat vastaamaan valtamedian paineeseen, jolloin heidän luodessa keskustelua esimerkiksi blogien kautta lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä. Kirjailijat tuovat oman osuutensa lokeroinnin purkamiseen haastatteluillaan ja teoksillaan korjaten misinformaatiota ja vihapuhetta.

Taivaslaulun naisen kehollisuuden kysymykset ovat nousseet esille esimerkiksi Elli Lehiköisen väitöskirjassa **Ihmisyyden äärellä-Lisääntymistä käsittelevä kotimainen nykykirjallisuus, lukeminen ja luontokulttuurit** (2020). Lehiköinen tutkii **Taivaslaulua** ehkäisykiellon kannanotona ja kulttuurisena valtarakenteena perheen perustamiseen liittyen. Susanne Itäkare on tutkinut artikkelissaan **”Jeesus-känni, paras kanni”**. **Kristillinen fundamentalismi ja toiseuden problematiikka Markku Karpion nuortenromaanissa Tie auki taivasta myöten** (2021) nuortenkirjallisuudelle poikkeavaa toiseuttamisen esitystapaa, jota **Tie auki taivasta myöten** -teoksessa ilmenee. Sandra Wallenius-Korkalon väitöskirjassa **Esitetty lestadiolaisuus Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa** (2018) Pylväisen **We Sinners**-romaanin (2012) ruumiillisuutta kuulumisen tapana uskonnolliseen yhteisöön. Wallenius-Korkalon väitöskirjassa Rauhalan teokseen pohjautuva, Seija Holman ohjaama näytelmä, **Taivaslaulu** (2015) on tutkimuksen alla performatiivisena vanhoillislestadiolaisuudesta ja sen ymmärtämisestä, ja Karukosken **Kielletty hedelmä** -elokuva on tarkastelussa lestadiolaisuuden representaationa.

2 Teorettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

2.1 Tarinallisen kiertokulun teoria kaunokirjallisuudessa

Pohdin, mitkä Siljan Jehovan todistajien yhteisöön, perheeseensä, uskonnollisen yhteisön ulkopuoliseen yhteisöön eli maailmallisiin ja sairaalayhteisöön liitetyt kuulumisen ja irtautumisen kokemukset ja niille annetut merkitykset vaikuttavat Siljan sosiaaliseen identiteetti prosessiin. Uskonnollisesta yhteisöstä, perheyhteisöstä ja sairaalayhteisöstä muodostuu Siljalle pakkoyhteisöjä, joissa häntä hallitaan vastoin hänen tahtoaan. Yhteisöjen säännöt ja ehdot luovat valtakysymyksiä ja -asetelmia. Huomioin tutkielmassani uskonnollisen yhteisön ja perheen tekijöiksi teoksessa esitetyt Jehovan todistajien katsomukseen liittyvät valtakysymykset, jotka vaikuttavat sekä Siljan tahtoon noudattaa Jehovan todistajien katsomusta että hänen valintoihinsa maailmallisessa maailmassa. Sairaalayhteisössä tekijäksi muodostuu vastentahtoisuus. Tutkimukseni sijoittuu traumafiktio kirjallisuudentutkimuksen kentälle ja se ottaa aineksia uskontososiologiasta ja sosiaalipsykologiasta. Lähestyn tutkimuksessani teosta tarinallisen kiertokulun teorialla, jota Vilma Hänninen (2002:14–15) kuvaa lähestymistavaksi, jossa kielellä on keskeinen merkitys ihmisen sosiaaliselle todellisuudelle ja itseymmärrykselle. Tarinallisen kiertokulun teoriassa sisäinen tarina, kerronta ja eletty elämä vaikuttavat toisiinsa. Lisäksi sovellan sosiaalisen identiteetin käsitteitä, kuten samaistumista ja eroa, ja valtatutkimusta. Tutkielmani näkökulma on objektiivinen, eikä siinä ole huomioitu katsomuksellisia tai intuitiivisia arviointeja. Teoksesta tekemäni analyysi pohjautuu fiktiiviseen kerrontaan eikä edusta mitään ontologista tai teologista katsantoa.

Meitä vastaan rikkoneet on Siljan selviytymiskertomus, mutta samalla se kuvaa tilannetta, johon ajaututaan alistavan vallankäytön seurauksena. Vaikka teos on fiktiivinen, on Nissinen tallentanut siihen omia kokemuksiaan ja tunteitaan kontrolloivassa yhteisöissä elämisestä ja syömishäiriöstä. Riitta Jyttilän (2020: 90; 2022: 23–25) mukaan 2000-luvulla traumojen käsittely kirjallisuudessa on laajentunut monitieteelliseksi. Kollektiivisten tapahtumien yhteyden lisäksi aiheina ovat tulkinnalliset kehykset yksilön kokemuksesta. Trauma on yksilön kokemuksen kautta osa laajempaa sosiaalista rakennetta ja trauman merkitystä voidaan tarkastella sosiaalisissa konteksteissa ja seurauksena esimerkiksi ideologioista ja väkivallasta. Fiktiivisessä kaunokirjallisuudessa

ja siten kirjallisuudentutkimuksessa trauma esittäytyy representaationa todellisesta maailmasta, jolloin kirjallisuus on keino työstää ja tutkia trauman kokemusta. Nissinen on kertonut haluavansa välittää teoksellaan nuoren Jehovan todistajan maailmankuvaa sekä tunteita siitä, millaista on sairastaa syömishäiriötä. Nissinen on saanut teoksesta hyvää palautetta. Lukijat ovat kokeneet samaistuttavia tunteita teoksen teemoihin, ja teoksen koetaan sanoittavan vaikeita kokemuksia. (Lappalainen, Karjalan Heili 2.9.2022.)

Vilma Hänninen (2002: 20–21, 130–131) tarkastelee kertomuksen jatkumoa sisäisen tarinan merkityskokonaisuutena, jolloin muodostuu tarinallisen kiertokulun teoria. Sisäinen tarina noudattaa Aristoteleen runousopin määritettä alusta, keskikohdasta ja lopusta. Tarinallinen kiertokulku on kuin juoni muodostaessaan kokonaisuutta kertomukseen. Kertomus on sosiaalinen teko, jossa yksilö tulkitsee, jäsentää ja jopa uudelleen muotoilee tapahtunutta. Kerronnassa käydään läpi tapahtunutta, eli draamaa. Eletty tarina muodostaa toiminnallisen draaman, jossa sisäisen tarinan projektit toteutuvat vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja heidän tarinoihinsa. Tarinan suhteelliseksi lähtökohdaksi katsotaan ihmisen suhteiden kokonaisuus, situaatio. Kokonaisuuteen kuuluvat konkreettiset tekijät, kuten perhesuhteet ja terveydentila, sekä ideaaliset tekijät kuten sosiaaliset normit. Vaikka situaatio määrää ehdot draaman toteutumiseksi, voi draama muuttaa situaation ja siten sisäisen tarinan. ”Sosiaalinen tarinavaranto” ohjaa kertomuksen muotoutumista, sillä sosiaalisesta tarinavarannosta omaksutaan malleja elämän tapahtumien ja situaation tarjonnan tulkintaan. Kertomukset myös palaavat kuulijoiden kautta osaksi sosiaalista tarinavarantoa.

Meitä vastaan rikkoneet -teoksessa Siljan kerronta tapahtuu aikatasoissa. Syömishäiriön ymmärtäminen vaatii Siljalta paluuta menneeseen, sillä psyykinen ja fyysinen hyvinvointi kulkevat rinnakkain. Trauman käsittely tuo Siljalle tunnekokemuksia ja siten sisäisiä tarinoita, jotka muokkaavat hänen ymmärrystään traumasta ja sen vaikutuksista. Siljan identiteetit asettuvat trauman tapahtumien ympärille. Margaret Wetherellin (1996a: 305–306) mukaan identiteettiprojektissa ihminen ”tekee” identiteettiään menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden suhteen muotoilemalla identiteeteistä merkityksellisiä. Yksilön persoonallisuus, luonne ja identiteetit ovat suh-

teessa elämässä tapahtuneisiin toimintoihin, jolloin yksilö pyrkii yhdistämään ne toimivaksi kokonaisuudeksi. Elämän toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilökohtaisia ja sosiaalisia kokemuksia ja tapahtumia. Rom Harré (1983: 214) puhuu omaelämäkerrasta, kun elämän tapahtumien ja kokemusten yhdistäminen tehdään kertomuksien eli narratiivien kautta. Yksilön itsetietoisuus on kieliopillisten mallien hallussapitoa, jolloin itseä pystytään esittämään itselle ja toisille. Kielestä tulee rakenne, jolla yksilö tietää, mitä tuntee, ajattelee ja tekee. Tällöin yksilö järjestää itseään kerronnan avulla.

Charlotte Linden (1993: 3) mukaan elämäntarinat ilmaisevat yksilön käsitystä siitä, kuka hän kokee olevansa ja kuinka menneisyys ja nykyhetki vaikuttavat kokemukseen itsestä. Vilma Hänninen (2002: 19, 130) toteaa Linden tavoin sisäisen tarinan olevan mielen prosessi, jossa yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia sekä määrittelee identiteettiään, arvojaan, tavoitteitaan ja asemaansa suhteessa muihin ihmisiin tarinallisten merkityksien kautta. Linde (1993: 4,8) tiivistää elämäntarinan olevan sosiaalinen, suullinen ja loppumaton yksikkö, koska sitä kerrotaan erillisinä kappaleina jatkumossa. Kertojan tarinaansa liitettävät merkitykset voivat muuttua, poistua tai lisääntyä jonkin elämässä merkittäväksi koetun asian vuoksi. Tarina ei koostu vain toteutuneista asioista tai tapahtumista vaan siihen huomioidaan myös jonkun puuttuminen, jolloin kertomus saa kausaalisuutta. Yksilön omaa subjektiivista kokemusta elämäntarinastaan kutsutaan sisäiseksi tarinaksi.

Charlotte Linde (1993: 100–101, 106–107) toteaa minuuden rakentuvan narratiivien kautta kerronnan osien sarjaksi ja siten kuin kertomuksen kankaaksi. Kuvaus, selitys tai tunnelma eivät vielä ole tarinaa, vaan ne täytyy muodostaa tapahtumasarjoiksi. Kokemuksen hetket tekevät minuutta, vaikka ne eivät koskettaisi toisiaan. Kronologisuus on menneisyyden ja nykyhetken kiinnittymistä toisiinsa, jolloin aika on keino liikuttaa tarinaa nykypäivästä myöhempään ajanjaksoon. Minuutta ei voida tehdä pelkästään tapahtumasarjojen kertomisella, vaan kieli on osa muistin jatkuvuutta eli ihmisen historiaa. Siljan elämäntarina rakentuu eri aikatasojen kautta teoksen kerronnan vuorotellessa niillä.

Elämässä tapahtuvia tekijöitä ja käännteitä esitetään silloisen Siljan näkökulmasta, ja ne muodostuvat Siljan nykytilaa selittäviksi tekijöiksi narratiivien, eli eri tapahtumista syntyneiden tarinoiden, kautta. Olen nimennyt aikatasot lapsuudeksi, nuoruudeksi, varhaisaikuisuudeksi, kriisin ajaksi ja uudistetuksi minuudeksi. Olen asettanut kaavioon 1 aikatasot sivunumeroitain ja ilmoittanut aikatasoa käsittelevän sivumäärän. Siljan tapahtumasarjat sijoittuvat Jehovan todistajien yhteisöön, yhteisön ulkopuoliseen maailmallisten yhteisöön, sairaalahoitoajan yhteisöön ja seurakunnan jättäneiden yhteisöön. Näiden yhteisöjen jäsenenä Silja on toimija ja menneisyytensä tarkkailija jäsenellessään minuuttaan. Aikatasojen limittäisyys kuvastaa Siljan elämäntarinan prosessimaisuutta; ristiriitaisuutta siitä, mitä hän haluaa edustaa.

Kaavio 1 osoittaa Siljan elämäntarinan aikatasot: lapsuus, nuoruus, varhaisaikuisuus, kriisin aika ja uudistettu minuus suhteessa teoksen kerrontaan.

Lapsuuden aikatasoon katsotaan aika syntymästä alakoulun loppuun. Nuoruusaika sijoittuu murrosikään, jolloin Silja käy yläkoulua ja lukiota. Varhaisaikuisuuteen sijoitan täysi-ikäisen Siljan,

jolloin vaihe käsittää lukiosta valmistumisen, jatko-opintojen pohtimisen, omilleen muuttamisen ja seurakunnan palvelussa olemisen Jehovan todistajien yhteisön jäsenyyden alaisuudessa. Kriisin aika kuvaa aikaa, jolloin Silja on syömishäiriöpotilaana suljetulla osastolla. Kriisin ajan aikatasolla Silja on aikuinen, vaikka kriisin aika sijoittuu limittäin kaavioon muiden aikatasojen kanssa. Kriisin ajan aikatasossa ristiriitaisuus oman identiteetin tutkiskelusta korostuu, ja uudistetun minuuden aikatasossa Silja on hyväksynyt eronsa Jehovan todistajien yhteisöstä ja alkaa etsimään uutta minuuttaan uudessa yhteisössään seurakunnan ulkopuolisena.

2.2 Sosiaalinen identiteetti

Stuart Hallin (1999: 11, 22–23, 39, 251) mukaan identiteetti muodostetaan ”minuuden” kohdassa historian ja kulttuurin kertomukset, jolloin ”minän” ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa yksilölle välittyy arvot, merkitykset ja symbolit. Identiteetti ei määräydy biologisesti, vaan se on jatkuvassa prosessinomaisessa neuvottelussa yksilön ja erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen ja historiallisten tekijöiden välillä. Kulttuuriset järjestelmät ja kontekstit voivat ohjata identiteettiä, mutta identiteetin mukautuminen kulttuurisen järjestelmien representaatioihin ei tee identiteetistä pysyvää tai yhtenäistä, vaan minäkäsitykseen mahtuu useampi identiteetti. Yksilö identifioi itseään ulkopuolelta tapahtuvan ohjaamisen mukaan, mutta säilyttää dialogisessa vuorovaikutuksessa sisäisen olemuksensa ”ydinminän”. Identiteetin prosessimaisuus asettaa identiteetin mukautuvaksi, jolloin identiteetti on moninkertainen ja hajanainen. Identiteetin pirstaleisuus saa identifikaation liikkuvaksi, jolloin se vaihtelee kontekstin mukaan.

Margaret S. Archerin (2000: 257) mukaan persoonallisen ja sosiaalisen identiteetin suhde on dialektinen, vaikka niitä tulee tarkastella erillään. Archer (mts.) katsoo persoonallisen identiteetin laajempaan olevan ensisijainen ja määrittelevän sosiaalisen identiteetin asemaa, koska sosiaalinen identiteetti on yhteiskunnallinen oletus. Richard Jenkins (2002: 4) toteaa kaikkien identiteettien olevan sosiaalisuudesta syntyviä identiteettejä, sillä itsemme ja muiden tunnistaminen on merkityksellistä, ja merkitykseen liittyy aina sopimusta, neuvottelua ja erimielisyyttä. Mikko Saastamoinen (2006: 170–171) katsoo minuuden ja identiteetin kulkevan rinnakkain. Minuus on yksi-

lön refleksiivinen tietoisuus itsestään, ja identiteetti vastaa itsensä ja muiden tekeminen määrittelyjen pohjalta kysymyksiin siitä, "kuka minä olen", "keitä me olemme" ja "millainen minun luullaan olevan". Kun minuutta arvotetaan ja määritellään, aletaan puhua identiteetistä. Myös Kath Woodward (1997: 39) luokittelee subjektiivisuuden sisältävän tietoiset ja tiedostamattomat ajatukset minuudesta. Kieli ja kulttuuri antavat subjektiivisuuden samanaikaisesti toimivan identiteetin luomisella, jolloin subjektista tulee diskurssien alaisia. Yksilön on otettava paikkansa ja asemansa, ja niiden ottamisessa samaistutaan toisiin ja muodostetaan identiteettejä.

Henri Tajfel ja John C. Turner (1979: 283) määrittelevät sosiaalisen identiteetin olevan yksilön miinakäsitys kuulumisesta sosiaaliseen ryhmään tai kategoriaan. Tajfel (1981: 255) painottaa kuulumisen tulevan tiedon lisäksi myös tarpeesta sitoutua osaksi sosiaalista ryhmää sekä sen arvoja ja emotionaalisia merkityksiä. George H. Mead (1979: 154–156, 158) mukaan yksilö omaksuu ryhmästä asenteet ja toimintamallit ja kehittää niiden kautta ajatusmaailmaansa, käyttäytymismalleja ja persoonallisuuttaan. Yksilön minuus muodostuu samaistumalla ryhmän yhteisiin asenteisiin itseä ja toisia kohtaan sosiaalisissa teoissa sekä ryhmäasenteiden järjestämisestä yksilöllisiksi asenteiksi. Ryhmällä Tajfel ja Turner (1979: 283) tarkoittavat joukkoa yksilöitä, jotka kokevat olevansa saman sosiaalisen kategorian jäseniä ja jakavat emotionaalista osallistumista ryhmän määritelmään. Ryhmän jäsenillä on sosiaalinen yhteisymmärrys ryhmän olemuksesta ja heidän jäsenyydestään siinä. Ryhmään kuuluminen on dialektista, sillä yksilö määrittelee itsensä osaksi ryhmää, mutta myös ryhmän jäsenten on katsottava yksilö osaksi heitä. Yksilön ja ryhmän vuorovaikutuksessa muodostetaan sosiaalisen identiteetin perusprosessit; luokittelu, identifioituminen ja vertailu (Tajfel 1981: 254–256). Tajfel ja Turner (1979: 283) katsovat sosiaalisen luokittelun jakavan ja järjestävän sosiaalista ympäristöä ja siten mahdollistavan yksilön sosiaalisen toiminnan. Sosiaalinen luokittelu ei vain systematisoi sosiaalista maailmaa, vaan se luo ja määrittelee yksilön paikan yhteiskunnassa. Luokittelussa tehdään ero oman "sisäryhmän" ja ryhmän ulkopuolisten eli "ulkoryhmän" kanssa. Sisäryhmä korostaa samankaltaisuuteen, koska näin se vahvistaa omaa asemaansa sekä korostaa ulkoryhmän erilaisuutta sosiaalisessa luokittelussa. Sosiaalinen luokittelu ja vertailu samankaltaisuudesta tarjoaa ryhmän jäsenille identifioinnin. Oman ryhmän ja ulkoryhmän jako sisältää samaistumisen, eron ja toiseuden käsitteet.

2.3 Samaistuminen, ero ja toiseus

Marja Ahokas (2010: 222–223) kuvaa sosiaalisen samaistumisen syntyvän yksilön minäkäsityksestä sekä sosiaalisen identiteetin tuomasta ryhmäjäsennyden luokittelusta, sillä yksilö luokittelee itsensä osaksi joukkoa ja kokee yhteyttä siihen. Stuart Hall (1999) ja Richard Jenkins (2004: 3–4) katsovat identiteetin käsitteen olevan samaistumisen ja erojen välisten suhteiden systemaattista perustamista ja merkityksellistämistä yksilön ja ryhmän vuorovaikutuksessa, jolloin syntyy ”me–he-ajattelu”. Hallin (1999: 2003: 79–80, 250) mukaan samaistuminen ja ero mahdollistavat kategorisen luokittelun, jolloin ”meihin” ja ”heihin” liitetään kuvauksia ja representaatiota. Luokittelu tarjoaa arviointiperusteet, ja siten mahdollistaa niin myönteiset kuin kielteiset tunteet. Kath Woodward (2002: viii-xii) toteaa samanlaisuuden ja eroavaisuuden parametrien paikantuvan rajojen asettamisella, sillä samankaltaiset paikannetaan omaan sisäryhmään ja erilaiset ulkoryhmään. Identiteetit rakentuvan valinnoille, joilla yksilö edistää ryhmäänsä samaistumista. Samaistumisessa ja erossa vaikuttavat toisten välittämät kulttuuriset representaatiojärjestelmät, sillä ne luovat identiteetti-positioita, joihin yksilö samaistuu.

Identiteetin samanlaisuus osoittaa kuulumista. Mikko Lehtosen ja Olli Löytyn (2003: 12) mukaan kuuluminen on yhteisön rakentumisen ja jäsenen aseman syntymisen keskeinen tekijä. Sitä tuotetaan diskursiivisesti, eli kuinka meidät ja muut esitetään, sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toimintojen ja tekojen kautta. Diskurssi tuottaa esimerkiksi normin, jolloin myös marginaalissa olevat joutuvat kommentoimaan itseään suhteessa normiin. Normaalin tuottaminen taas edellyttää poikkeavuutta, jolloin tuotetaan erilaisuutta. Stuart Hall (1999: 144, 153) katsoo erilaisuuden, ja siten ”meidän” ja ”heidän” representoinnin asettuvan täysin polarisoituihin ja binaariin ääripäihin kuten hyvyyteen ja pahuuteen. Eroa tarvitaan ”meidän” merkitsemiseen, sillä ilman ”heitä” ei voida määrittää ”meitä”. Amartya Sen jatkaa Hallin pohdintaa.

Senin (2009: 24–25) mukaan voimakas kuulumisen tunne tiettyyn joukkoon sisältää näkemyksen eroavaisuudesta muihin. Identiteetteihin keskittyminen lujittaa yksilöiden keskinäistä vuorovaikutusta ja saa yksilöt toimimaan toistensa puolesta, samalla tiivistynyt ryhmä on toiset pois sulkeva.

Olli Löytty (2005: 9) tiivistää toiseuden osoittavan merkintätapaa ja sisäistämistä, joita käytetään "itsestä" tai "normaalista" vähempiarvoisista asioista tai jopa henkilöistä. Toiseuttamisella halutaan tehdä ero "meidän" ja "heidän" välille. Toiseuttava ajattelu ei huomioi osittaista samanlaisuutta vaan keskittyy päällimmäisenä eroihin, jolloin toiseuttaminen tapahtuu kuulumisen ja eron kautta. Toiseuteen liittyy aina valtasuhde, joka tehdään ensimmäisen ja toisen välille, sillä ensimmäisestä puhuessa asetetaan toiseus, jolloin osapuolet muodostavat parin. Toiselle osapuolelle annetut merkitykset rajaavat ja vahvistavat usein omaa identiteettiä. Vilho Harle (1993: 10) toteaa identiteettiin tarvittavan toisen "vihollisen" määrittelemisen. Identiteetin perustana on "ei-meidän" erottaminen "meistä", vain siten luodaan "me" eli keitä me olemme. Amartya Sen (2009: 28–29) korostaa, että vaikka ryhmällä on selkeä määrittely itselleen, on haastavaa saada "toiset" näkemään samoin. Määrittelystä ei muutenkaan aina olla täysin tietoisia tai toisten määrittely poikkeaa hyvin paljon omasta näkemyksestä. Harlen (1993: 10) mukaan toisen "vihollisen" poissulkeminen ja tuhoaminen on seuraus ryhmän pyrkimisestä oman yhteisöllisen identiteetin luomiseen ja säilyttämiseen. Tuhoamisen väkivalta ei ole niinkään välineellistä vaan ekspressiivistä, jolloin tehtävä identiteetin muodostamisessa on toisen voittamista tärkeämpää.

2.4 Yhteisöllinen valta, hengellinen väkivalta ja stigmatisaatio

Nostan teoksesta valtakysymyksiksi yhteisöllisyyden vallan toimintakenttänä sekä Jehovan todistajien yhteisön säännöt, ja niihin pohjautuvat palkkiot ja sanktiot. Teoksessa yhteisöt ovat vahvana elementtinä Siljan elämässä. Uskonnollinen yhteisö vaikuttaa jäseniinsä sääntöjensä kautta, ja siten Siljan perheyhteisö noudattaa niitä toteuttamalla uskoaan yhteisön toimintamalleja määrittävän vartiotorniopin kautta. Teoksessa Jehovan todistajien yhteisölle uskonto on läsnä jäseniensä jokaisessa hetkessä vaikkakin eri muodoin. Yhteisöön kuulumisen on hengellisyyttä laajempaa, ja yhteisön jäsenyydestä puhuessani käytän Tuija Hovin määritelmää uskonnollisen yhteisön jäsenyydelle. Hovin (2018: 207–208) mukaan yksilön, yhteisön ja uskonnollisen perinteen suhdetta tarkastellessa puhutaan uskomisesta, osallistumisesta, kuulumisesta, sitoutumisesta sekä uskonnollisuuden ja hengellisyyden uudelleen paikantumisesta, mutta myös yksilön vetäytymisestä ja asennoitumisesta hengellisyyteen, jolloin yhteisön jäsenyys luo yksilölle merkityksiä niin hengellisellä kuin arkisella tavalla.

Aini Linjakumpu (2020: 126) toteaa, ettei uskontoa voida tarkastella arjesta poikkeavana ilmiönä. Uskonnollisilla toimilla ja normeilla on konkreettisia seurauksia ihmisten elämässä, joten nämä tekijät sisältävät valtaa. Christine Schliesser (2023: 26–28) puhuu Linjakummun tavoin uskonnollisten yhteisöjen käytäntöjen ja niiden noudattamisen luovan yhteisön järjestelmiseen, joka näkyy yhteisön suhteissa, jäsenten identiteetissä, arvoissa, henkisyudessa ja todellisuuskäsityksissä. John C. Turnerin (2005: 1–2, 6) mukaan valta on perustana yhteiskunnallisesti, koska se vaikuttaa poliittisella, institutionaalisella ja siten myös sosiaalisen vuorovaikutuksen tasolla. Valta on kykyä vaikuttaa ja se määräytyy käyttäjälle, jolla on muiden arvostamia ja toivomia resursseja. Käyttäjällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi henkilöä, fyysistä tilaa tai abstraktia ilmiötä. Vallanalainen ottaa vallan hallitsijalta suuntaa tekemisiinsä ja ajattelumaailmaansa. Valta perustuu palkintoihin ja sanktioihin, jolloin palkkiona voi olla esimerkiksi hyväksyntä ja sanktiona hylkääminen.

Rebecca Saxe (2022: 1062) toteaa sosiaalisen elämän hierarkkisten roolien luovan eriarvoista valtaa ja epäsymmetrisiä velvoitteita. Vallan legitiimi on yksilöiden käsitys laillisesta vallasta ja sen päätöksien vapaaehtoisesta noudattamisesta. Legitiimiys Johanna Hurtigin (2013: 52–54) mukaan näkyy voimasuhteiden sisäisenä järjestyksenä ja subjektien välillä tapahtuvana toiminta- ja vaikutussuhteina. Vallankäyttö on moniulotteista, avointa, osittain tarkoituksellista, mutta myös yksilön kokemukselle merkityksellistä. Valta rakentuu yhteisöissä erilaisilla sosiaalisilla, kulttuurisilla ja hengellisillä osa-alueilla samanaikaisesti tuottaen ja käyttäen diskursseja. Uskonnolliset opetukset, normit ja arvot luovat perustaa dogmatiikalle ja etiikalle. Keskeisenä arvojen ja opetuksen välittäjänä ovat pyhät kirjoitukset, kuten **Raamatun**, kohdat. Kollektiivinen ja yksilöllinen sitoutuminen ja tulkinta opetukseen vaikuttaa suuresti siihen, kuinka yksilö toimii ja ajattelee. (Schliesser 2023: 26–27.) Jehovan todistajille **Raamattu** sisältää liikkeen merkittävät opit ja siten **Raamatulla** on yhteisössä arvovaltaa (Ketola & Virtanen 2008: 152.) Toinen merkittävä opin välittäjä **Vartiotorni**, jonka kysymyksiä käsitellään esimerkiksi yhteisön kokouksissa (Ronimus 2011: 87). Andrew Holdenin (2002: 23) mukaan Jehovan todistajille **Raamattu** sisältää Jumalan sanan, ja **Vartiotorni** tukee näitä pyhiä kirjoituksia. George D. Chryssidesin (19–20) mukaan **Raamattu** on Jehovan todistaja yhteisöissä ylin auktoriteerin lähde. Chryssides (mts.) puhuu raamattututkimuksesta silloin, kun **Raamatun** ja **Vartiotornin** esitteen osiota luetaan toistensa tu-

kena. Raamattututkimuksessa uskonnollisia tekstejä luetaan itsenäisesti sekä julkisessa palveluksessa osana henkisyttä ja rituaaleja. **Raamattua** ei pidetä pelkästään neuvoa antavana vaan sen merkitys yksilölle on syvempi. Holden (2002: 13) toteaa **Vartiotornin** ja **Raamatun** oppien tarjoavan myös ontologista turvaa, jolloin yksilö antautuu **Raamatun** sanomalle ja siten myös siitä tehdyille tulkinnoille. Aini Linjakumpu (2021: 7) kuvaa uskonnollisia yhteisöjä paradoksiyhteisöiksi, sillä yhteisö tuo myös jäsenelleen turvaa, merkityksellisyyttä ja hengellisen pelastumisen perspektiivin.

Jehovan todistajien liike on maallikkoperustainen, eli seurakunnan tehtäviin ei vaadita pappiskoulutusta. Paikallisseurakuntien toiminnasta, saarnaamisesta ja opin seuraamisesta vastaa seurakunnan vanhemmisto. Liike on hierarkkinen ja keskusjohtoinen, joten seurakuntien vanhemmisto saa ohjeensa hallintoelimeltä. Opilliset sisällöt ovat lähes identtiset eri maista huolimatta. (Linjakumpu 2021: 62.) Suurin auktoriteetti on hallintoelimellä, sillä heidän koetaan toimivan Jehovan valtuuttamina ja ottavan Jehovan sanan vastaan. Yksi hallintoelimen tehtävistä on välittää vartiotornioppia maailmanlaajuisesti. Vain hallintoelin voi tulkita Jehovan todistajien katsomuksen totuutta, joihin kuuluvat esimerkiksi moraaliset kysymykset verensiirroista. Hallintoelimen jäsenet tekevät Jehovan ohjaamina päätökset opillisista ja hallinnollisista asioista. (Rova 2022: 79.) Yhteisössä hallintoelin ei saa luottamusta pelkästään rakenteellisista valtasuhteista, vaan heidän vallankäyttöönään tuodaan katsomuksellinen aspekti Jumalan kommunikoinnin välineenä. (Roniinus 2011: 90.) Luottamustoimiin valitaan hengellisiä ja tunnollisia miehiä, ja valinnassa painotuu hengelliset ominaisuudet (Rova; 2022: 80–81). Andrew Holden (2002: 10) toteaa elämäkokemuksellisuuden, aseman ja arvovalan olevan tekijöitä yhteisöön kuulumisessa. Yhteisön jäsen antautuu ylempään auktoriteettiin, jotka on nimetty valvomaan liikkeen oppeja. Valta yksilön näkökulmasta on katsomuksellisesti määräytynyttä, jolloin vallan kyseenalaistaminen ei kaikista tunnu tarpeelliselta.

Aini Linjakummun (2015: 13,75–77; 2020: 126, 128, 130) mukaan **Hengellinen väkivalta** ymmärretään ruumiillisena, hengellisenä tai rakenteellisena väkivaltana, jossa valtasuhde ja teot perustellaan uskonnon toimien tai katsomuksen kautta. Hengellisellä väkivallalla on sama muoto kuin muillakin väkivallan muodoilla, jolloin väkivallassa on tarkoituksellisuuden ulottuvuus aiheuttaa

vahinkoa. Hengellisyydellä perustellaan oikeuksien ja toimien rajoittaminen. Hengellinen väkivalta korostuu yhteisöissä, joissa autoritaarisuus ja normatiivisuus pakottavat yhteisön jäsenet valvonnan alle. Autoritaarisissa yhteisöissä hengellinen väkivalta korostuu, sillä muodollinen sekä epämuodollinen valta on muutamilla toimijoilla tai liikkeen hallinnolla ja siten hallinta on hierarkkista. Uskonto voi olla yhteydessä väkivallan tekemiseen tai peruste joutua väkivallan kohteeksi. Hengellinen väkivalta on kontekstuaalista, jolloin se ei ole aina ja kaikille samanlaista, vaan valta muotoutuu tilanteen ehtojen kautta, ja sen kokemus tai kokematta jättäminen on henkilökohtaista.

Lisa Oakley ja Justin Humphreys (2019: 29–30) käyttävät turvallisen ja epäterveellisen käyttäytymismallin määrittäessä puhuessaan hengellisen vallan kokemuksellisuudesta. Oakley ja Humphreys (mts.) myöntävät, että turvallisen ja epäterveellisen vallankäytön raja on haasteellinen määrittää, mutta lähtökohtana voidaan pitää tilannetta, jossa ohjaus muuttuu kontrolliksi. Oakleyn ja Humphreysin mainitsema ohjaus turvallisen käyttäytymismallina voi tarkoittaa esimerkiksi sielunhoitoa, jolloin henkisyys on yksilölle antava ja pelastava tekijä. Ohjauksen muuttumista kontrolliksi Michelle Panchukin (2020:607) kuvaa tilanteeksi, jossa uskonnolliset opit ja käytännöt alkavat vääristämään yksilön omaa kokemuksellisuutta ja tahtoa maailmasta ja jumalallisuudesta. Ohjauksen sisältäessä omatahtoisuuden on kontrollissa jo alistava valtasuhde. Alyson M. Stone (2013: 325) toteaa jatkuvan altistumisen epäterveelliselle vallankäytölle aiheuttavan uskonnollisen trauman, joka toisin kuin akuuttien välikohtauksien aiheuttamat traumat, syntyy vähitellen pitkällä aikavälillä. Panchukin (2020: 608) mukaan uskonnollinen trauma johtuu esimerkiksi tekojen motiivien ja käyttäytymisen uskonnollisella perustelemisella, jolloin traumasta muodostuu kausaalinen. Motiiveihin ja käyttäytymiseen Panchuk (mts.) luettelee fyysisen vallan lisäksi diskurssit pyhästä ja uskonnollisista opetuksista, jolloin traumaan johtaneisiin asioihin liittyy äärimmäinen pelko, epäluottamus ja syvä häpeä.

Johanna Hurtig (2013: 53–54) tulkitsee hengellisen väkivallan tuhoavaksi vallaksi. Tuhoava valta on rajoittavaa, jolloin yhteisölliset normit ja merkitykset eivät jätä tilaa yksilön omalle tulkinnalle ja todellisuuskäsitykselle. Erityisesti väkivalta luo epäsymmetrisen kuvion, jossa toisella osapuol-

lella on heikommat mahdollisuudet toteuttaa todellisuutta. Jason A. Springs (2015: 151–152) puhuu rakenteellisesta väkivallasta, kun väkivallankäyttö on epäsuoraa ja tahatonta sekä vallankäyttö ei koske ensisijaisesti fyysisyyttä. Rakenteellinen valta ei näy toimijoissa vaan toiminnan sosiaalisen järjestelmän kautta. Aini Linjakumpu (2015: 42; 2020: 130) toteaa uskonnollisten seurakuntien voivan harjoittaa institutionaalista väkivaltaa määrittäessään toiminnan sääntöjä ja rangaistuksia niiden rikkomiselle. Rakenteet mahdollistavat epäsuoran väkivallan, vaikka eivät itsessään olisi väkivaltaisia.

Väkivallasta ja sen muodoista tulee vallankäytön instrumentteja niiden kaventaessa toisen toimivuutta (Hurtig: 2013: 54). Instrumentalisoinniksi Christine Schliesser (2023: 82) nostaa uskonnollisten käsitysten monitulkintaisuuden. Pyhien tekstien tulkintamenetelmät, laajemmat arvot ja kontekstuaaliset vaikutteet mahdollistavat hierarkkisen alistumisen, käytäntöjen täytäntöönpanon ja rankaisemisen. Samalla määritetään yksilön suhdetta katsomukseensa ja uskomusjärjestelmäänsä. Jehovan todistajien liikkeessä vartiotornioppi moraali- ja käyttäytymissääntöineen luo ehdot yhteisön ja jäsenien toiminnalle. (Grendele et. al. 2023: 292) Jason A. Springs (2015: 157) toteaa rakenteellisen väkivallan voiman perustuvan siihen, ettei sortavien tekijöiden olosuhteita muuteta esimerkiksi rakenteiden normalisoitumisen ja hiljaisen hyväksynnän vuoksi. Rakenteellinen väkivalta on valtasuhteena piilevä, koska toimet legimoituvat. Aini Linjakumpu (2015: 13; 2020: 128) tunnistaa uskonnollisen väkivallan naamioitumisen. Teon tekijää ei voida varsinaisesti identifioida, jolloin uskonnollinen väkivalta merkityksellistyy esimerkiksi politiikan tai sosiaalisten rakenteiden kautta. Sanktiosta päättävä ihminen on vain välillisenä toimijana yhteisön säännöille.

Windy Grendelen, Maya Flaxin ja Savin Bapir-Tardyn (2023: 291, 293) mukaan Jehovan todistajien yhteisön karttamismenetelmä on yksi äärimmäisistä toimenpiteistä, ja sitä käytetään väliinena hallitsemiseen ja pakottamiseen. Jo uhka karttamisesta muodostaa väkivaltaisen hallinnan. Karttamiseen päädytään, mikäli yksilö ei toimi yhteisön ohjeiden mukaisesti. Jukka Timosen (2013: 303) mukaan karttaminen on ankara sosiaalinen sanktio, jossa yhteisöstä lähteneiden tai erotettujen kanssa ei kehoiteta olemaan tekemisissä. Karttamisen tarkoitus on suojella yhteisön moraalisuutta, ja se voi päättyä, mikäli kartettu todistaa halunsa sitoutua vaatimuksiin. Kontrolli

syntyy pakon ja valvonnan yhdistämisessä, jolloin yksilön toimintaa rajoitetaan. Valvonta luo riis-
ton ja käskyn rakenteellisiin muotoihin, jotka pakottavat toimijat tottelemaan epäsuorasti luoden
rankaisukeinot. Pakko on voiman tai uhkailun käyttöä tietyn reaktion hallitsemiseksi. Jehovan to-
distajien liikkeessä erottamisen uhka muodostuu hallitsevaksi sekä pakottavaksi, sillä se vaikut-
taa jokapäiväiseen käyttäytymiseen luoden sääntöjen noudattamisen verkoston sekä pelollisen
noudattamisen. Tällöin yksilöä hallitaan pelolla. (Grendele et. al. 2023: 296, 298.) Timosen mu-
kaan (2013: 275) karttamisen myötä entisten jäsenten ympärille muodostuu luopiodiskurssi. Yh-
teisön jäsenet asettavat entisen jäsenen kartettavaksi, ja yhteisöstä lähtenyt alkaa rakentamaan
identiteettiään suhteessa entiseen järjestöönsä. Liitän stigmatisaation käsitteen luopiodiskurs-
siin, sillä siihen liittyy toiseuden latautuneisuutta.

Stigmatisaation käsittely hengellisen väkivallan yhteydessä vaatii tarkennusta, sillä hengellisen
stigman merkitys on eri kuin hengellisen väkivallan stigman. Kummassakin yhteydessä stigma
tarkoittaa merkkiä, ja Suomen etymologinen sanakirja kertoo ”stigman” tulleen kreikan kielestä,
jossa sanan merkitys on ollut häpeä- tai polttomerkki. Serena Gianfaldoni et.al. (2017: 45–47) to-
teavat stigman käsitteen uskonnollisessa kontekstissa olevan yksi vanhimmista ja kiehtovim-
mista myyteistä. Alun perin stigmalla, eli polttomerkillä, on ilmaistu eläinten ja orjien omista-
juutta. Polttomerkkiä on käytetty myös rikollisten merkitsemiseen, jolloin stigmaan on liitetty hä-
peän leimaa. Kuitenkin jo muinaisessa Egyptissä stigmat ovat merkinneet kuulumista jumalille,
jolloin stigmoina on käytetty esimerkiksi tatuointeja. Uskonnoissa stigma on perinteisesti tarkoit-
tanut haavoja, joita Jeesus on saanut ristiinnaulitsemisen yhteydessä. Näitä ovat esimerkiksi kä-
sien ja jalkojen läpi menevät naulan reiät, ruoskan iskut selässä, pistojäljet kyljissä sekä pään alu-
een haavat, jotka muistuttavat orjantappurakruunun piikkien naarmuja. Stigmat ovat ilmesty-
neet kantajalle, joka on osoittanut koettelemuksista huolimatta vihkiytymistä Jumalalle, ja on si-
ten merkitsemänä Jumalan suojeluksessa. Niin kuin polttoraudan jälki, myös uskonnollinen
stigma on osoittanut merkityn omistautuneisuutta. Hengellisessä väkivallassa stigma ei tule us-
konnon omistautuneille tai tekonsa hyvittäneille, vaan väkivallassa stigmaa käytetään häpeän-
merkinä. Grendelen et.al. (2023: 306) mukaan lähisuhde väkivallassa käytetään häpeämistäk-
tiikkaa uhrin itsekunnioituksen alentamisessa stigman tavoin, jolloin uhria vahingoitetaan esi-
merkiksi mustelmilla, puremilla tai palovammoilla. Jyrki Korkeila ja Kaarina Koski (2017: 237–

238) tiivistävät stigman tarkoittavan sosiaalista negatiivisesti latautunutta leimaamista, jossa yksilön arvo ja inhimillisyyttä verrataan normiin jonkin ei-toivotun ominaisuuden vuoksi. Erving Goffman (1981: 13–15) on määritellyt stigman tarkoittavan häpeälle altistamista, jolloin puhutaan stigmatisaatiosta. Stigma katsotaan ansaituksi. Goffman (mts.) jakaa stigman syyksi fyysiset, psyykkiset ja etniset tekijät. Stigman syitä yhdistää tapa kohdata ne. Leimattuun yhdistetään negatiivisia merkityksiä, jolloin stigman kantajaa eritellään Goffmanin sanoin normaaleista ihmisistä. Goffman (1981: 15) on todennut stigman kantajiin kohdistuvasta käsityksestä ”not quite human”, eli leimattujen ihmisyyteen suhtaudutaan toisarvoisesti puutteellisina ihmisinä.

Carol. T. Millerin (2006: 21) mukaan yksilön tarkoituksellinen syrjintä ja väheksyntä aiheuttavat ääri sairaukset. Stigma johtaa leimatun kohdalla ahdistukseen, toivottomuuteen ja pelkoon. Leimautuminen psyykkisineen ja fyysisineen oireineen on voimakas kokemus, joka vaatii selviytymisprosessia. Jyrki Korkeila ja Kaarina Koski (2017: 237–238) toteavat stigmatisoinnin olevan sosiaalista kontrollia, jolloin yksilö on tarkoitus poistaa yhteisöstä. Yksilön kohdalla hänen koko olemassaolonsa ja toimintansa jäävät leiman alle, koska normiin riittämättömänä yksilön ei ajatella kelpaavan muuhunkaan. Tarkoituksellisesta stigmatisaatiosta puhuessaan Erving Goffman (1981: 15) käyttää termiä leimautumisen ideologia, jolloin stigmatoidun alemmuutta selitetään saadakseen hyväksyntää annetulle stigmalle. Stigmalla on rankaisun konteksti. Esimerkiksi leimattuja syrjitään ja heihin liitetään teoin ja sanoin vastenmielisyyttä, virheellisyyttä ja vaarallisuutta. Iyola Solanke (2017: 19–21) on Goffmanin kanssa samoilla linjoilla todetessaan stigman liittyvän siihen, mitä ihmiset ovat ja tekevät. Ihmiset ovat luoneet stigmalle rakenteellisuuden, johon kuuluu stigman käsitys sekä stigmaan johtavien syiden reagoitavat.

Tutkielmassani vallankäyttö näyttäytyy uskonnollisen yhteisön ja siten perheyhteisön toimintamallien ehdollisuutena. Näistä toimintamalleista muodostuu situaatio Siljan uskonnolliselle traumalle, sillä pelko yhteisön normien vastaisesta toiminnasta ja karttamisesta ovat läsnä. Stigman uhka ja muu epäterveellinen vallankäyttö ovat syy Siljan sairastumiselle, jolloin syömishäiriö on uskonnollisen trauman jälki.

3 Uskonnollisen yhteisö ja perheyhteisö itsereflektion toimikenttänä

Teos alkaa Siljan lapsuuden aikatasosta, jolloin aloitusluku käsittelee Siljan näkemää painajaista Harmageddonista. Unessa Silja on odottamassa koulun käytävillä muiden oppilaiden harjoittellessa häneltä katsomuksellisista syistä kiellettyjä asioita; isänpäivärunoja, **Maamme**-laulua tai joulujuhlaa. Todetessaan opettajan unohtaneen hänet, Harmageddon alkaa ja Silja tuomitaan.

Pelkään, että opettaja on taas unohtanut minut, mutta juuri kun olen nousemassa ylös koputtaakseni oveen, kuuluu siipien kahahdus. Hesekielin korpit ovat saapuneet. – – Juoksen läpi yön, aina valtakunnansalille saakka. Vedän rivasta, mutta ovi ei aukea. Hakkaan sitä kaksin käsin ja hoen mielessäni Jeesuksen lupausta. – – Äidin kasvot ilmestyvät salin ikkunaan, ja hän pudistaa hitaasti päätään. Luen hänen huuliltaan, että tilaisuus meni jo. (10–11.)

Kohtauksessa esiintyvät Siljan lapsuuden, nuoruuden ja varhaisaikuisuuden aikatasojen yhteisöt; perhe, uskonnollinen yhteisö ja maailmallinen yhteisö. Ulkopuolisena käytävään laitettu Silja juoksee hädissään valtakunnansalille, jossa äiti ei suostu aukaisemaan hänelle ovea. Silja ei ole noudattanut vartiotornioppia ja tulee tuomituksi. Seuraava luku asettuu kriisin ajan aikatasoon yhdistäen edelliset tasot osaksi kriisiä. Silja on ensimmäistä kertaa psykiatrisella osastolla allekirjoittamassa hoitoonsa liittyviä asiakirjoja.

Mie en tiiä, mikä tää paperi oikein on, mutta sopimus se ei varmasti ole... – – Tein ensimmäisen kenttäsopimuksenkin jo seittemän vuotiaana, joten tiiän varsin hyvin, että sie valehtelet miulle. (14–15.)

Osastolla Silja vetoaa lapsuuteensa, jolloin kerronta yhdistää menneisyyden ja nykyisyyden. Lapsuuden aikataason vallankäyttöä symbolisoiva painajainen kuvastaa kriisinajan aikataason uskonnollista traumaa. Kenttäsopimus on sitonut Siljaa katsomukseensa, ja hoitosopimus aloittaa trauman purkamisen. Vilma Hänninen (2002: 126) toteaa narratiiveilla olevan alun, keskikohdan

ja lopun, jotka sijoittuvat merkitysten rajaamana kokonaisuutena toisiinsa. Siljan elämäntarina rakentuu eri yhteisöistä saatujen kokemusten pohjalta, jotka mahdollistavat uudistetun minän aikataason. George H. Meadin (1979: 135–136) mukaan minuus syntyy sosiaalisissa kokemusten, toiminnan ja vuorovaikuttamisen prosesseissa, joihin yksilö on suhteessa. Hahmottaakseen minuuden nykyhetkessä (ja minua tulevaisuudessa), on palattava menneisyyden kokemuksiin. Haastattellessaan Jehovan todistajista eronneita Seija Ronimus (2011: 41) on todennut menneisyyden reflektoinnin ja kerronnan olevan osa prosessista kuulumissa ja irtautumisessa, samalla reflektointi muodostaa kysymyksiä minuudesta, identiteetistä ja toimijuudesta.

Kath Woodward (2002: 24–25) toteaa menneisyyden olevan identiteetin ensimmäisiä tekijöitä. Identiteetin tarinalla on tarve kronologiseen alkuun, jonka menneisyyttä paljastetaan asettamalla itsemme nykyhetkeen. Menneisyys muodostaa minut, ja minuuden kautta luodaan elämäntarinoiden päähenkilöitä. Tarinoiden ja nimien kautta kertoja palaa tarinansa alkuun ja siten voi ymmärtää itseään. Siljan juuret ovat Jehovan todistaja vanhemmista lähtöisin, jolloin uskonnollisesta yhteisöstä ja perheyhteisöstä muodostuu Siljan tarinan situaatio. Lapsi-Siljan kuulumista yhteisöön kuvaa hyvin seurakunnan vanhuksen, Arvin, toteama Siljalle.

-Oot semmonen uskon taimi. Muistat vaan kastella tarpeeks ussein, niin kasvaa vahva usko. (55.)

Siljan tarinaa tulkitessa häntä ei voida irrottaa erilliseksi Jehovan todistajien kulttuurista, sillä yhteisön tavat ja katsomus ovat osa Siljan menneisyyttä, ja siten ohjaavat Siljaa. Menneisydessä oikeaksi koettu oppi saa aikuiselta Siljalta uusia merkityksiä, ja siten vaikuttavat hänen kokemuksiinsa myös yhteisön ulkopuolisessa elämässä.

3.1 Kuuluminen kastettuihin

Siljan trauman käsittely alkaa kriisin ajan kuvauksella kasteesta, josta muodostuu käänne Siljan jäsenyyteen Jehovan todistajien yhteisössä ja perheyhteisössä. Siljalle on määrätty sairaalassa

vierihoitaja, joka on Siljan lähellä koko päivän. Vierihoitaja kyselee Siljan elämästä, ja siten esille nousee kaste.

Sanon vierihoitajalle, että hänestä tulisi hyvä vanhin, mutta joudun nauramaan vit-silleni yksin. Kun kaikki tavalliset puheenaiheet on koluttu läpi, hän siirtyy järjettö-miin, täysin irrationaaliin keskustelunaiheisiin.

-Mikä on sinusta maailman kaunein sana?

-Äiti.

-Entä rumin?

-Rasva.

Turvallisin?

-Vesi.

-Mikä on vaarallisin sana?

Samassa tajuan, etteivät nämä ole puolihuolimattomia, yksinkertaisia kysymyksiä, joita lasketellaan, koska aika ei muuten kulu. – – Hän [vierihoitaja] etsii tunnekylmää isää, emotionaalisesti epätasapainoista äitiä, huonoja sisarusuhteita, turvatto-muutta, yksinäisyyttä, koulukiusaamista, seksuaalista ahdistelua, yliampuvia odo-tuksia, jäykkää kotikulttuuria ja perfektionismiin taipuvaista luonnetta. – – Sitä hän odottaa ja toivoo, koska niin oppikirjat meitä kuvaavat. Sellaisia me olemme. Eikä vierihoitaja voi mitenkään tietää, että kaikista vaarallisin, kaikista loputtomin ja eh-dottomin sana on kaste. (96–97.)

Aikuinen Silja kuvaa vettä turvalliseksi ja kastetta vaaralliseksi, loputtomaksi ja ehdottomaksi sa-naksi. Hoitaja etsii kysymyksillään syitä Siljan sairastumiseen katsoen Siljaa ulkopuolisena ja eri-laisena. Hoitajan asennoituminen ja tietämättömyys tekevät eroa uskonnollisen yhteisön ja maa-ilmallisten välille. Silja toteaaakin hoitajan odottavan hänelle sattuneen asioita, joilla oppikirjat "meitä" kuvaavat. Silja ei ole sairastunut hoitajan luettelemista uskonnollisiin yhteisöihin liite-tyistä stereotyyppisestä väkivallasta. Siljalle trauman on aiheuttanut pyhät ja siten hyviksi katso-tut asiat. Theresa W. Tobin (2016: 134) painottaa, ettei hengellinen väkivalta vaadi aina fyysistä

toimea tai tarkoituksellista henkistä haavoittamista, vaan pyhät symbolit, tekstit ja uskonnollisuus voivat kääntyä aseiksi henkilöä itseään vastaan. Siljan kokema hengellinen väkivalta ei ole yksittäisissä tavoissa vaan se kytkeytyy syvempiin tekijöihin; vartiotorniopin vaatimuksiin, joita kastettuna jäsenenä häneltä odotetaan. Rakenteellinen vallankäyttö lähtee Michelle Panchukin (2019: 617) mukaan yhteisön välittävästä näkökulmasta. Yhteisöissä voidaan katsoa jäsen haavoittuneeksi tai haavoittuvaksi, jolloin rituaalien kautta hänestä saadaan taas pyhä. Vesi kaiken alkuna kuvaa sitä, mikä on Siljan ympärillä; perhettä ja uskonnollista yhteisöä. George D. Chrystides (2009: 14–15) kuvaa kasteen olevan välttämätön pelastautumiselle, sillä riitin kautta osoitetaan kuuliaisuutta Jehovan tahdon toteuttamiselle ja Jehovalle omistautumiselle. Nicholas Samuel Hookwayn and Daphne Habibisin (2015: 844) mukaan Jehovan todistajissa on kaksi pääluokkaa; kastetut ja kastamattomat julistajat. Sekä kastettuja että kastamattomia jäseniä koskee velvollisuus vartiotornioppia kohtaan ja läsnäolollisuus kokouksissa, mutta kastetut jäsenet aloittavat julistustyön ja tiiviimmän vartiotorniopin tutkiskelun. Kaste on Siljan elämäntarinassa käänteentekevä mutta samalla myös ennakoitava tapahtuma. Kriisin ajan aikatasosta siirrytään lapsuuden aikatasoon, jolloin kaste selittää Siljan menneisyyden valintoja, nykyhetken tilannetta ja tulevaisuuden ehtoja.

3.2 Kasteen halu

Kasteen diskurssista kuvastuu Siljan kuuluminen ja sitoutuminen yhteisöönsä. Lapsi- Siljan halu tulla kastetuksi syntyy, kun hän tutkii seurakunnan sisaren, Leenan, kanssa Jehovan todistaja lapsille tarkoitettua uskonnollista lastenkirjaa. Esille nousee Harmageddonin tapahtumat.

Leena sanoi, että se on Harmagedon. Se on Kaikkivaltiaan Jumalan vanhurskas sota, ja silloin kannattaa pitää huolta siitä, että on sodan oikealla puolella. (99.)

Siljalle Harmageddon on Leenan kirjan kuvan mukaisesti huutavia ihmisiä ja taivaalta satavia tulipalloja. Silja menee ulkosaunaa lämmittävän isänsä luokse ja ilmoittaa haluavansa kasteelle, koska sodan oikealla puolella ovat Jehovan todistajat. Suhtautuminen Harmageddoniin yhdistää Jehovan todistajien yhteisön ja Siljan perheyhteisön, mikä kuvastuu hänen käsityksestään eri

puolista. Ralph W.Hood, Jr. Peter C.Hill ja Bernard Spilka (2018: 97) katsovat, etteivät pienetkään lapset ota passiivisesti vastaan vanhempiensa näkemyksiä. Lapselle merkitsee uskomuksen arvopohjaa enemmän tietoisuus siitä, miten vanhemmat uskovat esitettyyn asiaan. Silja haluaa kuulua samalle puolelle kuin vanhemmat. Siljan maailman aikuisille Harmageddon on odotettava asia. Harmageddonin jako tiivistyy Andrew Holdenin (2002: 25) näkemyksessä, jonka mukaan Harmageddonin kontekstiin sitoutuu vartiotornioppi, sillä Harmageddonissa kuuliaisuus on mahdollisuus pelastukseen. Siljan hahmotusmaailma ei voi käsittää dystopiasta kuvaa vertauskuvallisena kertomuksena, vaan pelko kuuliaisuudesta hiipii Siljan mieleen. Aini Linjakumpu (2015: 110) toteaa millenaristisissa yhteisöissä maailmanlopun vaikuttavan myös lasten iäntasoiseen hahmotuskuvaan, jolloin pelko määrittää lapsen orientoitumista tulevaisuuteen. Siljan tahdossa tehdä oikein on samaa kuin Nissisen lapsuuden ajatusmaailmassa. Nissinen mainitsee muistavansa jo pienenä lapsena kantaneen huolta siitä, mikä on oikein ja mikä voi pahoittaa Jumalan mielen. (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2023.)

Silja on valmistautumassa vanhimpien vierailuun, jossa Siljalta kysytään yhteisön oppien osamista.

Hän [äiti] kumartuu tasolleni ja katsoo minua peilin kautta silmiin.

-Nyt vain varmistetaan, että ymmärrät mitä Raamattu opettaa ja mitä olet tekemässä. Jehovan todistajiksi ei katsos pääse kuka tahansa. Meillä ei harrasteta mitään lapsikasteita niin kuin kirkossa. Mutta jos vanhimmat ovat sitä mieltä, että et ole vielä valmis, se ei haittaa. Jehova tietää, että sulla on hyvä sydän. Oot vasta lapsi, eikä lasten tarvitse osata kaikkia vastauksia. Jos ei nyt, niin ensi vuonna sitten. Äiti puristaa hartioitani rohkaisevasti, ja minä vetäydyn sohvannurkkaan. – – Jumalan palvoja joko on tai sitten ei ole, ja vanhimmat osaisivat kyllä viisautessaan päättää, kumpaan joukkoon kuulun. (101–102.)

Silja ei pelkää itsessään diskurssia Harmageddonin kadotuksesta, vaan jäämistä yhteisön, ja sitten maailmansa, ulkopuolelle. Nissinen muistelee ajatelleen Harmageddonin jakoa Jehovan to-

distajiin ja yhteisöön kuulumattomiin pelottavana ajatuksena, sillä pahuus liitettiin yhteisön ulkopuolisiin. Pelko myös siitä, että Jumalan palvojatkaan eivät olleet turvassa demoneilta, oli läsnä kirjailijan lapsuudessa. (Hartikainen, Karjalainen 21.9.2022.) Siljalle yhteisöön kuulumattomuus tarkoittaa tuomittavaa. Äiti korostaa toiseutta väheksymällä yhteisön ulkopuolisia. Vartiotorniopin sitova Harmageddon merkitsee Siljalle kuuluaista Jehovan todistajaa; jumalan palvelijaa. Silja pelkää kuuluvansa jumalattomiin eli yhteisön ulkopuolisiin. Silja pelkää kelpaamattomuuttaan. Uskon tahdonvastaisesti tekeminen kapeuttaa lapsen hahmotusta. Lapsi kokee syyllisyyttä ja vaikenemista, jolloin lapsi jää hänelle opetetun anteeksiannon ulkopuolelle. (Hurtig 2013: 213–214.) Siljalle kasteen ottaminen on mahdollisuus osoittaa kuulumistaan sekä lujittumistaan yhteisöön. Johanna Hurtigin mukaan (2013: 157) uskonnollisissa yhteisöissä lapselta ei odoteta itenäisiä ratkaisuja, tietoisuutta uskostaan ja vastuuta toimistaan samalla tavalla kuin aikuisilta. Yleensä lapsi astuu päätöksentekovaiheeseen nuorena tai nuorena aikuisena. Siljan kohdalla tilanne on päinvastainen. Häntä rohkaistaan suojelun sijaan pyrkimään sitouttavaan kasteeseen, vaikka äiti toteaa viattomuuden symbolein Siljan olevan vasta hyvä sydäminen lapsi.

Kaste sitoo Siljan käymän primaarisosialisaation yhteisöön, koska kasteeseen linkittyy katsomuksen ydin. Yksilön syntyessä ryhmän jäseneksi Peter L. Berger ja Thomas Luckmann (1994: 147–150) puhuvat primaarisosialisaatiosta, jolloin yksilö oppii jo varhaislapsuudessa toimimaan yhteisön sosiaalisessa kehityksessä sisäistämällä yhteisön merkitykset ja maailmankuvan. Sisäistetyistä sosiaalisesta kehityksestä muotoutuu sosiaalinen maailma, jonka yksilö kokee objektiivisena todellisuutena. Yhteinen maailma aloittaa samaistumisen ryhmään, jolloin ryhmän jäsenet muotoutuvat lapselle merkityksellisiksi toisiksi. Samaistuessa lapsi omaksuu toisten roolit ja asenteet, ja siten oppii tuntemaan itseään ja hankkimaan subjektiivisesti vakaan ja uskottavan identiteetin. Samaistuminen on sisäistämisen edellytys. Andrew Holden (2002: 125) osoittaa primaarisosialisaation tapahtuvan Jehovan todistajien yhteisössä voimakkaasti yhteisöön ohjaavana. Jehovan todistaja vanhemmat ottavat lapset mukaan pienestä pitäen yhteisön toimintaan ja opettavat heille vartiotorniopin periaatteet. Yhteisössä primaarisosialisaatio tapahtuu sukupolvien ajan. George D. Chryssidesin (2009: 24–25) mukaan vanhempien yksi tehtävä on opettaa lapsilleen hengelliset ja moraaliset arvot, joita ovat erityisesti Jehovan pelko, vanhempien kunnioittaminen

ja vartiotorniopin tunteminen ja kuuliaisuus. Seija Ronimus (2011: 46–47, 151) katsoo uskonnollisissa yhteisöissä merkityksellisten toisten tekevän tiiviin kuulumisen tunteen uskonnolliseen yhteisöön, jolloin uskonnon merkitys vaikuttaa identiteetin rakentumiseen. Lapset saatetaan oppijärjestelmän ja yhteisön hierarkkisen normatiivisuuden ääreen. Erityisesti lapsille primaarisosialisaation todellisuus on kiistaton, ja vasta vanhempana yksilö alkaa kyseenalaistaa todellisuuskuvansa.

Silja on konventissa ottamassa kastetta kaikkien niiden todistaessa, jotka kuuluvat Siljan maailmaan. Yhteisö ja erityisesti äiti ovat ilahtuneita Siljan saadessa kaste.

Kun lähdemme kulkemaan salin käytävää pitkin, ystävät nousevat ylös ja taputtavat. Kädet käyvät ja ihailevat katseet seuraavat jokaista askelta. Etsin äitiä, ja kun tavoitan hänen katseensa, sisälleni syttyy lämpö. Äiti pyyhkii kyyneleitään ruttuiseen nenäliinaan ja taputtaa kovemmin kuin muut. (108.)

Siljan siirtyminen kastettuihin lisää samankaltaisuutta yhteisön jäseniin. Konventissa on koko Siljan seurakunta; sisaret ja veljet. Silja on merkityksellisten toisten eli vanhempiansa ja veljensä ja koko edellisten sukupolvien tavoin tullut kasteen kautta osaksi Jehovan todistajien yhteisöä ja siten sen oppia. Kasteen merkitys korostuu Siljan perheyhteisössä arvomaailman kautta. Uskonnollisten identiteettien ja oppijärjestelmien jakaminen luo Vern. L. Bengtsonin (2013: 185) mukaan uskonnollisen arvomaailman pohjalta muotoutuneen ”perinteisen perhearvon”, koska yhteisössä jaetaan arvomaailmaa ja siten toimintamalleja sukupolvien ajan. Perinteisyyden vuoksi uskonnollisilla yhteisöillä on vahva ryhmän sisäinen solidaarisuus. Bengtson ja Robert E. L. Roberts (1991: 857) katsovat solidaarisuuteen vaikuttavan esimerkiksi kiintymyksen, assosiaation ja ja yksilön velvollisuudentunnon perhemallin normeja ja oletuksia kohtaan, jotka Bengtsonin (2013: 165, 181) mukaan luovat uskonnollisen sukupolvien ajan säilyvät arvot. Bengtson (mts.) toteaa uskonnollisten käytäntöjen ja perinteiden korostavan perhejäsenyyttä, koska toiminta rakentuu perheen toiminnan ja perheen osallistumisen ympärille. Aikaisempien sukupolvien osallistuminen on vahva roolimalli, joka muovaa uskon käsityksiä. Uskonnollisissa yhteisöissä on yleensä vahvat sosiaaliset siteet niiden muodostaessa usein yhteenkuuluvuuden yhteisöjä.

Näissä yhteisöissä on korkea sisäinen vuorovaikutus ja erottuvuuden tunne, jolloin meidät rajataan muista. Kaste on Siljalle välinearvo, jonka kautta hän saa hyväksynnän. Äidin katse saa Siljan tuntemaan lämpöä kasteen merkityksen sijaan. Kuuluminen ryhmään ja sukupolvien tradition noudattaminen ovat Siljalle itseisarvo, jonka kastaminen mahdollistaa. Äidin liikuttuminen ja taputus yli muiden kertovat kasteen olevan äidille merkittävä, koska he vanhempina ovat tuoneet lastaan yhteisöön päin aivan kuin edeltävät sukupolvet ovat tehneet. Kath Woodward (1997: 10) toteaaakin identiteettien vahvistuvan vetoamalla historiaan ja menneisyyden identiteetteihin.

Nissinen kertoo ottaneensa kasteen nuorena ”Halusin kuitenkin kasteelle jo 9-vuotiaana, ja seurakunnan vanhimmat katsoivat minun olevan riittävän kypsä ymmärtämään sen merkityksen.” (Metso, Iltasanomat 29.8.2022.) Nissinen luonnehtii olleensa tunnollinen ja se heijastui hänen tapaansa suhtautua uskontoon. Kaste tuntui hänestä tärkeältä, ja hän koki aitoa iloa valinnastaan. (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2022.) Silja on myös nuori kasteenottaja. Hän on ylpeä siitä, että tekee kasteen valinnan hyvin nuorena.

Me muut olemme nuoria, minä kaikista nuorin. Ajatus tekee minut salaa iloiseksi.
(108).

Silja asettuu hänelle annettuun malliin, josta hän ei ole itse täysin tietoinen. Siljalle kaste merkitsee hyvän todistajan elettä ja erityisesti perheen miellyttämistä. Nissinen kuvaa myös lasten tiedostamattomuutta merkittävässä päätöksessä. Kaste tuli vaikuttamaan hänen elämäänsä myöhemmin peruuttamattomasti. (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2022.) Nissisen tavoin Jukka Timonen (2013: 121) kyseenalaistaa myös kastamisen tiedostamattomuutta. Timosen (mts.) haastattelemat yhteisön entiset jäsenet kertovat yhteisön sosiaalisen paineen vaikuttaneen päätökseen kasteesta, vaikka seurakunta ohjeistaa kasteen olevan jokaisen oma valinta, Primaarisosialisatiossa on uhkana se, että merkitykselliset toiset, yleensä vanhemmat, päättävät asioista, joihin he lastaan sosialisivat. Sisäistäessä maailman lapsi torjuu muiden maailmojen mahdollisuuden oikeaan maailmaan. (Berger & Luckmann 1994: 153.) Ollessaan altaassa Siljalla ei yllä edes jalat pohjaan hänen mennessään kohti kastajaveljeä. Perhe on tullut lähemmäksi nähdäkseen Siljan kasteen.

Äiti seisoo altaan reunalla, samoin isä, joka ottaa valokuvia. Sami on asettunut kun-
nioittavasti vähän taaemmas ja köhii, jottei vesi nousisi silmiin. – –Kun pääni painuu
veden alle, tunnen kuinka, pitkät hiukseni kietoutuvat kaulalleni kuin köysi. (108–
109.)

Äiti, isä ja Sami muodostavat piirin Siljan ympärille, joka kuvastaa ryhmäsolidarisuutta. Perheen
piiri sulkee Siljan omien joukkoon. Tunne oikein tekemisestä korostuu perheen liikuttuessa kas-
teen aikana. Silja ei päätöstään vain itseään varten, vaan koko yhteisölleen. Karina V. Korosteli-
nan (2007: 42–43) mukaan kollektiivisten kulttuureiden sosialisatiossa ryhmäidentiteetti kilpai-
lee yksilöllisen identifioitumisen kanssa. Itsensä käsittäminen tapahtuu sosiaalisen maailman
kautta; mitä voimakkaammin sosiaalinen identifioituminen korostuu, sitä vähemmän yksilöllisyys
kehittyy. Kollektiivisuus luo ryhmäidentiteetin ennen henkilöidentiteettiä ja siten siitä tulee yksi-
lölle johtava identiteetti. Uskonnollisena yhteisön jäsenenä Silja pyrkii muiden yhteisönsä jäsen-
ten kaltaiseksi, sillä hänen itse on olemassa kollektiivisuuden kautta.

Jukka Timonen (2013: 121) ja Johanna Hurtig (2013: 155) toteavat uskonnollisissa yhteisöissä
minälähtöisyyden olevan sekundaarista. Hurtigin (mts.) mukaan perinteitä ja kuuliaisuutta koros-
tava uskonnollinen yhteisö ei tunnista minälähtöisten kysymysten merkitystä. Kiinnostavaa on
se, miltä yksilö näyttää yhteisön ja sen tulkitsemaan jumalan silmissä. Timonen (mts.) katsoo,
ettei henkilökohtaista uskon etsintää vaadita yhteisön maailmankuvan omaksumisen vuoksi.
Lapsuuden yhteisössä viettäneelle yhteisöön kasvaminen on itsestään selvyys. Lapsena koettuja
toimintamalleja ei pidetä poikkeavana, koska muita vaihtoehtoja ei tarjota. Kaste muuttaa Siljan
identiteettiä entisestään yhteisöön päin, koska kasteessa tehdään sopimus yhteisvastuullisuu-
desta kollektiivisuutta kohti. Silja kokee olevansa enemmän Jehovan todistaja kuin ennen kas-
tetta. Siljan minälähtöisyyden syrjäyttäminen kuvastuu pitkistä kaulalle kietoutuvista hiuksista.
Silja tukahduttaa itsestään tekijät, jotka eivät ole muiden toiveiden mukaisia. Kietoutuvat hiukset
ovat vertauskuvana sitovalle ja solmivalle köydelle, jollaiseksi kaste Siljan tarinassa tulee muuttu-
maan.

3.3 Kasteen sitovuus

Kasteesta palataan kriisin ajan aikatasoon, jolloin kaste tekee kausaalisuutta Siljan elämäntarina. Silja pääsee käymään suihkussa vierihoitajan valvoessa. Suihkussa Siljan rationaalinen toimintakyky peittää ahdistuksen ottaessa valtaa.

Seison suihkun alla hajareisin, kun vesi työntyy paksun villapaitani läpi ja kastelee farkkuni kauttaaltaan. Märät vaatteet alkavat painaa. Housujen saumat hiertävät lonkkaluuta, ja villapaidan hihat valuvat hiljalleen kohti polvia. Yritän nostaa käsiä ylös, mutta vaatteiden paino on keholleni liikaa. Lopulta lysähdän maahan. Vesi syöksyy päälleni ja kieppuu vimmaisena kohti huonosti vetävää lattiakaivoa. Huone alkaa lainehtia, ja minua palelee, vaikka päälleni tunkeutuva vesi on höyryävän kuumaa. Veden läpi kuulen jonkun huhuilevan minua nimeltä. –Silja? Mikä kestää? Aske-
lia. Sitten joku tarttuu minua olkapäistä, ja vesi hiljenee. (111.)

Silja yrittää pestä itsestään menneisyyttä pois. Kasteen tuomien velvollisuuksien paino on liian raskas ja Silja romahtaa sen alta ymmärtäen, ettei kastetta voi pestä pois. Hiertävät ja raskaat vaatteet kuvastavat kasteessa sitouduttuja ehtoja. Turvalliseksi koettu vesi laukaisee traumamuiston. Uskonnollinen trauma voi vaikuttaa uskonnollisesta yhteisöstä lähtemisen jälkeen, jolloin yhteisöstä saatu ajatusmalli käännetään itseään vastaan. Yksilöllä ei irtautumisenkaan jälkeen ole oikeutta arvioida uskonnollisia väitteitä ja asettua niihin omin ehdoin. Traumatisoitunut saattaa esimerkiksi pelätä jumalan kostoja tai muita yhteisöstä opittuja sanktiomalleja. (Panchuck: 2019: 609.) Dorthe Berntsenin ja David C. Rubinin (2006: 221–222) mukaan traumamuistosta voi muodostua keskeinen käännekohta elämäntarinassa, jolloin traumasta tulee identiteettiprosessin vaikuttava tekijä. Elämäntarinoissa trauma on symboli yksilölle itselleen ja elämäntarinassa pysyville teemoille, sillä traumassa on kausaalisuutta. Jos uskonnollisen yhteisön pyhyiden toimintamalli on voimakas, assimiloituu se perinteeseen ja siten sitoo yksilön osaksi sitä. Tällöin identiteetti voi kytkeytyä osaksi uskoa. (Tobin 2016: 137.) Suihkun vesi kuvastaa Siljan Jehovan todistajien yhteisön painon raskautta, jonka alle Silja lyyhistyy. Suihkukohtaus osoittaa Siljan tiedostavan jo ennen kastetta olleiden mallien ja kasteessa saatujen merkitysten ajaneen hänet nykytilaansa.

Eikä vierihoitaja voi mitenkään tietää, että kaikista vaarallisin, kaikista loputtomin ja ehdottomin sana on kaste. (96–97.)

Kasteessa turvallinen vesi välineellistyy turvattomuuteen ja vaaraan. Siljan perheyhteisö ja Jehovan todistajien yhteisö ovat kannustaneet Siljaa kasteeseen sen tuodessa paratiisinäkemyksen mahdollisuudet. Siljan kohdalla vallankäyttö on muuttunut väkivallaksi, sillä Silja ei ole tiennyt, mihin ryhtyy. Marshall Howard (2002: 15) nostaa seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen näkemyksen kasteeseen. Kaste saa metaforisen merkityksen luomalla suhteen kastettavan ja hengellisen totuuden välillä. Siljan kuvaama kasteen vaara liittyy Howardin esittämään suhteeseen. Kaste on hallinnollista. Silja sitoutuu kasteessa osaksi hierarkkisia velvollisuuksia ja sääntöjä, joita perustellaan katsomuksellisuudella. Siljan kuvaus kasteen vaarallisuudesta on samoilla linjoilla kuin yhdeksänvuotiaana kastetun Nissisen suhtautuminen. ”Mutta en mitenkään sen ikäisenä voinut ymmärtää, millaiseen järjestöön liityin”. (Metso, Iltasanomat 29.8.2022.) Kirjailija kuvaa kastetta tietyllä tapaa sitovammaksi kuin avioliittoa. (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2022.) Silja viitatessa kasteen loputtomuuteen ja ehdottomuuteen tarkoittaa sitä, ettei hän voi kyseenalaistaa yhteisöä, eikä muuttaa jäsenyyttään ja toimintatapojaan ilman seurauksia. Nicholas Samuel Hookwayn ja Daphne Habibisin (2015: 844) mukaan yhteisöstä erottamisen uhka koskee vain kastettuja jäseniä. Kaste on tuonut Siljaa lähemmäksi vartiotornioppia, jolloin sen rikkominen on entistä vakavampaa. Kasteen loputtomuus näkyy seurauksissa. Windy Grendele et.al. (2023: 293–294, 301–302) toteaa yhteisössä jäsenasemansa menettäneeseen henkilöön suhtaututtavan näkymättömänä. Karttamisella suojellaan seurakuntaa haitalliseksi katsotulta henkilöltä, jolloin välit kartettuun tulee katkaista. Yhteisön eristyneisyys luo tunteen tarvitsevaisuudesta, jolloin yhteisöstä pois pyrkivältä tai kartetulta riistetään yhteisön sosiaalinen ja emotionaalinen tuki jättäen entinen jäsen sosiaaliseen tyhjyyteen.

Kasteen asettuessa elämäntarinaa ja kriisin ajan kerrontaan on hetki, jolloin Silja tunnistaa kokeneensa hengellistä väkivaltaa. Charlotte Linden (1993: 101) mukaan itsen jatkuvuus ja minuuden eheys vaativat narratiivien yhtenäisyyttä. Lapsuuden aikatasossa kaste näyttäytyi Siljalle ta-

voiteltavana asiana, koska hän ei lapsena ole täysin pystynyt ymmärtämään sen merkitystä. Kriisin ajan aikatasossa Silja on tilanteessa, jossa hänen on määritettävä itseään uudelleen. Trauma pakottaa Siljan tarkastelemaan menneisyyttään.

Michelle Panchuk (2020) on soveltanut hermeneuttisen epäoikeuden mukaisuuden käsitettä hengelliseen väkivaltaan ja uskonnollisiin traumoihin. Miranda Fricker (2013: 1319–1320) määrittävän hermeneuttisen epäoikeudenmukaisuuden näkyvän tilanteissa, joissa yksilö yrittää tehdä epäoikeudellisuuden kokemustaan ymmärrettäväksi joko itselleen tai kommunikatiivisesti toisille. Epäoikeudenmukaisuus ilmenee vasta, kun yksilöllä on epäedullinen asema vallankäyttöryhmään nähden. Epäoikeudenmukaisuus sisältää monimuotoisuutta, jota Fricker (mts.) on käsitellyt kolmesta näkökulmasta. Vallankäytön liiallisuutta väheksytään perustelemalla sitä toimintatavoilla tai tulkinnoilla. Väkivalta tiedostetaan, mutta siihen puuttumiseen vaikuttavat ristiriitaiset sosiaaliset merkitykset. Yksilö ei pysty ilmaisemaan väkivallan sisältöä, tai täysin ymmärtämään kokemustaan, ja siten tiedostamaan tilannetta vallankäytöksi. Panchuk (2020:612–613) toteaa länsimaisten yhteisöjen tietävän väkivallan käsitteen ja sen kielteiset vaikutukset, jolloin väkivalta tuomitaan tietyssä kontekstissa. Teologiset sitoumukset menevät silti väkivallan kontekstin yli, jolloin perisynti ja teologinen oikeudenmukaisuus luovat episteemisen kontekstin, jossa väkivaltaa ei tunnusteta tuomittavaksi. Uhrilla ei ole tietoinen siitä, että häntä kaltoinkohdellaan, sillä kommunikatiivinen ymmärryksen kokemus asettaa tavat hyväksytyiksi. Uhrin kyvyttömyys ymmärtää kokemustaan tai olla tiedoton tilanteestaan on vahingoittavaa, sillä uhri ei voi toimia etujensa, tavoitteidensa tai arvojensa mukaisesti. Hengellistä väkivaltaa ei voi prosessoida, jos sitä ei tunnista.

Sairaalayhteisössä ollessaan Silja tiedostaa Jehovan todistajien yhteisön ja perheyhteisön olleen trauman tilanteita. Lapsuudessaan ja nuoruudessaan Silja ei ole tunnistanut vallankäyttöä, vaan hän on ottanut vartiotorniopin osaksi ehdotonta totuutta asettamalla itsensä siihen virheellisenä tai poikkeavana. Kriisin ajan aikatasossa Silja ei pysty ilmaisemaan kokemaansa väkivaltaa. Syömishäiriö ja oman kehon kurittaminen osoittavat Siljan vieläkin katsovan itseään luopion stigman kautta. Koska yhteisöjen maailmankuva on ollut hallitseva, ei Silja voi asettaa itseään yhteis-

söjen ulkopuoliseen maailmaan. Silja myös tiedostaa, ettei voi jäädä sairaalayhteisön syömishäiriön identiteettiin. Tähän tilaan viitataan, kun Silja pyrkii lähtemään voimaa käyttäen psykiatrisen osaston ovesta.

Kun vastapäinen viimein tarttuu minua kädestä, kutsuu minua nimeltä ja pyytää, etten satuttaisi itseäni, minä sanon hänelle, etten ole koskaan nähnyt ovea, joka on lukittu molemmilta puolilta. (125.)

Hermeneuttisen epäoikeudenmukaisuuden tila alkaa vapautua Siljan jouduttua välitilaan yhteisöjen välillä. Ovi asettuu pakkoyhteisöjen väliin, ja Silja on lukittuna tilanteeseen. Uskonnolliseen ja perheyhteisöön ovi on suljettu ja sairaalayhteisöstä sitä ei avata. Oven voimallinen kiskominen osoittaa, ettei Silja voi päättää kuulumisistaan ryhmiin, vaan muut määrittävät hänet. Identiteettiprosessi vaatii häneltä trauman käsittelyn.

3.4 Suljetun yhteisön opin kyseenalaistaminen

Kriisin ajan aikataason Silja on valvotulla lenkillä hoitajan kanssa. Lenkkireitti kulkee vanhan metsän halki ja Silja alkaa tarkkailla metsää. Hän kuvaa metsän kuusia täydellisiksi jalostetuiksi kopioksi. Metsätalouden riveistä puuttuvat lahonneet ja turmeltuneet puut, koska niillä ei Siljan pohdinnan mukaan ole arvoa.

-[Silja] Tää on talousmetsää. Jalostettua, muokattua ja ihmisen luomaa. Se kasvatetaan vain, jotta sen voisi hakata maan tasalle. Kaikki virheet puuttuu. Kaikki se, mikä tekee maasta mielenkiintoisen ja kauniin. Vastapäinen hymähtää, ja minut valtaa epätoivo. Hän ei ymmärrä, hän ei näe. Tartun häntä ranteesta.

-Kato nyt näitä, sanon vaativasti.

- Kato tarkasti. Kaikki näyttää samalta. Puut on jopa harvennettu niin, että ne seisovat riveissään kuin Pohjois-Korean sotilaat.

-Onpa omituinen vertaus, vastapäinen sanoo ja irrottautuu otteestani. -- tiesitkö, että pohjoiskorealaiset aidosti uskovat elävänsä parasta mahdollista elämää parhaassa mahdollisessa valtiossa? Heidän yhteiskuntansa on niin eristetty ja suljettu muusta maailmasta, etteivät he edes tiedä paremmasta. Johtajien arvostelu tai hallinnon kritisoiminen on kiellettyä. Vallassa olevan puolueen vasikointijärjestelmä on niin hyvin verkostoitunut, etteivät edes sukulaiset voi luottaa toisiinsa. Lojaalisuus puoluetta ja johtajia kohtaan ylittää jopa perhesiteet. Vastapäisen huulille pyrkii joku hymyn tapainen. Elämä Pohjois-Koreassa on yhtä absurdia näytelmää, eikä näyttelijöillä ole oikein muuta vaihtoehtoa kuin stepata mukana. Luulen, että tämä sinun talousmetsäsi ei ole ihan yhtä paha, vaikka tylsän yksitoikkoinen se toki on, hän sanoo. (176–177.)

Metsä symbolisoi suljettua yhteisöä, ja siten Siljan tarinassa hänen uskonnollista yhteisöään. Tasarivinen metsä on istutettu ja siten kasvanut riveihin aivan kuin Silja kokee kasvaneensa tiukan järjestyksen alla. Yhteisö kasvattaa jäsenensä, uskon taimet, pienestä pitäen vartiotornioppiin, jolloin sosialisatio ryhmään päin on voimakas. Metsän ollessa samaa kasvustoa se kuvaa yhteisön sisäänpäin kääntyneisyyttä. Yhteisöön sopimattomat on poistettu aivan kuin metsästä on kaadettu lahonneet ja turmeltuneet puut arvottomuutensa vuoksi. Talousmetsän hoidossa vanhan puun kaatuessa uutta on jo kasvamassa, mikä viittaa yhteisön toimintatapojen vaikeaan kyseenalaistamiseen ja siten toiminnan jatkuvuuteen. Silja vastaa yhteisönsä olevan yhtä paha kuin diktatuurisen Pohjois-Korean. Silja asettaa uskonnollisen yhteisönsä suljetun yhteiskunnan malliin. Afshin Ellian (2021: 6–8) lähestyy suljetun ja avoimen yhteiskunnan käsitettä Henri Bergsonin ja Karl Popperin määritteliden näkökulmasta. Bergsonin näkemyksessä suljetussa yhteiskunnassa ryhmän yhteenkuuluvuus rakentuu jäsenten tahdon sitomisella yhteiseen päämäärään, johon tulee yhtyä moraalisten velvoitteiden vuoksi, ja avoin yhteiskunta näkyy avoimuutena ihmiskunnalle. Suljettu yhteiskunta muodostuu itsestään, mutta avautuminen vaatii uudelleenjärjestäytymistä. Popper katsoi avoimen yhteiskunnan rakentuvan kritiikin ja oman tietoisuuden auktoriteetin varaan, jolloin ei ajauduta uskomaan näkemyksiin, jotka tukevat suljettua yhteiskuntaa. Suljetun yhteiskunnan yhteisen päämäärän vuoksi, yksilöt eivät kohtaa henkilökohtaisia päätöksiä. Asemat ovat lähes vakiintuneita, jolloin suhteet jäsenen ja yhteiskunnan välillä ovat

määritellyt. Hoitaja luettelee suljetun yhteiskunnan piirteitä: eristyneisyyden, sensuurin ja lojailiuden johtoa kohtaan, todeten, ettei Siljan ”talousmetsä” ole yhtä paha. Silja kuitenkin tunnistaa Pohjois-Korean absurdin näytelmän.

Pysähdyn. Metsä tummenee ympärilläni, ja syksyn harmaus ottaa minusta vallan.
Minua palelee enemmän kuin koskaan ennen. Kylmää aivan sydänjuuria myöten.
– On se, sanon. – Se on täsmälleen yhtä paha. (177.)

Siljan ahdinkoa korostaa silmissä tummeneminen ja kylmyys, kun hän painottaa absurdiutta. Karl Popper (Ellian 2021: 9) on todennut suljetussa yhteiskunnassa olevan kolme ominaisuutta; yhteisöä suojellaan ulkopuolisilta vaikutuksilta, individualistiset ja tasa-arvoideologiat poistetaan sekä oman ryhmän ja ulkoryhmän välistä eroa korostetaan toiseuttamalla ulkoryhmää. Aini Linjakumpu (2015) puhuu uskonnollisesta oikeusjärjestelmästä, jonka katson asettuvan Popperin (Ellian 2021: 9) yhteisön suojeluun ja ideologiseen manipulointiin. Linjakummun (2015: 186–187) mukaan uskonnollinen oikeusjärjestelmä sisältää yhteisön normien ylläpitämistä ja moraalisuutta. Säännösten rakentuminen ja toteuttaminen ovat mekanismeja valvonnalle ja määrittelylle, ja siten auktoriteetin vahvistamiselle. Säännöt voivat vaikuttaa vahvasti myös ei-hengellisen elämän osa-alueisiin, jolloin yhteisön jäsenen rike ei siis aina liity varsinaisesti jumalasuhteen vaan rikkeellä voi olla suurempi merkitys yhteisön yhtenäisyyden ja yksimielisyyden suhteen. Siljalle absurdius näkyy epäoikeudenmukaisuutena, jossa suljettu yhteisö ja avoin maailmallisten maailma asettuvat arvopohjineen vastakkain. Silja näkee nuoruutensa aikatasossa tilanteen, jossa seurakuntaan ja Beteliin kuuluva nuori Tommi ahdistelee humalassa seurakunnan sisarta nuorta Viljaa.

–Viljaa nostaa kädet rintakehänsä päälle, kun Tommin suu painautuu hänen kaulalleen. Suljen silmät.
–Älä, Vilja sanoo.
–Mä tiedän kyllä rajat, Tommi vastaa. Vilja naurahtaa kireästi ja Tommin ääni hukkuu auton moottorin ääneen. Otan muutaman juoksuaskeleen, kun Nissanin etuvälit kaartuvat pihaan. --

-[Silja]Mie luulen, että Tommi oli humalassa, sanon. --Se oli vähän outo Viljalle. -- Viikon päästä äiti istuttaa minut pöydän ääreen ja kertoo, että Vilja on erotettu. Siitä oli ilmoitettu edellisessä kokouksessa, ja nyt koko maa tiesi, että Itä-Suomen suurimmat rinnat oli viimein laitettu ruotuun. -- Mut jos siinnä on sattunu virhe? Entäs jos vanhimmat ei tiiä kaikkea. (217–218.)

Silja sulkee silmänsä, koska tietää, mitä todistaa. Silja ymmärtää tilanteen tuomittavaksi ahdisteluksi, mutta silminnäkijän pelko liittyy Jehovan todistajien moraaliseen ohjeeseen. Yhteisön opin mukaan esiaviollinen seksi on moraalisesti arveluttavaa (Ronimus 2011: 110). Äiti kertoo Viljan erotetuksi vihjaillen syyn olleen Viljan. Äidillä on näkemys, että Vilja on rikkonut vartiotornioppia. Silja taas kyseenalaistaa Tommin tekoa, ja näkee sen tuomittavampana. Vilja stigmatisoidaan teolla, jota hän ei ole itse tehnyt. Äiti ja Silja näkevät Viljan kaupassa.

Kun Vilja yllättäen nostaa päänsä, katseemme kohtaavat. Hänen mantelisilmänsä kimmeltävät, kun hän nostaa kätensä varovasti rinnan korkeudelle ja vilkuttaa. Pelko työntää jäiset sormensa niskaani ja jähmettää minut paikalleni. Maailma seisautuu, vääristyy ja muuttaa muotoaan. Kun katson Viljaa, näen vain Aapon ja hänen poskillaan välkehtivät häpeälaikut. Tällä kertaa minun on valittava oikein. Katson Viljan läpi, eikä ilmekään värähdä kasvoillani, kun käännän hänelle selkäni. -- Syyspusakkani helma hipaisee Viljan farkkuja, ja minä kavahdan askeleen verran taaemmas. (222.)

Vaikka Silja tiedostaa Tommin toimineen väärin, hän äidin tavoin karttaa Viljaa. Silja vielä ajattelee tekevänsä nyt oikean valinnan. Luopio-Viljan kohtaaminen on syntinä voimakkaampaa kuin maailmallisen Aapon ystävyys, jolloin toiseus kohdistuu oman yhteisön sisällä. Luopion stigma on niin voimakas, että koskettaessa Silja kavahtaa taaksepäin, sillä Vilja edustaa hänelle pahutta.

Kriisin ajan aikatasossa ollessaan itse Viljan tilanteessa, Silja tunnistaa absurdiuden. Siljan vertaus Jehovan todistajien ja Pohjois-Korean välillä on voimakas kannanotto oman yhteisönsä sulkeutuneisuuteen. Silja osoittaa vertauksellaan pystyvänsä tarkastelemaan yhteisöään suljettuna, joka osoittaa hänen eroavansa ryhmänsä ajatusmallista. Hän ei voi samaistua enää yhteisön ehtoihin, jolloin yhteisö ei muodosta Siljalle enää häntä kuvaavia tekijöitä tai arvopohjaa. Identiteetin muodostaminen on hänelle vierasta näytelmää, jossa minuus jää roolien alle. Glynis Breakwell (1986:10, 12–13) toteaa identiteetin olevan konstruktio, jota ylläpidetään vain, jos yksilö pystyy kuvaamaan sen avulla itseään, asemaansa persoonallisuutta ja menneisyyttään. Identiteetti vastaa siihen yhteiskuntajärjestelmään, jolloin sen sisältöulottuvuus luo kantajan minuuden tekijöitä. Koska identiteetti on konstruktio, se sisältää ryhmien jäsenyydet, joiden mielipiteillä on merkitystä. Ruumiillinen minä on identiteetin sosiaalisen maailman välittäjä. Tiedostaessaan uskonnollisen yhteisönsä ja perheyhteisönsä rajoittavaksi tekijöiksi Silja käsittelee eroavaisuuttaan yhteisöönsä. Talousmetsästä puuttuvat virheet, jollainen hänkin yhteisöjen silmissä on. Siljan syömishäiriöinen keho on Jehovan todistajien yhteisön identiteetin hävittämistä. Silja on syntynyt yhteisöihin, eikä hänelle anneta vaihtoehtoa muuttaa tilannettaan. Silja näännyttää itseään, koska ei halua elää ajattelevansa olevansa luopio. Sairaalayhteisössä hänen ei anneta myöskään kuolla. Absurdius on johtanut Siljan kohdalla siihen, että hän hallitse itsestään mitään.

4 Identiteettien asettuminen uskonnollisen yhteisön ulkopuolelle

Joulun käsittely teoksessa korostaa Jehovan todistajien yhteisön ja maailmallisen maailman eroavaisuutta, sillä Siljan perheessä joulu ei kuulu juhlittaviin päiviin. Jehovan todistajien yhteisössä ei vietetä joulua, koska siihen liittyy **Raamatun** kontekstissa synnistä tai uskosta luopumista. Joulua ei vietetä uskonnollisena eikä sekulaarisena perhejuhlanä. (Ronimus 2011: 86.) Siljan joulutonta joulua käsitellään lapsuuden, nuoruuden ja kriisin ajan aikatasoissa. Lapsuuden aikatasossa Silja tiedostaa joulun viettämisen asettamat ryhmäjäsenyydet. Nuoruuden aikatasossa joulun ja jouluttomuuden konteksti asettuu Jehovan todistajien yhteisössä perheystävä Tommin ja maailmallisessa yhteisössä lukion opettajan kautta. Kriisin ajan aikatasossa Silja asettuu joulukysymykseen äidin kautta.

Joulun kautta Siljan Jehovan todistajien yhteisö ja perheyhteisö asettuvat vastakkain maailmallisen yhteisön kanssa, jolloin yhteisöjen vastakkaisuus muodostaa rajan välilleen. Sandro Mezzadra & Brett Neilson (2013: 4–5) katsovat rajojen olevan paikkoja, jotka eri ryhmiin kuuluvat yksilöt asetetaan rajattaviksi ja samanaikaisesti he itse suorittavat rajaamista ja muodostavat järjestyksiä. Raja ei ole kahden välinen raja, vaan sitä muodostetaan myös muiden toimesta, joihin vaikuttavat esimerkiksi sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset liikkuvuudet. Silja joutuu asettamaan itsensä yhteisöihin Jehovan todistajana sekä maailmallisen maailman jäsenenä. Harold Garfinkel (2006: 145–146, 170) mukaan sosiaalinen kohtelu tekee identiteetin objektiksi, jota työstetään tilanteen mukaiseksi. Toimija suorittaa identiteetin muodostamista suhteessa toiseen toimijaan. Sosiaalisissa kohtaamisissa yksilö määrittää itsensä toisten toimiin peilaten, jolloin yksilön toiminta heijastuu muihin ja osoittaen heidän aikomuksiaan tai näkemyksiään. Identiteetti muotoutuu elämän yleisten kokemusten kautta, jotka muodostuvat sosiaalisten identiteettien manipulointitavoiksi. Vuorovaikutustilanteissa identiteettiä voidaan esimerkiksi tukahduttaa, vahvistaa, luoda uudelleen, häpäistä tai puolustaa.

4.1 Ristiriitaisuus ryhmäjäsennyksissä

Silja asettuu jouluttomuuteen maailmallisen yhteisön, perheyhteisön ja Jehovan todistajien yhteisön jäsenyyksissä. James William (2021/1918: 295) toteaa yksilöllä olevan yhtä monta sosiaalista minää kuin on yksilöitä, jotka tunnistavat hänet. Sosiaaliset minät ovat tilannesidonnaisia, ja voivat siten asettua toisiinsa nähden ristiriitaan. Jouluttomuuden tuoma erilaisuus kuvastuu jo Siljan lapsuuden aikatasossa. Luokkakaverit ja naapurit juhlivat joulua, ja Silja asettuu joulun viettämättömyyteen sekä sisäryhmän että ulkoryhmän kautta. Jouluttomuus korostaa Siljalle Jehovan todistajien yhteisön ja perheyhteisön normia, sillä maailmallinen maailma hänen ympärillään ja mummi viettävät joulua.

Kotona joulu on hiljainen. Radio pysyy kiinni eikä televisiota avata, sillä sieltä tulee vain jouluisia lastenohjelmia. Meillä ei katsota Tonttu Toljanteria tai Joulupukin kuumaa linjaa, jotka näyttävät pauhaavan naapurissa. Meillä ei tehdä joulusiivousta eikä ripustetaan tonttu-ukkoja ikkunoihin, toisin kuin Annen ja Katariinan kotona. – Kuvittelen, miten mummi kipuaa vanhan rintamamiestalon narisevia rappusia, kurkkii välillä olkansa yli, sytyttää yksinäisiä kynttilöitä sinne tänne ja lämmittää mikro-rossa lanttulaatikkoa. Äkkiä toivon, ettei lumi kuitenkaan sulaisi pois. (47–48.)

Siljan kotona joululta on eristäytytty täysin, mutta Siljaa joulu kuitenkin ympäröi. Naapurien jouluvieton korostaminen osoittaa Siljan yhteisön sulkeutuneisuutta valtaväestöstä, sillä aidan toisella puolella katsotaan perinteisiä jouluohjelmia. Luokkakavereilla ripustetaan joulutonttuja ikkunoihin, ja tähän perinteeseen Silja ei voi ottaa osaa. Eniten Siljaa vaivaa se, että mummi viettää joulun yksinään, joka osoittaa jouluttomuuden jakavan myös perheyhteisöä kahtia. Maykel Verkuyten (2018: 193) toteaa Williamin tavoin useamman ryhmän jäsenyydessä sosiaalisten identiteettien olevan erillisiä minän aspekteja, jotka eivät toimi samanaikaisesti. Tilannekohtaisuus on osa sosiaalisen identiteetin kategorioimista. Eri konteksteissa Identiteetit eivät kuitenkaan katoa, vaan niiden välillä tapahtuu vaihtelua, jolloin niistä voi tulla toistensa eroa korostavia. Jehovan todistat -yhteisön ja perheyhteisön jouluttomuuden säännöstä huolimatta Silja haluaisi osallistua joulun, sillä se lisäisi hänen samankaltaisuuttaan ja siten kuuluvuuttaan maailmalliseen yhteis-

söön. Joulun kaipaaminen kuitenkin erottaa häntä seurakuntansa ja perheensä tavoista. Maailmallisen joulun vuoksi Silja kokee erilaisuutta, sillä hänet katsotaan enemmän Jehovan todistajaksi kuin muutoin. Perheyhteisössään Silja taas kaippaa mummin vuoksi maailmallista identiteettiään. Silja on yhteisöjensä sisäryhmissä joulun tai jouluttomuuden vuoksi ulkoryhmää. Rom Harrén (1986: 273–274) mukaan identiteettiprojektissa yksilö pyrkii kuulumaan sosiaaliseen ryhmään omaksumalla asenteet ja toimintamallit, sillä ryhmään kuulumisen ehtoina on pyrkijän ominaisuudet, jotka vastaavat ryhmän samankaltaisuuteen. Vain kuulumisen kautta saavutetaan eheä minäkuva. Siljan tasapainottelu ryhmäjäsenyyksistä ja omasta kuulumisestaan asettuu joulun kontekstiin, jossa hän tekee valintoja toisiinsa ristiriitaisiin yhteisöihinsä päin.

4.2 Autoritaarinen yhteisö ja maailmallinen koulu yhteisö

Lukiassa Silja on osa koulun journalistiryhmää. Hän lupautuu kirjoittamaan jouluaiheiseen lehteen kolumnin, koska häpeää kieltäytyä tehtävästä. Jehovan todistajana Siljalla ei ole kokemusta joululahjojen ostamisesta tai muista joulun perinteistä. Nissinen kertoo, ettei hänen lapsuutensa yhteisön jäsenyyden vuoksi kuulunut joulun vietto. Alakoulussa Nissinen muistelee istuneensa ulkopuolisena koulun käytävässä, kun muut valmistelivat joulujuhlaa. (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2022) Siljan lapsuuteen linkittyy samanlaisia kokemuksia, sillä Siljalla ei ole mitään kirjoitettavaa joulun vietosta. Silja toteaa olevansa ”jouluton lapsi, kokemukseton ja näköalaton.”

Minä olin jouluton lapsi, kokemukseton ja näköalaton. Soitin Samille, joka sanoi, että ajattele sitä mahdollisuutena todistaa.

– Kirjoita siitä, miksi et vietä joulua.

– Mutta se pitää kirjoittaa omalla nimellä.

– Juuri siksi. Mietin nyt, mikä tilaisuus. Minä autan, jos tarvitset kunnollisia todisteluketjuja. – – Mietin, mitä seurakuntani vanhimmat sanoisivat, miten paljon saisin kiitosta ja hyväksyviä taputuksia saisin seurakunnassa, miten juttu lähtisi leviämään ja miten se kiireisi muihinkin seurakuntiin, jopa Betelin saakka. Sitten ajattelin Annea, Aapoa, opettajia, koulurakennuksessa hyöriä oppilaita ja heidän vanhempiaan,

jotka tulivat säntillisesti vanhempainiltaan tarjoilemaan kahvia ja mokkapaloja.
(237–238.)

Siljan kirjoittaman kolumnin ympärille rakentuu teoksen henkilöiden kaksi erilaista lukutapaa. Yhteisössä kolumni luetaan todistuksena ja yhteisön ulkopuolella osana joulutervehdystä.

Siljan ja opettajan kohtaaminen on yhteisön jäsenen ja ulkopuolisen maailman välinen, jossa opettaja edustaa valtaväestöä. Silja täytyy pitää maailmallinen yhteisö ja katsomuksen yhteisöt toisistaan irrallisina. Jehovan todistajat kohtaavat julkisen ja yksityisyyden ulottuvuutta oppiensa vuoksi. Jehovan todistaja -yhteisö ole valtaväestöstä rajattu vaan yhteisön jäsenet ovat osa keskustaa. Yhteisö ei elä suljettuna, mutta jäsenten toiminta johdatetaan yhteisöön päin. Jännite oman totuuden ja ulkomaailman järjestelmien välillä johtuu usein siitä, että Jehovan todistajat eivät halua toimia katsomuksensa vastaisesti. Ristiriitatilanteita syntyy esimerkiksi julkisten tapojen ja yksilön oman uskomuksen välillä. Jos tietty tapa on sallittu tai kielletty yhteisön opeissa, heidän uskollisuutensa noudattaa tätä. Sosiaalisen ympäristön dynamiikka ja yhteisön opit asetuvat vastakkain, jolloin tilanteessa voi syntyä rikkomus tai mahdollisuus toimia vartiotorniopin mukaisesti. (Holden 2002: 103, 106.) Siljaa sitovat yhteisön ulkopuolella Jehovan todistajien yhteisön velvollisuudet, mutta Siljalle merkitsevät eniten Sami-veljen sanat tilaisuudesta olla esimerkillinen todistaja. Silja kuitenkin miettii jäsenyyttään maailmallisessa yhteisössä, ja tietää erottuvansa jouluttomuuden takia.

Kaivan alistuneen konseptipaperit repustani ja ojenna ne opettajalle, joka selaa tekstiä ja hämmentyneen näköisenä.

– ”Jouluton joulu”, opettaja lukee teksti niin otsikon ja hyökkää suoraan ensimmäiseen kappaleeseen.

– ”En ole koskaan viettänyt joulua. – – Toisille joulu tuo mieleen enemmän ikäviä kuin hyviä muistoja, mutta minä jätän joulun välistä puhtaasti uskonnollisista syistä.” Opettaja pitää pienen tauon, laskee paperit pöydälle ja katsoo minua silmiin.

–Ymmärräthän, että siihen tulee sinun nimesi?

–Joo.

-Haluatko todella julkaista tämän?

-En. Huoneeseen laskeutuu hiljaisuus ja minulla on nöyryytetty olo. --

-Ei tässä ole mitään hätää. Suosittelen nyt sitä, että muokkaa tekstiä ohjeideni mukaisesti. Älä mainitse Raamattua kertaakaan, älä sano, että olet Jehovan todistaja. Vie teksti yleisemmälle tasolle, tee siitä objektiivisempi, abstraktimpi. Hyvää tästä tulee. Ja minä teen juuri niin. (239–240.)

Opettajan kysyessä Siljan mielipidettä nimen näkymisestä ja julkaisusta osoittavat Siljan kuulumattomuutta yhteisön ulkopuoliseen maailmaan. Silja kokee itsensä nöyryytetyksi, koska häntä on kohdeltu erilaisena. Opettajan ja Siljan keskustelu osoittaa tilannetta, jota Erving Goffman (1963:123) kuvailee erilaisuuden tiedostamiseksi. Ilmiö on paradoksaalinen, sillä Goffman (mts.) toteaa tilanteessa yhteiskunnan osoittavan yksilön kuuluvan ryhmään, mutta samalla osoitetaan, että hän on joltain osin erilainen. Opettaja on aihetta antaessaan olettanut Siljan pystyvän kirjoittamaan joulusta, mutta Siljan nostaessa katsomuksensa esiin opettaja vetäytyy ja jopa vetoaa Siljaa peittämään katsomustaan. Ralph W.Hood Jr et.al. (2018: 270) mukaan ryhmien väliset erot korostavat identiteettejä, mutta samalla ne muodostavat konfliktien mahdollisuuden. Sosiaalisissa identiteeteissä konflikti voi korostua minuuteen, jos yksilö kuuluu kumpaankin ryhmään. Siljan jouluttomuus korostaa Jehovan todistajien yhteisön jäsenyyttä, sillä he eivät vietä joulua. Samalla joulun kokemattomuus rajaa häntä poikkeavaksi maailmallisten ryhmässä, jolloin Silja edustaa me–he-ajattelussa heitä. Silja pyrkii samankaltaisuuteen maailmallisen yhteisön kanssa, mutta eroavaisuus toiseuttaa hänet. Richard Jenkinsin (2004: 97) mukaan identiteetit voivat tulla pilatuksi, jos muut toiseuttavat identiteettiä. Silja on lapsuudestaan asti joutunut selittelemään erilaisuuttaan, jonka muut ovat leimanneet ”uskis” sanalla. Lopulta Silja kirjoittaa kolumniin jouluttomuuden hyvistä puolista, vain joulun alla tapahtuvasta teennäisestä välittämisestä ja siitä, ettei itse vietä joulua.

En ole koskaan viettänyt joulua. Vaikka voisi helposti ajatella, että kuulun harvalukuiseen vähemmistöön, tosiasia on, että Suomessa on tuhansia ihmisiä, jotka toimi-

vat samoin. – – Eräs kauan sitten elänyt mies totesikin, että aidon ymmärryksen vihollinen on suvaitsemattomuus. Tuo mies ei muuten ollut Jeesus, hän oli Gandhi. (242.)

Silja kirjoittaa suvaitsevaisuudesta, vaikka on opettajana sanomana kokenut olevansa toisarvoista ja peiteltävää. Silja on saanut sosiaaliset identiteetit rinnakkain jättäessään osan Jehovan todistajien yhteisön opeista pois. Vuorovaikutuksessa yksilö voi tuoda tai estää henkilökohtaisen identiteetin piirteitä sosiaalisessa identiteetissä. Jos nämä piirteet eivät asetu sosiaaliseen standardtiin, yksilö kokee epävarmuutta itsestään. (Goffman 1963: 105–106.) Identifioitumista kuitenkin tarvitaan, joten yksilö pyrkii siihen identiteetin refleksiivisyydellä (Jenkinsin 2004: 5, 7). Silja kokee, että on normaalimpaa olla viettämättä joulua kuin jättää sen viettäminen väliin uskonnollisista syistä. Silja vastustaa ennakkoluuloisuuden aiheuttamaa leimaa Jehovan todistajana peittämällä taustaansa. Pelkästään yksilön halu luokitella itsensä ryhmään ei luo kuulumista, vaan ryhmässä valmiiksi olevien ihmisten tulee määritellä pyrkijä kuuluneeksi ryhmään (Tajfel & Turnerin 1979:15). Silja ei voi vakuuttaa kuulumistaan ryhmään, jos muut eivät näe häntä samanlaisena. Noudattamalla opettajan antamia ohjeita, Silja asettuu opettajan katsomaan normaaliin.

Kolumni kerää kehuja Jehovan todistajien piirissä, ja Siljan äiti laittaa kirjoituksen leikekirjaan. Isoveli Samin ystävä Tommi on tulossa Betelistä konvettiin puhujavieraaksi. Sami on kertonut Tommille Siljan kolumnista, ja Tommi haluaa haastatella Siljaa esimerkillisestä toiminnasta ja soittaa hänelle ennako-ohjeita. Tommi kieltää Siljaa mainitsemasta opettajan ehdottamista muokkauksista.

Kerrot vaan, mistä sait rohkeutta toimia niin hienosti.

-En mie semmosiin osaa vastata.

-Älähän nyt kainostelee. Sä varmaan mietit, että teksti vois ilahduttaa Jumalan mielen, eikö vaan?

-Niin kai se oli.

-Hyvä juttu. Sen voisit ainakin mainita. Ja sä varmasti myös rukoilit paljon. Sitä kannattaa korostaa. Kerro, miten sait Jumalalta voimaa toimia oikein, vaikka aluksi vähän jännittikin. Ja ehkä voisit mainita, että halusit olla samalla tavalla rohkea kuin Raamatun hyvät esimerkit. – – Olit varmasti onnellinen, kun uskalsit todistaa julkisesti. Kerro siitä, jooko? Kerro, miten levollisen olon sait, kun sinnikkäästi toimit oikein. Sopiiko, että laitan kysymykset sulle vielä sähköpostilla? Voidaan yhdessä viilata yksityiskohdat kuntoon. Käykö? (244–245.)

Tommin funktio on johdattaa Siljaa kertomaan vain yhteisön hyväksymistä asioista, jolloin yhteisön ulkopuoliseen maailmaan kirjoitettu kolumni muuttuu todistamiseksi eli vartiotorniopin jakamiseksi. Konvetissa Silja tekee niin kuin Tommi pyytää ja luettelee ulkoa aiemmin sovittuja vastauksia, mutta kokee ne tullee vieraasta suusta. Siljan maailmallisen yhteisön jäsenyys aiheuttaa hänelle ristiriitaa silloin, kun hän on Jehovan todistajien yhteisössä. Jos yhteisö on sosiaaliseen ympäristöönsä avoin, se asettuu lähemmäksi valtaväestöä, kun taas suljetut yhteisöt välttävät ympäröivää yhteiskuntaa toimissaan. Yhteisöjen ero on jännitteiden tekijä, jolloin uskonnolliset näkemykset voivat asettaa ehtonsa ryhmien väliselle hyväksynnälle. (Hood et.al.: 2018: 263–264.) Jehovan todistajien yhteisöön kuulumattomat ja vartiotornioppia edistämättömät tekijät voidaan tulkita jäsenen uskontosuhtetta haittaaviksi tekijöiksi, jolloin jäsenen on käytettävä omatuntoaan suhteessa Jumalaan toimisessaan yhteisön ulkopuolella (Chryssides 2009: 11.) Siljalle omatunnonkysymys on Jehovan todistajien yhteisössä oikein toimimista, sillä se on yhteisöön kuulumisen ehto. Rajaa käytetään osallistamisen välineenä, jolloin se toimii myös poissulkevana sisäryhmästä ulkoryhmään päin (Mezzadra & Neilson 2013: 7). Siljalle yhteisön toimintamallit ja niihin sitoutuminen pitävät rajaa itsestään, sillä niiden rikkominen olisi rajan ylittämistä. Silja ei edes voisi ylläpitää Jehovan todistajien yhteisössä maailmallista identiteettiään.

Esiintymisen jälkeen yleisö kehuu Siljan rohkeutta. Ystävät pohtivat Siljan rukoilleen Jehovalta voimaa oikeisiin vastauksiin, koska näin hyvä Jehovan todistaja heidän silmissään toimisi.

Minulle taputetaan, mutta luulen, että suosionosoitukset ovat yhtä valheellisia kuin minäkin. – – Ensin nolostun, mutta sitten häädän häilyvän epävarmuuden syrjään,

työnnän syyllisyyden pois ja heittäydyn sanojen lämpöön. Ojennan kehon ja avoimeksi ja nostan kasvoni kohti aurinkoa. Minun on hyvä olla. Rakkaus rakentaa suojaavan piirin ympärilleni, sisarten ja veljien kehot asettuvat minun ja maailman väliin. He koskettavat ihoani ja kertovat, että tässä me nyt olemme, me, joilla on samat periaatteet, samat taakat, yhteinen tie ja ikuisen elämän toivo. --Tässä minun ei tarvitse pelätä, epäillä eikä kauhistelua. Ei tarvitse selittää, muistaa ulkoa, eikä jatkuvasti puolustella. Ehkä kuitenkin olen jo kotona. Ehkä kuitenkin onni on tässä. (247–248.)

Silja kokee olevansa valheellinen niin kuin hänelle annetut aplodit, sillä hän on tietoisesti muokannut tekstistään todistamisen pois samaistuaakseen maailmalliseen yhteisöön. Richard Jenkins (2004:101–102) puhuu nimellisestä identiteetistä, jolloin yksilön todetaan edustavan jotakin riippumatta identifioitumisen todellisuudesta. Siljan viittaus minun ja maailman välistä osoittaa kahta erilaista todellisuutta, joissa Silja elää. Rajoilla käydään kamppailua ja neuvottelua sosiaalisista tiloista (Mezzadra & Neilson 2013: 13). Silja käy jatkuvaa neuvottelua itsestään ”meidän” ja ”heidän” välisellä rajalla. Ulkopuoliset mallit ja niiden identiteetit käyvät dialogia ydinminän kanssa. Ydinminän sisäinen olemus säilyy, mutta kohtaamisten konteksti aiheuttaa sen jatkuvan mukautumisen. (Hall 1999: 22–23.) Jenkins (2004: 4–5,7) painottaa minäkäsitykseen mahtuvan useamman, jopa toisiinsa ristiriidassa olevan, identiteetin. Yksilö edustaa kulttuuria ja kulttuuri representoi subjektia, jolloin identiteetti muotoutuu jatkuvassa suhteessa tapoihin. Kulttuuriset järjestelmät ja kontekstit voivat ohjata identiteettiä, jolloin yksilö identifioi itseään ulkopuolelta tapahtuvan ohjaamisen mukaan. Identiteetti tulee nähdä prosessina, jossa yksilö neuvottelee kontekstin kanssa. Siljalle identiteetit kumpaankin yhteisöön ovat tärkeitä, mutta hän joutuu kiistämään niitä toimiessaan yhteisössä. Ne eivät voi olla rinnakkaisia vaan ne asetetaan ristiriitaisiksi.

Silja tietää kertoneensa sitä, mitä halutaan kuulla. Siljan kerrontatapa kuitenkin muuttuu syyllisyydestä oikeaksi tekoon ja Silja myötäilee Tommin ehdotusta. Yhteisön ottaessa Siljan haastattelu vastaan Silja muuttaa näkökantaansa yhteisön puolelle. Hänestä muotoutuu yhteisön pyrkimyksen mukainen mallitarina uskosta voimaantumisesta. Kaikki ikävät asiat kauhistelusta ja

puolustelusta jäävät sisarten ja veljien ympyrän ulkopuolelle. Silja kokee olevansa kotona ja onnen ääressä ollessaan yhteisön jäsenenä osana meitä, jolloin sosiaalinen identiteetti Jehovan todistajana vahvistuu. Identiteetin omaksuminen vaatii yksilön itsensä ja toisten antamaa merkitystä, jotta identiteetistä tulee todellinen (Jenkins 2004:101.) Margaret Wetherellin (1996b: 213) mukaan ihmisen halu myönteiseen sosiaaliseen identiteettiin johtuu identiteetin merkityksestä itsetunnolle ja itsearviointinille, ja siten yksilö luo arvoperustansa ryhmän kategorioitumisen ehtoilla. Tilmann Habermas ja Christin Köber (2014: 154) toteavat sosiaalisten roolien ja sosiaalisten identiteettien tukevan subjektiivisen jatkuvuuden tunnetta. Sosiaaliset roolit ja identiteetit asettuvat määrittelyyn alle, kun ne kyseenalaistetaan. Jenkinsin (1992: 100) mukaan Pierre Bourdieu katsoo kielen olevan sijoitettuna sosiaaliin suhteisiin ja vuorovaikutukseen, jolloin kielenkäyttö luo ympärilleen valtasuhteen. Kieleen tulee auktoriteetti ulkopuolelta, jolloin puhuja tietää mitä ja miten sanoa. Puhe suhteutetaan aina ulkopuoliseen toimijaan. Silja ei kerro tarinaansa enää negatiivisesta näkökulmasta, vaan yhteisöilleen suotuisasta.

Jennifer Pals Lilgendahl (2014: 493–494) puhuu kontekstualisoiduista identiteeteistä, kun yksilön persoonallisuus asettuu kontekstin vaatimaan rooliin. Identiteettiprosessissa kontekstualisoidut identiteetit voivat muotoutua itsenäisiksi ja kausaaliksi, ja siten tarjota arvomaailmaa, emootiota ja käyttäytymismallia. Siljalle toimintamallit tulevat autoritaarisesta yhteisöstä. Yhteisön tiukkuus ja Siljan tahto katsoa yhteisön ulkopuolelle tuovat identiteettihämmennyksen tilan, jota Ruthellen Josselson ja Flum Hanoch (2014: 136–137) kuvaavat identiteettisitoutumattomuuden aiheuttamaksi epävarmuudeksi ja jopa ahdistuneisuudeksi. Itsensä luokittelu on osa identiteettiprosessia ja siten tapaa olla sosiaalisessa maailmassa. Identiteetit osittain heijastavat sen ryhmän tarpeita, johon yksilö liittyy. Siljan sosiaalinen identiteetti ohjautuu ulkoa päin, jolloin identiteetti Jehovan todistajana tuo Siljan osaksi yhteisöä ja siten vahvistaa Siljan itsetuntoa. Siljan kohdalla identiteetti on prosessoitunut ihanneminän tavoitteisiin, joka Siljalle tarkoittaa kuuliaista Jehovan todistajaa. Risto Vuorisen (1998: 166–167) mukaan vääristyneessä ihanneminässä yksilö kokee itsensä puutteelliseksi, jolloin ihanteessa elävien ihmisten huomio lisää yksilön kokemusta ihanneminän saavuttamisessa. Ihanneminä luo mielikuvan, jollaiseksi yksilö aikoo pyrkiä. Siljan kohdalla vääristynyt ihanneminä tuo hänelle rakkautta ja hyväksyntää, mutta myös itsepetoksen. Silja on kokenut lapsuudessaan ristiriitaa hyvästä Jehovan todistajien yhteisön jäsenyydestä. Hän

on pelännyt olevansa riittämätön ja uhmaavansa Jehovaa teoillaan, mutta nyt hän on tehnyt oikean valinnan kuunnellessaan Tommia ja todistaessaan uskoaan julkisesti. Kerronta suhteutuu tilanteeseen, jossa Silja kokee itsensä eheäksi. Silja kohtaa Jehovan todistajat yhtenä todistajista.

4.3 Vastentahtoinen ryhmäjäsentyys uskonnollisessa yhteisössä

Viimeinen jouluttomuutta käsittelevä kohtaus sijoittuu kriisin ajan aikatasoon. Siljan huonekaveri pääsee sairaalahoidosta kotilomalle joulun viettoon. Pieni tyttö tulee isänsä kanssa hakemaan äitiään ja Silja kiinnittää huomionsa perheeseen. Äiti silittelee lastaan ja pitää häntä sylissä. Tyttö puskee itseään äidin kaulakuoppaan. Tyttö kiinnittää huomion Siljaan ja haluaa ilahduttaa häntä joulutontulla.

Viimeiseksi hän [tyttö] ottaa esiin punaisesta kartongista askarrellun joulutontun, jolla on eripariset jalat. – –
– Sä saat sen, hän sanoo ja antaa tontun minulle. (224–225.)

Silja ripustaa tontun huoneeseensa, joka osoittaa hänen kuulumistaan maailmalliseen yhteisöön. Lapsena hänen kotonaan ei laitettu tonttuja, ja nyt aikuisena Silja varmistaa tontun pysymisen seinällä. Hän on laittanut siihen kaksin kerroin maalarinteippiä, jottei tonttu tippuisi. Siljan vanhemmat tulevat tervehtimään häntä osastolle ja äiti huomaa tontun.

Äiti menee vaatekaapille ja tarttuu tonttuun. Olen teipannut sen kaappiin monesta kohdasta. Taittelin maalarinteippiä kaksin kerroin ja painelin palasia punaisiin jalkoihin, lakkiin, käsivarteen ja siinä roikkuvaan myrskylyhtyyn. Tonttu vastusteleo, mutta äiti kiskoo sitä lakista. Kuuluo vaimea risahdus, ja olento halkeaa keskeltä kahtia. (226–227.)

George H. Meadin (1979: 135–136) mukaan menneisyyden tapahtumat muotoutuvat itsen kokemuksiksi, jolloin nykytilanne kohdataan menneiden kokemusten näkökulmasta. Vain asetta-

malla nykyisyys menneisyyteen saavutetaan tyydyttävä nykyminuus. Siljan ripustama joulutontun irrottaminen palauttaa Siljan kuulumisen Jehovan todistajien yhteisöön, ja erityisesti perheyhteisöön, missä tontut eivät olleet kotona esillä. Kahtia revennyt joulutonttu on kuin Silja, joka on joutunut jakautumaan kahteen erilaiseen maailmaan, eikä häntä kummassakaan hyväksyntä täysin. Sandro Mezzadra ja Brett Neilson (2013: 6) toteavat, ettei päällekkäiset rajat voi toimia. Jos rajaa ei voida muotoilla uudelleen, yksilö ylittää sen. Pienen tytön ja äidin syleily on vastakkainasetteluna Siljan ja hänen äitinsä suhteelle. Tytön ja äidin suhde on ehdoton ja lämmin, kun taas Siljan ja äidin suhteen hyväksyntä rakentuu uskonnon noudattamisen ja ekstremistisen rakkauden varaan. Äiti välittää Siljasta peläten Siljan joutuvan Harmageddonin kadotukseen uskon menettämisen myötä, jolloin äiti luo ehdot suhteelle. Kerronnassa pienestä työstä äiteineen ja Siljan äidistä tulee toimijoita, jotka osoittavat Siljalle yhteisöön asennoitumisen käänteen. Pieni tyttö äiteineen on vuorovaikutussuhde, jota Silja olisi toivonut. Äidin ja isän vierailu päättyy ikävästi. Äiti itkee, koska Silja ei ole käynyt kokouksissa, ollut yhteydessä seurakuntaan tai ota vastaan äidin nauhoittamia konvetin puheita. Silja kuulee äidin sanovan itkuisena isälle Siljan olevan kova ja kylmä häntä kohtaan. Siljan jäädessä yksin, hän alkaa pohtimaan minuuttaan.

Poimin revityn tonttu-ukon roskiksesta, silottelen palaset käsieni välissä ja mietin, miten pahasti tonttu on rikki. Sen raajat retkottavat, ja koko keho on keskeltä ruhjottu. Sydän, maksa ja munuaiset ovat siirtyneet pois paikoiltaan. Voi olla, että pystyisin korjaamaan sen, liimaamaan palaset taas yhteen, mutta arvet olisivat silti ikuiset. Kannattaako niin pahasti revittyä, niin armottomasti vääntynyttä, niin toivottomasti turmeltunutta korjata ensinkään? Käyn pitkäksi ja mietin, mihin ajatus loppuu, mistä ruumis alkaa ja mikä minä oikein edes olen. Mikä määrittää minut? Olenko minä ajatukseni, aivoni, uskoni, Raamattuni? (249.)

Äidin rikkirepimä tonttu-ukko on Siljan minätutkiskelua Jehovan todistajana. Siljan itsenänsä heijastamisen tonttu-ukkoon asetelmana osoittaa voimakasta identiteetin muutosprosessia, sillä joulutonttu ei kuulu joulua viettämättömien Jehovan todistajien tapoihin, kun taas Silja kuuluu toistaiseksi yhteisöön. Siljan minuus vaatii tutkiskelua, sillä Meadin (1979: 164–165) mukaan mi-

nuus on olemassa vain suhteessa muiden sosiaalisen ryhmän jäsenten minuuteen sen koostuessa siitä, mitä olemme itsetietoisina ihmisinä hankkineet ryhmiemme jäseninä. Minuuden sosiaalinen prosessi vaatii eriytyvää, kehittyvää tai laajenevaa minää. Myös Päivi Fadjukoff (2009: 179–181) toteaa yksilön sosiaalisen maailman asettavan rajoja oman identiteetin etsimiseen. Identiteettiprosessissa yksilö pyrkii ydinminäänsä sen sijaan, että heijastaa sosiokulttuurisen ympäristön ihailtuja ominaisuuksia tai arvoja. Syntymästään asti yksilö on jonkin ryhmän jäsen, mutta identiteettiprosessissa yksilö tekee ratkaisut siitä, mihin viiteryhmän jäsenyyteen hän pyrkii. Yksilön identiteettiprosessi on käynnissä ennen kuin yksilö pyrkii tavoiteryhmää, sillä yksilöön vaikuttavat tekijät ja valinnat, joita yksilö käy läpi ennen identiteetin omakohtaista etsintää. Minäidentiteetin kokoamisen prosessi vaatii elämäntarinan kokoamista, jolloin yksilö tulee tietoisemmaksi erilaisuudestaan ja samankaltaisuudestaan muiden kanssa sekä paikastaan toisten joukossa. Tontun esille laittaminen ja sen repiminen perheyhteisön toimesta näyttää Siljalle, kuinka hän on tehnyt kompromisseja yhteisöjensä välillä lapsuudesta asti. Äiti ei salli tonttua esillä, ja Siljan poimiessa sitä roskiksesta, Silja asettuu itse rajan toiselle puolelle tarkkailemaan Jehovan todistajien yhteisöä ja perheyhteisöään. Tontun kautta Silja prosessoii omaa kuulumistaan ryhmiin; voiko tonttu olla seinällä vai pitäisikö sen olla revittynä? Tonttu osoittaa Siljalle eroa katsomuksellisiin ryhmiinsä, mutta samalla Silja tietää maailmallisen yhteisön jäsenenä katsojansa omaa yhteisöään kummallisena jouluttomuuden takia.

Charlotte Linden (1993: 105–106) mukaan narratiivin kerrontaprosessissa kertoja, nykyminä, tarkkailee ja reflektoi itseään elämäntarinansa samannimiseen päähenkilöön, jolloin kertoja tarkkailee, reflektoi ja korjaa itseään. Kertoja minän ja päähenkilön välinen tarkkailu mahdollistaa myös muiden tarinan toimijoiden ja nykyminän suhteiden tarkastelun. Siljan kysymys ”mikä määrittää minut?” osoittaa minuuden tulevaisuutta. Jos yksilö pyrkii luopumaan erilaisista minuista, hän luopuu myös osasta itseään. Saavuttaakseen itsensä yksilön on ymmärrettävä menneisyyden ja tulevaisuuden ääniä, jolloin minä alkaa irtautumaan kollektiivisuudesta. (Mead 1979: 143, 168.) Siljan pohdinnat siitä, määrittykö hän omien ajatuksien vain uskonnon ja vartiotorniopin kautta osoittavat identiteettiprojektin kahden erillisen maailman välillä alkaneen. Sosiaalinen identiteettiprojekti korostuu, kun yksilön sosiaalinen maailma kokee muutoksia. Yksilö

on esimerkiksi vaihtamassa sosiaalista maailmaansa tai kokee nykyisessä maailmassaan kuulumisensa ryhmään uhattuna. (Harré 1983: 273.) Silja ei tunnista itsessään enää Jehovan todistajuutta ja siten minuuttaan. Linde (1993: 106) toteaaakin, ettei minuus voi olla eheä ilman merkityksellisten toisten asenteiden omaksumista. Henry Tajfelin (1981: 254–256, 306) mukaan ryhmän on säilytettävä positiivinen erottuvaisuus luodakseen yksilön positiivista minäkuva ja siten sosiaalista identiteettiä. Jos yksilö ei luokittele itseään enää ryhmän suuntautumisjärjestelmään, ei hän toteuta itseään ja sosiaalista identiteettiään ja siten ei voi säilyttää positiivista minäkuva. Yksilö voi yrittää hyväksyä tilanteensa ja muuttaa tulkintaansa tai vaihtaa ryhmää, joka vastaa positiiviseen sosiaaliseen identiteettiin. Pois heitetyn tontun ruhjeisten osien silittäminen ja ehjäksi saaminen kuvaa yhteisöstä poislähtemistä. Vaikka Silja saisi tontun ehjäksi, siihen jää arvet. Tontun arvet kuvastavat Siljan henkistä haavoittuvaisuutta. Jehovien todistajien joukossa hän on stigmatisoitunut luopioksi. Yhteisön ulkopuolella hän tulee aina kantamaan yhteisössä saatua identiteettiään mukana menneisyytensä kautta, jolloin hänet nähdään kuuluneeksi valtaväestön marginaaliin. Verratessaan itseään tonttuun Silja käy kokemuskerrontaa irtautumisen hetkestä, ja siitä kuinka yhteisöstä poislähteminen vahvistuu. Siljalle muistoihin palaaminen on keino jäsentää itseään ja ymmärtää tapahtumia. Siljan on selvitettävä minuuttaan uudelleen ja päätettävä, miten hän esittäytyy muille.

5 Mitä Silja on? –Sosiaalisen identiteetin painostus

5.1 Sosiaalinen kontrolli jäsentä rajoittavana tekijänä

Tarkastelen Siljan ryhmäjäsennyden vaikutusta Siljan sosiaaliseen kontrolliin, joka heijastuu tilanteissa, joissa Silja vääristelee todelliset halunsa yhteisönsä vuoksi. Karina V. Korostelina (2007: 20) esittää sosiaalisten identiteettien tulevan todeksi tilanteissa, joissa täydentävä ja sisäryhmästä saatu identiteetti vertautuvat toisiinsa, sillä sosiaalinen identiteetti voi tietoisuuden kautta vaikuttaa vuorovaikutustilanteissa ilman varsinaista esiintymistä. Identiteetit tulevat sitä todellisemmiksi, mitä voimakkaampi ero niiden välille muodostuu. Kerronta asettautuu nuoruuden aikatasoon, josta siirtymä kriisin ajan aikatasoon tapahtuu liukuen. Silja on saavuttanut täysi-ikäisyyden, ja hänen on tehtävä merkittävät valinnat maailmallisen maailman ja yhteisön välillä. Nämä valinnat muodostavat käännteitä Siljan elämäntarinaa. Silja kirjoittaa ylioppilaaksi ja hänen on pohdittava lukion jälkeistä aikaa. Pohdin Siljan suuntautumista yhteisöön päin jatko-opintojen ja ihastumissuhteen kautta, sillä nämä valinnat mielletään aikuisuuden symboleiksi, joissa nuoren omaa tahtoa korostetaan. Koulutus ja seurustelu ovat myös teoksen kerronnassa aiheita, joihin yhteisön vaikutusvalta nuoreen aikuiseen erityisesti ulottuu.

Dominic Abrams ja Michael A. Hogg (1990: 217) katsovat yksilön asettuvan ryhmän jäsenenä sosiaaliseen kontrolliin, jolloin yksilö keskittyy sosiaaliseen houkuttelevaisuuteensa, toivottuun käyttäytymiseen ja itsensä kuvaamiseen. Kollektiivinen käyttäytyminen heijastaa automaattista ja julkista itsesääntelyä, jonka pohjalla on vaatimustenmukaisuus. Autoritaarisissa yhteisöissä on vahva sisäinen kontrolli, joka heijastuu jäsenien emotionaalisuudessa, toiminnassa ja opillisuuden vartiointina. Uskonnolliset yhteisöt rakenteina muodostavat jäsenien hengellisyyden keskinäisen auktoriteettijärjestelmän kautta, jolloin yksityistä jumalasuhdetta keskeisempää on kuuliaisuus ja kunnioitus yhteisön auktoriteettia kohtaan. Opillinen ajattelu tulee johtamisen tasolta, koska auktoriteetin ajatellaan saaneen erehtymättömyytensä jumalalliselta alkuperältä. Toisinajattelu on lähes mahdotonta, ja sensuuri siihen tapahtuu vapaaehtoisesti tai yhteisön painostuksesta. (Linjakumpu 2015: 76–77.) Morton Deutsch ja Harold B. Gerard (1955: 629–631) puhuvat ryhmässä vallitsevan normatiivisen ja informatiivisen sosiaalisen vaikutusvallan, jolloin yksilö

pyrkii ryhmän positiivisiin odotuksiin. Normatiivinen sosiaalinen vaikutus näkyy sisäistettynä sosiaalisena prosessina, jossa yksilö asettaa odotuksia omalle käyttäytymiselleen, ja informatiivisessa vaikuttamisessa yksilö hyväksyy toisilta saamansa tiedon todisteena todellisuudesta. Vaikutusvalta sijoittuu ryhmän sosiaaliseen viitekehykseen, joka muodostuu ryhmän jäsenten ylläpidon kautta. Ryhmän sisäinen vuorovaikutus luo yhtenäisen joukon, mikä tuottaa polarisoitunutta käytöstä. (Abrams & Hogg 1990: 213–218) Ruben Oriven (1984: 728–729) mukaan vaikutusvalta saa yksilön asettaa näkemyksensä samansuuntaisesti toisten samankaltaisen kanssa. Abramsin ja Hoggin (1990: 220) mukaan ryhmän vaikutusvalta määrää sosiaalista identiteettiä, jolloin sosiaalinen identiteetti heijastuu yksilöissä myös niissä tilanteissa, joissa ryhmän vuorovaikutus ei ole fyysisesti läsnä. Orive (1984: 729–730) toteaa Abramsin ja Hoggin tavoin, ettei minuuden asettaminen ryhmäkontekstiin vaadi tietoa samankaltaisuuden fyysisestä läsnäolosta, sillä yksilö tekee sosiaalisessa viitekehyksessä itsetietoisuutta yksityisen itsetutkiskelun ja julkisen itsetietoisuuden avulla. Mutta julkisessa itsetietoisuudessa sosiaalinen kontrolli erityisesti korostuu, sillä tietoisuus itsestä tulee jonkun toisen ulkopuolisen lähteen kautta, jolloin erot ja samankaltaisuudet muiden ja itsen välillä korostuvat. Julkinen itsetietoisuus ja sosiaalinen kontrolli ovat sitoutumista ryhmään, joka Deutschen ja Gerardin (1955: 629–631) mukaan luo ryhmästä yksilölle kuulumisen tarpeen tyydyttäjän ja siten hyvän itsetunnon. Sosiaalisen viitekehyksen rikkominen johtaisi vieraantumiseen ja solidaarisuuden hajoamiseen

Silja noudattaa yhteisönsä mallia pitäen sitä oikeana, rationaalisena, ratkaisuna, vaikka hänen tekisi mieli toimia omien sisäisten pyrkimysten mukaan. Silja on ollut tutustumassa yliopistoon opinto-ohjauksen jatkokoulutuspaikkojen tutustumisretkellä, ja pohtii nyt opinto-ohjaajan kanssa yhteishakua lukion jälkeisiin koulutuksiin. Yliopistossa vieraillessaan Silja tulee uteliaaksi opiskelun suhteen ja näkisi humanistiset tieteet osaksi itseään. Hän joutuu kuitenkin syrjäyttämään haaveensa.

Sydämessä sykähteli. Kaikki ne äänet; kahvilasta kaikuivat huudahdukset, papereiden kahina, kahvikuppien kilinä ja pöydissä käydyt äänekkäät väittelyt. Halusin vain sulautua ääniin, olla yksi monista, joiden luentomuistiinpanot sotkeutuvat vihreään

teehen ja leivänmuruksiin. – – Vasta kun ruskeatukkainen nainen alkoi puhua akateemisesta urasta ja tutkijan identiteetistä, minä viimein ymmärsin lähteä. Takaraivosani jyskytti Betelin painokoneiden tasainen ääni. – – Tilanne on täsmälleen sama, jota kotona harjoittelimme. Leena esitti tiukkaa opinto-ohjaajaa, joka yritti kaikkensa saadakseen minut yliopistoon. – – Suljen hetkeksi silmät ja palautan mieleeni, miten toistelin ääneen yhtä virkettä, jotta se olisi varmasti riittävän vakuuttava.

–Aloitin tienraivauksen, sanon.

–Aion keskittyä Jumalan tahdon tekemiseen. (294–295, 297.)

Yliopiston käytävillä Silja on päässyt hetkeksi asettamaan itsensä yhteisön ulkopuoliseen maailmaan ja kokee maailmallisen maailman ensimmäistä kertaa tehdyn itselleen. Siljaa houkuttelee opiskelijoiden ryhmät, jotka ovat kokoontuneet yliopiston kahvilaan pitämään taukoa opiskelun välissä. Yhteenkuuluvuuden tunne on suuri. Silja haluaisi kuulua opiskelijoiden ryhmään. Henri Tajfel (1981: 233, 236–239) on osoittanut yksilöiden tekevän erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ryhmäjäsenyyksiä, jotka eivät ole aikaisemmin olleet yksilölle merkityksellisiä tai olemassa olevia. Yksilö voi kokea kuuluvansa ryhmään, vaikka ei jakaisi ryhmän muiden jäsenten kanssa sen enemmän samoja toimintamalleja. Jo tunne ryhmästä ja sen tavoitteista riittää ryhmäytymiseen. Ympäristössä, jossa Siljaa ei tunneta, hän voi luokitella itsensä vapaasti muun kuin Jehovan todistajan tai uskovaisen kategoriaan, johon häntä on aiemmin koulussa luokiteltu. Kun Silja menee kuuntelemaan luentosaliin esittelyä, häneen iskee todellisuus. Betelin painokone muistuttaa Siljaa yhteisönsä suhtautumisesta. Jehovan todistajien yhteisössä George D. Chryssidesin (2009: 46–47) mukaan opiskelun antamaa tietoa ja taitoja arvostetaan niiden ollessa välttämättömiä julistustyölle, mutta organisaatio kuitenkin painottaa hengellisen työn merkitystä opintojen sijaan, sillä opiskelu vie aikaa julistustyöltä. Carrie S. Ingersoll-Wood (2022: 314, 316) katsoo Chryssidesin tavoin todistajien arvostavan koulutusta, mutta organisaation tuottama tieto menee muun tiedon edelle. Millenaristisessa yhteisössä nykyinen elämä nähdään väliaikaisena, jolloin ikuisen elämän saavuttamiseen vaadittuihin asioihin panostetaan enemmän. Maailmallinen tieto on siten toissijaisempaa.

Opinto-ohjaajan kysyessä hakutoiveita, Silja syrjäyttää oman todellisen halunsa, ja vastaa niin kuin hänelle on opetettu. Seurakuntasisar Leenan ohjeistus asettaa opinnot toissijaisuuden kontekstiin. Silja valitsee koulupaikan sijaan arvostetun valinnan; tienraivauksen eli julistustyön. Lau-suessaan ääneen tulevaisuutensa Silja joutuu keskittymään kuulostaakseen vakuuttavalta, joka osoittaa Siljan henkilökohtaisen halun opiskeluun olevan suurempi kuin tienraivaukseen. Nissisen todetessa olleen koulussa kymppin oppilas ja valinneen silti opintojen vähättelyn vuoksi tienraivauksen kirjallisuudenopinnojen sijaan (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2023.) Hänen valintansa osoittaa samanlaista kaihetta kuin Siljan toiveet.

Aini Linjakumpu (2021: 71, 73) tiivistää tienraivauksen tarkoittavan kenttätyötä, johon julistaja sitoutuu tietyllä tuntimäärällä. Julistustyön lisäksi julistaja osallistuu seurakunnan palveluskoukuihin, jossa julistajaa valmennetaan kenttätyöhön. Jehovan todistajien keskeinen hengellisen työn osa-alue on kenttätyöskentely. Silja luopuu koulupaikastaan vain siksi, että tietää yhteisön odottavan häneltä muuta. Zachary P. Hohman, Amber M. Gaffney ja Michael A. Hogg (2017: 125) toteavat yksilön hakevan voimakasta kuulumista identiteettivarmuuden vuoksi. Yksilön tunnistamat ryhmän mallijäsenet määrittelevät prototyypin, joka osoittaa ryhmän jäsenten samaistumisehdot sekä siten eron ulkoryhmään. Jos yksilö kokee olevansa oman ryhmänsä reunarajoilla, hän pyrkii tekemään valintoja, jotka vievät hänen ryhmäjäsenyyttään keskemmäksi. Tunne normien noudattamisesta lisää yksilön omaa prototyyppisyyttä ja siten itsevarmuutta. Yhteisössä julistustyön katsotaan vievän lähemmäksi Jumalaa. Jos yksilö ei tee säännönmukaista julistustyötä, hänet voidaan leimata ”toimettomaksi jäseneksi”, jolloin yksilöön suhtaudutaan lähtökohtaisesti kielteisesti. (Linjakumpu 2021: 75.)

Windy Grendele et.al. (2023: 300) toteaa auktoriteetin luoman todellisuuden määäämien rajojen, sääntöjen ja odotuksien manipuloiva myös Jehovan todistajamnuorten kouluttautumista-voitteita. Morton Deutsch ja Harold B. Gerard (629–631) toteavat normien ja todellisuuden rakentumisen yleensä kulkevan rinnakkain, mutta yksilö voi joutua tilanteeseen, jossa käyttäytyy ryhmän odotuksien mukaisesti, vaikka ei itse usko ryhmän sosiaaliseen todellisuuteen. Kuitenkin paine mukautua sosiaalisiin normeihin voi olla voimakkaampi kuin yksilön paine mukautua

omaan arvostelukykyynsä, jolloin yksilö jää tilanteeseen välttääkseen esimerkiksi negatiivisen arvioinnin. Siljan lähtiessä tienraivaukseen hän saa sisäistä motivaatiota, sillä tienraivaus on tapa osoittaa omistautuneisuutta Jehovan todistajien yhteisön järjestelmää kohtaan. Carrie S. Ingersoll-Wood (2022: 318) toteaa yhteisöön päin suuntautuneen toiminnan luovan ylenevää identiteettiä. Esimerkiksi Betelin palveluksessa olevat tulevat ”betelilaisiksi”, jolloin yhteisön palvelus luo kuuluvuutta jäsenten mieliin. Vaikka tienraivaus syrjäyttää Siljan oman toiveen, hänellä on sisäinen motivaatio tehdä julistustyötä sen muodostaessa mahdollisuuden lujittaa itseään kuuliaisena Jehovan todistajana.

Siljalla on lakkiaispäivän aamu. Hän tietää, että koulujen päättymispäivä tarkoittaa hänen viimeisiä hetkiään maailmallisen maailman kanssa.

Aapon mieli on vapaa ja levollinen, eikä hän ymmärrä, että hänen alkunsa on minun loppuni. Hän ei näe, miten Suvivirsi laittaa maailmani säppiin, erottaa tulevan ja menneen, katkaisee kaikki siteet entiseen ja repii minut irti hänestä. Suvivirteni on suruvirsi. – – Kesken puheeni Aapo tarttuu minua kädestä, sulkee sen omansa sisään, ja minä vaikenen.

– Mie piän siusta aivan valtavasti. Eikö me voitais kuitenkin yrittää? Oisko se niin karmalan väärin? Hän katsoo minua luottavaisena, varmana sanoistaan. Hän ajattelee, että kaikki on mahdollista, että pelkkä rakkaus, sellaisena kuin hän sen tietää, riittää. Hän ajattelee, että se jaksaisi kuroa meidän maailmamme yhteen, jaksaisi pitää ne toisissaan kiinni. Niin pysyvät usko, toivo ja rakkaus. Hän ajattelee, että suurin niistä rakkaus, eikä tiedä, että oikeasti suurin on pelko. Näen, että Aapon on vielä hyvä olla, hänen päivänsä on edelleen valoisa, mutta minun horisontissani nousee myrsky. Vaikka aurinko paahtaa ja kesäpäivä on levottoman kuuma, alan täristä. Veri pakenee ja sydämeen laskeutuu hätäännys. Haluan enkä kuitenkaan pysty. Toivon, vaikka toivoa ei ole. En löydä sanoja, joilla kertoa, että olen Raamattuni vanki. Minun lakikirjani sanoo, ettei valolla ole mitään tekemistä pimeyden kanssa ja että hän on yön lapsi kun taas minä kuljen kohti ikuista elämää. (299–300.)

Suvivirren sointi lyö Siljan valtaväestön maailman säppiin, sillä Siljalla ei ole enää mitään syytä olla yhteydessä maailmalliseen maailmaan. Tarkoituksenmukaisen tarpeen etsiminen on kiellettyä, jonka Silja ilmaisee siteiden katkaisemisena entiseen. Windy Grendele et.al. (2023: 301–302, 308) kuvailee Jehovan todistajien yhteisöä tietyn asteiseksi rajatuksi yhteisöksi, jolloin ryhmän jäsenillä on lähtökohtaisesti vahva toissijaisuuden kuva ryhmän ulkopuolisista. Jehovan todistajien yhteisössä tapahtuvan eristämisen diskurssin yltäessä valtaväestöön siitä muodostuu keino vahvistaa yhteisön sisäisiä sosiaalisia verkostoja. Eristäminen vahvistaa jäsenten riippuvuuden ryhmään sekä jäsenen ajan ja huomion monopolisoimisen ryhmän tarpeisiin. Yhteisössä hallitseva totuusjärjestelmä on niin vahva, että jäsenen maailmankuva muuttuu, jolloin hän sulkee itse ulkoryhmän kanssa käytävän vuorovaikuttamisen. Kollektiivisissa kulttuureissa ryhmäidentiteetin me-he-ajattelu vaikuttaa voimakkaasti. Tilanne, jossa sosiaalisia identiteettejä voi olla saatavilla useita, ne kiinnitetään ryhmän yhtenäisiin ja integroiviin sosiaalisiin käytäntöihin. Yksilöllä on vahva riippuvuusaste ryhmästä ja siten hän suuntautuu ryhmän arvoihin ja tavoitteisiin. (Korostelina 2007: 16, 44.) Voimakas ryhmä madaltaa yksilöllisyyttä ja itsetietoisuutta, jolloin yksilön ajatusmaailma voimistuu ryhmää vastaavaksi (Orive 1984: 727). Siljan tiedostaessa Aapon romantisoitunut käsite **Raamatun** tekstin uskosta, toivosta ja rakkaudesta osoittaa, miten eri näkemys Aapolla yhteisön ulkopuolisena Siljan uskonnon opista ja velvollisuudesta on. Siljalle usko, toivo ja rakkaus ovat lakikirjaa, eivät mahdollisuutta yhdistää kaksi eri kulttuuria. Siljan todetessa ”haluan enkä kuitenkaan pysty”, hän osoittaa seisovansa yhteisönsä rivissä, vaikka kuvaakin valintaansa vankilaksi. Surustaan huolimatta Silja vakuuttaa itselleen Aapon kulkevan huonompaa vaihtoehtoa. Hänelle heidän ystävyysuhteensa päättyminen tuo yhteisössä tavoitellun ikuisen elämän.

5.2 Identiteetti pakkotilassa

Ollessaan tienraivaajana Silja saa Aapolta neljä kirjettä, jotka muodostavat kerronnassa ympärilleen Siljan eroprosessia Jehovan todistajista. Aapo ja Silja ovat tunteneet lapsuudesta asti, joten kirjeiden kuljettaminen Siljan eroprosessin mukana sitoutuu identiteettiinprojektiin, jota Silja käy. Heli Karjalainen (2022: 21) toteaa varhaisaikuisuudessa suhteen uskoon muuttuvan yksilöllis-reflektiiviseksi, jolloin uskonnon tarkastelu lähtee yksilöstä itsestään lapsuuden uskonnollisen

mallin sijaan. Yksilöllisrefektiivisessä vaiheessa aletaan luomaan omaa uskonnollista identiteettiä tarkastelemalla ja kyseenalaistamalla aikaisempia perinteitä ja malleja sekä siten auktoriteetteja. Seija Ronimus (2011: 153–154) toteaa eron uskonnollisista yhteisöistä tapahtuvan vaiheittain, jolloin irtautuminen alkaa katsomusopin epäilystä tai muista signaaleista, jotka saavat yksilön pohtimaan eroa. Ronimus (mts.) viittaa sosiologi Helen Ebaughin näkemykseen ryhmästä irtautumisen prosessista, jonka ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu irtautujan epäily omasta kuulumisestaan. Irtautuja ei välttämättä pysty määrittelemään tyytymättömyyttään vaan se heijastuu yleisellä tasolla ryhmän toimintaan. Tällöin irtautuminen tapahtuu yksilötason lisäksi myös sosiaalisessa kontekstissa ja siten muiden ryhmänjäsenten reaktiot vaikuttavat päätökseen. Amorette Hinderaker (2020: 200–201) toteaa, ettei jäykästi rakennetuista ja erittäin institutionaalisista uskonnoista eroaminen ole yksinkertaista, sillä kollektiivisuus syrjäyttää yksilölliset erimielisyydet. Autoritaarinen jäsenyys arvopohjineen ja rajattuine sosiaalisine suhteineen muodostavat identiteettiä, jolloin yhteisöstä eroamisen harkitseminen jo tarkoittaa identiteetin totaalista jättämistä.

Ensimmäinen kirje Aapolta saapuu muutama kuukausi lakkaisten jälkeen, ja Aapo kirjoittaa varusmiespalveluksestaan ja saamastaan jatko-opiskelupaikastaan. Silja toivoisi, että voisi kirjoittaa takaisin Aapolle todelliset kuulumisensa, mutta hän vaikenee ja kirjoittaa Aapolle kirjasuosituksen George Orwellin teoksesta **Vuonna 1984** liittäen suositukseen sanat ajatusrikko ja mielen vääristymä.

En halua kertoa, että kalenterini on täynnä kenttäsovimuksia viikon jokaiselle päivälle. Kävelen ovelta ovelle mummojen ja yksinhuoltajaäitien kanssa, kierrän taloja muiden tienraivaajien ja nuorista kasattujen ryhmien keskellä. – – En halua kertoa, että tässä kaupungissa pimeys on synkempää kuin kotona koskaan ja että kenttäpalvelus ei ole muuttunut yhtään sen mukavammaksi. Ei vaikka minulle luvattiin, vaikka minulle vannottiin, että alkaisin saada siitä loppumatonta iloa ja että Jumalan siunaus olisi liiankin runsasta. (308–309.)

Viittaamalla Orwellin teokseen Silja asettaa Jehovan todistaja yhteisön teoksen totalitaristiseen teemaan, jossa valvonta ja ilmianto korostuvat. Dystooppisessa teoksessa maailma ei tunne

kieltä, jolla valtaa voisi arvostella, ja siten ei Siljakaan pysty kuvaamaan negatiivisia ajatuksiaan hänen milleanaristista yhteisöään kohtaan. Teoksessa on myös kielletyn rakkauden teema, jollainen Siljan ja Aapon suhde olisi. Siljan viittaus **Vuonna 1984** -teoksen ”isoveli valvoo” asetelmaan osoittaa Siljan suhtautumista Jehovan todistajien vartiotornioppiin. Jehovan todistajien yhteinen merkitysjärjestelmä on kiistaton, ja yhteisöön kuuluvien on omaksuttava se kuuluakseen yhteisöön. Vartiotorniopin ja kollektiivisen merkitysjärjestelmän epäily näkyvät toimettomana jäsenyytenä, jolloin irtautuva jäsen lopettaa tai vähentää esimerkiksi kenttäpalveluksen tai muun aktiivisen toiminnan määrää. Ehdollisen merkitys- ja uskomusjärjestelmän jakaminen yhteisön kanssa voi tuntua raskaalta, jos ei itse usko enää samalla tavalla. (Ronimus 2011: 161, 167–168.) Silja ei saa ylemmyyden tai ontologisuuden tunnetta tienraivauksesta vaan hän kokee sen pakkona, jolloin hän ei tukeudu enää merkitysjärjestelmään. Alan Watermanin (2014: 200) mukaan identiteetin pysyvyys vaatii sitoutumista, jolloin identiteetti muotoutuu osaksi yksilön tavoitteita, arvoja ja uskomuksia. Jos sitoutuminen ei ole yksilön todellisessa elämäntavassa ja siten esiintyy vain sanallistamisessa, ei se riitä pitämään identiteettiä osana yksilön minuutta ja siten identiteetti ei ole enää todellinen. Jos Silja ei koe merkitysjärjestelmää enää omakseen, hän voi tehdä eheää minäkuvaa Jehovan todistajana.

Toinen Aapon kirje saa Siljan kodista yhtä merkittävän paikan kuin **Raamattu**, ja Silja lukee niitä vuorotellen etsien kummastakin itselleen vastauksia.

Välillä keskeytän lukemisen ja otan Raamatun käteeni, sitten taas kirjeen. En osaa valita niiden välillä, en osaa sanoa, kumpaa lukisin, kumpi nukuttaisi minut kevyeen uneen. Pidän välillä mustaa kirjaa yöpöydälläni, välillä kirjettä. Joskus ne ovat siinä rinnakkain, ja se tekee kipeää, kuin kaksi maailmaa, jotka eivät saisi olla yksi aikaa olemassa. Välillä en varsinaisesti edes lue kirjeitä. Katselen vain Aapon käsialaa ja kuljetan sormia kaltevia kirjaimia pitkin aivan kuin ne olisivat hänen kehonsa ääriiviat. (324.)

Vertaillaessaan **Raamatun** ja kirjeen kahta maailmaa Silja asettaa itsensä niihin. Yhteisö on tarjonnut Siljalle eräänlaisen sulkeutuneen identiteetin, jolloin Watermanin (2014: 201) mukaan

identiteettiä muodostetaan merkityksellisten toisten antaman mallin mukaiseksi tutkimatta muita mahdollisia identiteettejä. Aapon kautta Silja on päässyt osaksi maailmallista maailmaa. Identiteetin tutkiminen tulee ajankohtaiseksi, kun yksilö tunnistaa tavoitteidensa olevan erilaisia kuin aikaisemmassa elämässä. Moratorion tilassa eli identiteetin lykkäämisen tilassa yksilö pohtii identiteettivaihtoehtoja tehdäkseen päätöksiä siitä, mihin tavoitteisiin pyrkiä ja mihin arvoihin uskoa. Identiteettien tutkiminen on aktiivinen tietoisuuden prosessi, jossa punnitaan päätösten tuloksia ja niille annettavia arvoja. (Waterman 2014: 200–201.) Aapo on aina nähnyt Siljan itsensä eikä Jehovan todistajana tai ”uskiksena”, jolloin Aapon näkemyksen kautta Silja on itsensä kollektiivisuuden keskellä. Silja on valinnut **Raamatun** ja kirjeiden kahdesta maailmasta mieluummin kirjeet.

Henri Tajfelin ja John C. Turnerin (1979: 277) mukaan yksilö tekee sosiaalisen muutoksen ollessa tyytymätön ryhmäänsä ja siten hän pyrkii siirtymään toiseen, itselleen parempaan, ryhmään. Dominic Abrams ja Michael A. Hogg (1990: 214) jatkavat Tajfelin ja Turnerin näkemystä todeten, ettei normia toteuttamaton jäsen voi kuulua ryhmään, sillä hän luokittelee itsensä erilaiseksi ja siten ryhmänsä ulkopuoliseksi. Richard Jenkinsin (2004: 104–105) mukaan ero ja samankaltaisuus heijastavat toisiaan, jolloin eron kautta yksilö hahmottaa, mitä hän on tai ei ole. Mitä suurempi ero kahden sosiaalisen identiteetin välillä on, sitä vaikuttavammaksi tietyn identiteetin todellisuus tulee. (Korostelina 2007: 20). Vaikka Silja suuntautuu maailmalliseen maailmaan, osoittaa Aapon keho ääriviivojen muotoilu vielä eroavaisuutta. Aapon keho on vahva toisin kuin Siljan keho, joka ruumiillistaa kontrollin ääri seuraukset. Silja tarvitsee Aapoa löytääkseen itsensä, sillä sairas ja terve keho ja siten minä ja hän vertautuvat toisiinsa. Silja on laittanut kaikki Aapon kirjeet jääkaapin oveen, ja hän katsoo niitä aina kaapille mennessään.

Kolmannen kirjeen jälkeen kaapissa olevat ruuat alkavat häiritä minua. En kestä sitä, että kodissani on ruokaa, jonka voisin ahmia ja huuhtoa oksennuksen seassa viemäriin. (328.)

Silja kokee ahdistusta kotona olevasta ruuasta, sillä siitä muotoutuu peli ja helpotuksen tunne. Bulimiam sairastava Silja kontrolloi päätösvaltaansa ja syönnin jälkeen hän nauttii oksentamisesta. Erika Schupak-Neuberg ja Carol J. Nemeroff (1992: 336) toteavat negatiivisten tunnetilojen, kuten hallinnan, riittämättömyyden ja vihan aiheuttavan ahmimista. Siljalla ei ole itsestään jäljellä enää kuin keho, ja siihen ylettyy hänen ainoa päätösvaltansa itseään koskien. Nissinen sairastui itse bulimiaan samoihin aikoihin, kun epäily uskuntoa kohtaan alkoi (Hartikainen, Karjalainen 21.9.2022). Identiteettirakenteena keho on metafora itselle. Kehon aukkojen vartiointi suojaaa sitä ulkopuolisilta, jolloin syöminen on kontrollia ja oksentaminen puhdistamista. Kehon vartiointia tarvitaan haavoittuvalle minälle, mikä osoittaa itsemäärittelyn romahtaneen. (Schupak-Neuberg & Nemeroff 1992: 336–337.) Silja tekee tekoaan osittain suojellakseen hajotettua minuuttaan kuin kokeillen ääri rajoja, jotka yhteisön kontrolli on hänelle asettanut.

Silja on rikkonut yhteisönsä toimintamalleja vastaan sekä mielessään että konkreettisilla tavoilla. Hän kyseenalaistaa itselleen merkitysjärjestelmää ja pitää yhteyttä yhteisön ulkopuoliseen ilman evankelioimistyötä. Silja jättää seurakuntakokouksia väliin. Andrew Holden (2002: 163–165) toteaa yhteisöstä poistuneilla olevan uhkana kehittää epärehellisiä identiteettejä irtautumisprosessin aikana. Vaikka yksilö hylkää vartiotorniopin, ei vartiotornioppi lähde yksilöstä, jolloin luodaan identiteettikriisi ja dilemma. Yksilöiden on tarve kehittää uutta identiteettiä, jolloin välitilaan joudutaan. Uskollisuus liikettä kohtaan voi jatkua, vaikka yksilö on kieltänyt itsensä Jehovan todistajana. Yleisin eron syy on epäluottamus järjestön vartiotorniijohtoon ja virkamiehiin, samaan aikaan yksilö kokee lähes aina kiintymystä yhteisön jäseniä kohtaan. Erotettu ei voi pitää aktiivista vuorovaikutusta yllä, joten minuuus säilyy passiivisessa kiintymyksessä. Silja ei halua noudattaa enää katsomuksen oppia, koska ei omaksu niitä itseensä. Silja ei ole vielä tehnyt päätöstä erostaan, koska ei halua saada luopion stigmaa ja tulla kartetuksi yhteisön jäsenten toimesta. Sanktion pelote on yksi keinoista ylläpitää sosiaalista kontrollia passiivisessa vallankäytössä (Fricker 2007: 13). Vaikka Silja toimii aktiivisesti jättäessään palveluksia väliin, hänen luotetaan pysyvän yhteisössä karttamisen pelon vuoksi. Amorette Hinderakerin (2020: 203–204) mukaan autoritaarisista yhteisöistä tapahtuva poistumisprosessi ei ole lyhyt tai lineaarinen, sillä poistuminen voi pysähtyä ja alkaa uudelleen useita kertoja. Poistumisessa korostuu porrastuneisuus, jolloin luo-

vutaan ensin osasta toiminnasta kuin nähdäkseen sen seurauksia. Seija Ronimus (2011: 159) toteaaakin eroalla olevan käsikirjoitus, joka tarkoittaa yhteisön sisäistä näkemystä siitä, mitä seuraa yhteisöstä eroamisessa. Seurakunta puuttuu Siljan toimintaan, ja veljiä ja sisaria tulee käymään kutsumatta hänen kotonaan. Tämä käynti viimeistelee päätöksen eroamisesta.

-Mie oon kamalan pahoillani, sanon. -Ihan totta. Kamalan pahoillani. Ryhmänvalvojan rykii pöydän ääressä. Hän istuu haarat levällään, nojautuu vähän eteenpäin ja odottaa, kunnes me kaikki katsomme häntä.

-Minusta tuntuu siltä, että sinä et ole meille ihan rehellinen. Haluatko kertoa, kuka on Aapo ja miksi hän kirjoittaa sinulle näin henkilökohtaisia kirjeitä? Voisin lyödä vaikka vetoa, ettei hän ole veli, ryhmänvalvoja sanoo ja heiluttelee osittain kuivuneita papereita. (335.)

Seurakunnan vanhimpien kohtaamisessa Silja on vastakkain pelkonsa kanssa. Aini Linjakummun (2015: 200) mukaan rinnakkaisten oikeusjärjestelmien vallankäyttö tuovat konkreettisia tutkintaja rankaisumenetelmiä, jolloin yksilön elämää arvioidaan oikeuden kaltaisessa merkityksessä. Siljan ollessa Linjakummun kuvailemassa rinnakkaisessa oikeusjärjestelmässä Siljan ja vanhimpien kohtaaminen edustaa pelon lisäksi ehdokkuutta ja vaputta. Hän on toiminut ryhmän normien vastaisesti ja tietää saavansa sanktion eli karttamisen uhan. Pelko leimaamisesta on saanut Siljan kiistämään itseään. Maria Björkmark, Peter Nynäs ja Camilla Koskinen (2022: 4727–4728) katsovat uskonnollisissa yhteisöissä pelon kanssa elämisen muodostuneen siteeksi, sillä pelko ei liity vain nykyiseen tilaan vaan myös tulevaan ja iankaikkisuuteen. Yksilö kantaa oman pelkonsa lisäksi myös merkityksellisten toisten pelkoa. Ryhmä korreloituu katsomukseksi, jolloin ilman ryhmää ei ole katsomuksen pohjalta rakennettua minää. Seurakunnan vanhimpien lähtiessä Silja alkaa katsomaan luontodokumenttia ja siten pohtimaan evoluutiota. **Raamatun** luomisteoria ei tunnista evoluutiota, joten Siljan kyseenalaistaminen on hyvinkin henkilökohtaista. Vanhimpien puhuttelusta huolimatta Silja ei anna periksi ja tyydy katumukseen. Katumisen pakko on ehtona yhteisöön jäämiselle (Ronimus: 2011: 131). Nissinen kuvaa epäeettiseksi toimintaa, jossa seurakuntaan osoitettua kritiikkiä ei hyväksytä (Hartikainen, Karjalainen 21.9.2022).

Siljan viimeistelee jäsenyytensä Nissisen nostamalla epäkohdalla. Silja soittaa Samille ja tekee selväksi lähtönsä kritisoimalla uskontoa ja hallintoa.

-Voitko sie olla varma siitä, että kaheksan Jenkeissä asuvaa miestä tietää, miten kengurut pääsi Australiaan? – Mie luulen, että tätä nallea et edes sie voi korjata. Ja vaikka voisitkin, mie en kuitenkaan sitä enää huolisi. (343–344.)

Kritiikki on lyhyt, mutta referoi Nissisen nostaman näkökulman. Siljan soitto Samille osoittaa, kuinka hänet tulee nähdä. Silja ei kuulu enää Jehovan todistajiin, eikä hän lähde yhteisöstään katuvaan tai Jehovan kostoja pelkäävänä. Silja ei vielä tiedä, mitä hän haluaa edustaa, mutta ainakin hän tietää, ettei se ole Jehovan todistaja.

5.3 Stigmatisoitunut identiteetti

Silja karkaa tahdosta riippumattomasta hoidosta, joka on ehdottomasti kielletty potilaan oman turvallisuuden vuoksi. Silja ei kuitenkaan käytä matkaansa esimerkiksi pakonomaiseen liikkumiseen tai oksentamiseen vaan hän suuntaa kotiinsa. Vain isä on kotona, ja nähdessään Siljan, hän ottaa tyttärensä vastaan.

-Isä, soperran, ja silloin, täysin varoittamatta, isä lähtee juoksemaan. Hän koppaa minut syliinsä ja rutistaa niin kovasti, että pelkään kylkiluiden hajoavan. Käsivarret kietoutuvat ympärilleni, ja minä painan pään isän olkaa vasten. Hän tuoksuu kodilta: koivuhaloilta ja savulta. (278.)

Silja haluaa käydä kotinsa pihalla, ja menee kylmään, pakkasen huurteiseen, ulkosaunaan istumaan. Sauna on sama, jossa Siljan sitoumus yhteisöönsä alkoi hänen kertoessaan saunaa lämmittäväälle isälleen halustaan ottaa kaste. Lapsuudessa Siljalla oli huopikkaat ja tiukasti kiedottu takki, nyt hän on joutunut pienentämään vyötäröltä liian suuret ulkohousunsa hakaneuloilla. Äiti löytää Siljan saunalta.

Hänen [äidin] äänensä muuttuu itkuseksi. Äiti painaa pään käsiinsä varaa. Hänen olkapäänsä tärisivät hieman.

-Vanhurskaiden polku on kuin se kirkas valo, joka kirkastuu kirkastumistaan täyteen päivään saakka, hän sanoo.

-Mutta jumalattomien tie on kuin synkkä hämäryys: he eivät edes tiedä, mihin kompastelevat, minä jatkan. Saunaan laskeutuu vaivautunut hiljaisuus. Lopulta äiti nousee ja hänen äänensä palaa tuttu terävyys.

-Silja, nyt mennään. En jaksa käsitellä sinua juuri nyt. (281.)

Vanhemman lämmin halaus ei ole äidin reaktio tyttärensä näkemiseen. Äiti viittaa **Raamatun** sananlaskuihin ja Silja vastaa jatkamalla jaetta. Äiti katsoo Siljan toimineen yhteisön merkitysjärjestelmää vastaan ja oppiensa mukaisesti toteaa Siljalle vanhurskaiden polun, eli kuuliaisuuden **Raamattua** ja vartiotornioppia kohtaan, vievän iankaikkisuuteen. Yhteisön kastettuna jäsenenä olemisen kehä myös sulkeutuu ulkosaunaan, kun Silja toteaa olevansa jumalattomien tiellä vihjaten jättävänsä yhteisön. Kaiken alkaminen ja päättyminen saunaan sulkee lapsuudenuskon ja viattomuuden merkityksettömyyden. Lapsuudenuskossa korostuu merkityksellisten toisten välittävä suhde jumalaan, armon, turvaan ja lohtuun. (Hurtig 2013: 205.) Siljalta näihin asioihin liitetyvä lohtu ja turva vietiin. Merkitysjärjestelmän ehdot sisältävät sanktiot ja yhteisön hyväksyntään ei ole välimuotoja. Miranda Frickerin (2013: 1319) mukaan osa hermeneuttista epäoikeudenmukaisuutta on tilanteet, joissa subjekti tiedostaa oman kokemuksensa väkivaltaisuuden, mutta johtuen kollektiivisesta hermeneuttisesta aukosta, hän ei voi kuvata tai vastustaa tilannetta sosiaalisille tahoille. Siljan viittaus **Raamattuun** on hänen sanomansa vartiotorniopin epäoikeudenmukaisuudesta. Äiti edustaa hermeneuttista aukkoa, jolloin hän ja muut Jehovan todistajien yhteisön jäsenet eivät tunnista hengellisen väkivallan kokemuksellisuutta. Heille Siljan kokemus vääryys ovat osa vartiotornioppia, jolla Siljasta tehdään parempi uskova. Silja ymmärtää itsekin, ettei hänen Jehovan todistajien yhteisönsä katso aiheuttaneensa traumaa, ja siksi Silja viittaa ironisesti olevansa jumalaton kuin uhri.

Heather J. Ransom, Rebecca L. Monk ja Derek Heim (2022: 2468) katsovat varhaislapsuuden sosiaalisuudessa saadun ryhmäjäsennyden osoittautuvan irtautumishetkellä haitalliseksi eron jälkeiseen identiteetti prosessiin. Jehovan todistaja yhteisössä kuulumisen liittyä voimakkaasti myös henkilökohtaiseen identiteettiin, sillä jäsenyys järjestyy voimakkaalle identiteettitasolle. Erityisesti lapsuuden sosiaalisuus ohjaa jäsenien täysivaltaista identifioitumisen tunnetta. Kun voimakkaan identiteetin joutuu jättämään, syntyy merkityksetön minä.

Vastapäinen on minua ovella vastassa, mutta hän ei tiedä, että tänään elämäni halkeaa kahtia, repeytyä vasemmalle ja oikealle. Seison kuilun toisella reunalla ja katson, miten äiti, isä ja Sami loittonevat. --

-Miksi sinä oikein lähdit?

-Mie halusin vielä kerran käyä kotona. --Vedän käsivarret pään ympärille.

-Mie sekoan, mie jumalauta sekoan. Järki menee. --

- Mie en tiiä, mitä haluan, sanon.

- En ees tiä, mikä mie enää oon. (289, 291.)

Osastolla Siljan murtuessa myös viimeiset todellisuusmerkitykset murtuvat. Kun Silja toteaa, ettei tiedä kuka edes on, hän pohtii identiteettiään. Rom Harrén (1983: 209–210) mukaan oman persoonallisuuden ja sosiaalisen identiteetin pohtiminen heikentää tekijöitä, jotka muodostavat yksilöllisyyden. Kysymys "Kuka minä olen?" on identiteetin kyseenalaistamista, mutta myös toisaalta lupaa sille, mihin mahdollisiin sosiaalisiin identiteetteihin yksilö voi identifioitua. Tilanne, jossa kysymys minuudesta voidaan esittää, on vaatinut riittävästi tietoa omasta menneisyydestä sekä julkisesta että sosiaalisesta olemuksesta. Ransomin, Monkin ja Heimin (2022: 2461) mukaan uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden on määriteltävä itseään uudestaan siinä, miten he asettuvat uuteen ryhmäänsä. Erityisesti Jehovan todistajille karttamiskäytännön vuoksi uuden sosiaalisen identiteetin muodostaminen on välttämätön, eikä esimerkiksi perhe- tai ystävyssuhteet ole tukemassa prosessissa. Kun Siljan viimein jättää Jehovan todistajien yhteisön ja ennen kaikkea perheyhteisön, hän jättää myös itsensä. Sosiaalista identiteetistä muotoutuu eräänlainen itseyyden identiteetti, sillä sosiaalisissa suhteissa otettu asema toisiin ja ryhmän sosiaaliseen maailmaan heijastavat yksilön persoonallisuuksia. Erityisesti jos yksilö on depersonallistunut eli

sitonut itsensä voimakkaasti ryhmään, ei yksilöllistä identiteettiä ryhmäpiirteiden ulkopuolelle ole syntynyt. Tällöin sosiaalinen identiteetti on myös pohjana yksilöidentiteetille. (Korostelina 2007: 21, 38–39).

Elämän halkeaminen viittaa karttamiseen, jolloin äiti, isä, Sami tai kukaan yhteisöstä ei voi olla Siljan kanssa enää tekemisissä. Windy Grendelen et.al. (2023: 304) mukaan karttamisen hengellinen väkivalta näkyy merkityksettömyyden muodostamisessa. Lähtiessään yhteisöstä entinen jäsen jättää sinne merkitysmaailman ja sosiaaliset suhteet, jotka rakensivat hänelle merkityksen ja olennaisen elämänrakenteen. Jukka Timosen (2013: 303–306) mukaan entiseen jäseneseen on katkaistava hengellinen yhteys, jolloin rajoitetaan muutakin kanssakäymistä. Läheisiä suhteita erotettujen kanssa ei saa olla. Yhteisöön voi palata, kun erotettu haluaa sitoutua yhteisön vaatimukseen. Karttaminen voi olla myös kaksisuuntaista, jolloin eronnut jäsen tietoisesti välttää kohtamasta yhteisössä olevia, ja siten saattaisi heidät sanktioon. Toisaalta välttäminen ennalta estää tilanteita, joissa kartutettu on läpinäkyvä Siljan isän halaus osoittaa, että isä olisi valmis hyväksymään lapsensa, eikä luo häneen luopiodiskurssia. Äidin reaktio ja vartiotorniopin siteeraaminen osoittaa, kuinka heidän yhteisönsä oppi vaikuttaa radikaalisti jäseniensä maailmankuvaan. Jättäessään Siljaa osastolle äiti kuitenkin irrottautuu yhteisöstään.

–Silja. Muistathan sinä, että minä rakastan sinua. Mitä tahansa tapahtuu, minä aina rakastan sinua. (289.)

Äiti kohtaa Siljan ensimmäistä kertaa niin kuin Silja on toivonut; hyväksymällä hänen päätöksensä ja siten hänet. Äidin sanat kertovat äidin tietävän, että Silja lähtee yhteisöstä. Äiti ei voi pitää häneen yhteyttä, sillä hän rikkoisi teollaan oppia vastaan. ”Aina” sanan painottaminen myös osoittaa, miten äiti tietää, ettei Silja aio osoittaa julkista katumusta ja palata yhteisöön. Elämän halkeamisen vuoksi Siljan esittämä kysymys minuuden olemisesta on hänen katseensa sekä tulevaisuuteensa, mutta myös menneisyyteensä. Kysymys vastaa siihen, miten hän suhtautuu karttamiseen. Bernhard Waldenfelsin (2007: 107–108) mukaan kolmiarvoisissa predikaateissa joku tekee jollekin jotakin. Teon seurakusena joku muuttuu joksikin, jolloin väkivallanteko ei kohdistu

enää persoonaan vaan objektiin. Persoona lakkaa olemasta ihminen ja hänet määritellään toiseuden termein. Karttamisen seurauksena yhteisö näkee Siljan luopiona, ja häneen suhtaudutaan näkymättömänä. Siljan täytyy itse määrittää, onko hän negatiivissävytteinen luopio vai itsetutkiskeluun pystynyt entinen jäsen.

5.4 Uudistettu minuus yhteisöstä irtaantumisen jälkeen

Uudistetun minuuden aikataso sijoittuu teoksen lopun kerrontaan. Siljan toipuminen on edistynyt ja hän pääsee hoidosta kotiin. Silja kirjoittaa kaksi kirjettä, jotka edistävät hänen toipumistaan ja siten identiteetti-prosessiaan. Toinen kirje on seurakunnan vanhimille, ja siinä Silja ilmoittaa eroavansa seurakunnasta. Toinen kirje on Aapolle, jossa Silja hyvittää kertomisen velkaa.

Punnitsen kirjeitä käsissäni, katson haparoivaa käsialaani ja ajattelen, mihin asti pelkkä rohkeus riittää ja kuinka paljon vapaudesta pitää maksaa. Ajattelen, että rakkaus on raskasta, että se on ehdollista ja pohjattoman yksinäistä. – Jumalan rakkaus ansaitaan, kun pykälä täyttyvät, mutta irtisanomisehdot ovat kohtuuttomat. – Sopimukseni takia en koskaan saanut tilaisuutta selvittää, rakastaisiko Aapo minua, rakastaisiko sellaisena kuin olen. Ehkä hän ihastui pelkkään haavekuvaan, siihen tyttöön, jonka minä valmistin koulun käytävillä viipyvien katseiden alle, jonka minä rakensin mutta joka ei kuitenkaan ollut todellinen. Viimein nousen ja postitan kirjeistä toisen, toisen revin keskeltä kahtia. – Ehkä saan kerrankin itse valita. Kun kävelen, liukuovet heijastavat kuvani sellaisena kuin se on. (368–369.)

Kirjeiden kirjoittaminen viimeistelee irtaantumisen projektia, jota Silja käsitteli kriisin ajan aikataulun kirjeissään Aapolle. Mark Freeman (2014: 184–186) luonnehtii menneisyyden kertomista eräänlaiseksi ”aikaliseksi” identiteetti-prosessissa, sillä omaelämäkerrallinen päättely on identiteetin perusta. Reflektiivinen kartoitus tapahtuu tilanteissa, joissa identiteetistä tulee ongelmallista ja tarkasteltavaa. Freeman (mts.) viittaa Friedrich Nietzschen käänteiseen syuseurausjärjestykseen. Kun narratiiveja yhdistetään nykyminän käsitykseen, hahmotetaan syy vasta seurauk-

sien jälkeen. Vanhimille tarkoitettu kirje pohtii hyväksynnän ehdollisuutta, joihin Siljan olisi pitänyt pystyä. Irtisanomisehtojen tuomio vapauttaa Siljan, vaikka hinta on kallis. Hänet on leimattu vaaralliseksi rakastamilleen ihmisille. Luopious on silti tekijä, joka osoittaa sen, mitä Silja ei halua enää olla. Richard Jenkins (2004: 99) toteaa stigman toimivan myös hyödykkeenä, sillä se korostaa muiden antamia vaatimuksia ja asettaa toivotulle julkiselle kuvalle ehdot. Epätoivotun kuvan välttäminen saa toiset muodostamaan aktiivisesti identiteettiä. Toivottuun kuvaan pääseminen edellyttää yksilöltä sosiaalista kontrollia, jota yksilö ei välttämättä itse haluaisi. Siljalle luopious asettuu vapauteen, sillä hänen ei tarvitse enää asettua yhteisön ehtoihin. Sairauden hallinta on todiste siitä, ettei Silja suostu toiseuden asemaan. Toiseuttamisen seuraus näkyy aina kehossa, sillä väkivaltaa kokeneesta kehosta tulee rakenne stigmalle. Tällöin keho on myös varoitus muille. (Waldenfels 2007: 109.) Siljan kuuluisi olla luopiona näkymätön ja samanaikaisesti kuitenkin näkyvä varoitus, tällöin hän kuuluisi vielä yhteisölle. Silja ei suostu tähän vaan ottaa itsensä hallintaan, eheä keho tarkoittaa myös eheytyvää minua. Aapon kirjeessä rakkaus on kiellettyä, sillä Silja ei voinut ottaa tai antaa sitä sopimuksien vuoksi. Silja kokee Aapon olleen ainoita ihmisiä, jotka hyväksyivät hänen itsenään. Samalla Silja kuitenkin pohtii, onko hän koskaan ollut itsensä vai rakensiko hän vastaparin yhteisön rakentamalle Siljalle. Jenkinsin (2004: 95) mukaan yksilö edustaa identiteettiä, jolla vakuuttaa muut. Silja ei koe vakuuteltuja identiteettejä aitoina ja myöntääkin, ettei häntä ollut olemassa.

Silja ei kirjoita näitä kirjeitä muille vaan itselleen. Hän laittaa niihin asioita, joita olisi halunnut sanoa. Dan P. McAdamsin (1993: 24) mukaan menneisyyden minää ymmärtääkseen on elämäntarinassa muotoiltava sovinto minuuden kanssa, jotta eheä minäkuva pääsee esimerkiksi selviytyjäkertomuksen skeemaan. Silja repii toisen kirjeen, ja toisen hän postittaa. Teos jättää tulkinnan varaan, kumpi kirje; Aapon vai vanhimpien, päätyy postiin. Katsoin kuitenkin, että revitty kirje on sisällöltään sellainen, jonka asioille Silja voi vielä tehdä jotakin. Menneisyydessä tehdyt virheet ymmärretään tilanteina, jotka nyky-Silja voi korjata. Rom Harré (1986: 214) toteaa kerronnan sisältävän hypoteettisuuden, sillä se on keino tiedostaa, mihin minä on pystynyt, mihin minä pystyy nyt ja mihin minä voisi pystyä.

Erik H. Eriksonin (1968: 16) mukaan identiteettiprosessin kriisiä ei tarvitse yhdistää katastrofiin vaan se tarkoittaa välttämätöntä hyväksyntää käännekohdille ja ratkaisuille. Päästettyään kirjeet käsistään Silja kokee, että ensimmäistä kertaa hän saa itse tehdä valinnan. Hän kuuntelee vain itseään, joka aikaisemmin on ollut mahdotonta. Henkilön on tunnettava itsensä ollakseen itsetietoinen. Tällöin kerronta sekä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden reflektiivisyys tekevät yhtenäisen minän, joka saavutetaan asettamalla toiminnon omaelämäkertaan. Vain itsetietoinen ihminen pystyy järjestämään muistot ja uskomukset narratiiveiksi, joiden päähenkilö itse on. (Harré 1986: 213.) Itsereflektio kerronnassa erottaa kertojan narratiivin päähenkilöstä, jolloin tarkkailu ja pohtiminen korjaavat itseään ja siten minuutta. Narratiivi vahvistaa minän moraalista arvoa, jolloin kertoja pitää itse itseään hyvänä sekä välittää sen vastaanottajalle. (Linde 1993: 122–123.) Elämäntarinassa henkilö jäsentää itsensä kokemukset yhtenäiseen minään, vaikka jotkut minän ominaisuudet ovat erilaisia eri aikoina (Harré 1986: 204). Yksilön tunnistamisen hetket rakentavat identiteettiä, ja nousevat elementeiksi elämäntarinaa (Jenkins 2004: 103).

Nissinen kertoo yrittäneensä työstää uskontosuhdettaan, ja irtautumispäätöksen tekeminen oli vaikeaa. Ajatus siitä, että karttamiskäytäntö lankeaa hänen ylleen, oli raskas. (Hartikainen, Karjalainen 21.9.2022.) Hänen erotessaan kaikki yhteyden seurakuntaan katkesivat. Karttamissääntö johtui Nissisen päätöksestä ottaa kaste. Lähtiessään yhteisöstä Nissinen pelkäsi sairastuvansa pahemmin, mutta saikin rauhaa ja varmuutta itselleen. (Laari, Helsingin Sanomat 23.12.2022.) Siljan kirjoittamiin kirjeisiin sisältyy paljon kaltoinkohtelua, toipumista ja itsensä etsimistä ja uuden mahdollisen minän hyväksymistä. Uudistetun minän aikatasossa Silja syntyy uudelleen, ja hyväksyy itsensä sellaisena kuin on. Silja toteaa viimeisinä vuorosanoinaan, että lasista heijastuu hänen oma aito kuvansa.

6 Päätäntä

Olen edellä analysoinut Camilla Nissisen teoksen **Meitä vastaan rikkoneet** kerronnassa ilmenevää sosiaalisen identiteetin muotoutumista yhteisön vallan mekanismeissa. Pohdin, kuinka teoksen kertoja, Silja, käy läpi identiteettiprosessiaan Jehovan todistajien yhteisön jäsenenä. Aikatasoja sisältävää kerrontaa oli luonteva tarkastella tarinallisen kiertokulun teorialla, sillä niiden narratiivien sijoittuessa elämäntarinaaan jäsenetään menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden minä.

Jehovan todistajien yhteisössä vallankäyttö ilmenee vartiotorniopin diskurssien luomassa merkitysjärjestelmässä ja toimintamalleissa. Yhteisö on tiivis kansainvälistä toimintaa myöten. Keskusjohtoinen ja hierarkkinen toiminta tukee valtarakennetta, sillä ohjeet paikalliseen toimintaan saadaan hallintaelimeltä. Toiminta paikallisella tasolla on yhteisöön päin suuntaavaa. Seurakunnissa kokoonnutaan viikoittain, ja hengellisyys ylittää myös vapaa-ajalle, jolloin jäsenet esimerkiksi koontuvat yhteen tutkimaan **Raamattua** ja **Vartiotornia**. Suuri yhteisöllisyys tarjoaa merkityksellisyttä, mutta samaan aikaan se heikentää yksilön asemaa. Tulkinta vallan legitimoimista voi asettua yksilön kokemuksessa väkivallaksi. Yhteisöllisyyden vuoksi erilaisuuden osoittaminen tai yhteisöllisyyden kritisoiminen ovat lähes mahdottomia. Erityisesti autoritaarisissa yhteisöissä tilanne on haastava, jolloin jäsen joutuu joko hyväksymään tilanteen tai jättämään yhteisön.

Teoksessa Jehovan todistajien yhteisö, johon Silja kuuluu, on kuvailtu tiiviiksi. Primaarisosialisointi vuoksi Jehovan todistajat yhteisön jäsenyys on osa sekä Siljan henkilökohtaista että sosiaalista identiteettiä. Siljan voimakas kuulumisen tunne osoittaa, kuinka sosiaalista ja henkilökohtaista identiteettiä voidaan tarkastella toisiaan tukevinä tekijöinä. Silja pyrkii valinnoissaan kohti yhteisöä, ja yhteisön merkityksellisyys heijastuu hänen minäkäsitykseensä. Jehovan todistajat rohkaisevat jäseniään viettämään aikaa mahdollisimman paljon yhteisöön kuuluvien kanssa, jota myös Siljan perhe noudattaa. Siljan vanhemmat ovat ohjanneet Siljan sosialisoitumista yhteisön oppia kohden, jolloin he samanaikaisesti ovat sulkeneet muut mahdolliset maailmat. Voimakas primaarisosialisointi asettaa yksilön tavoittelemaan yhteisönsä merkitysjärjestelmää, sillä niiden

kautta tapahtuu kuuluminen ryhmään. Toistenlaisten toimintamallien noudattaminen on mahdotonta, koska niistä ei olla tietoisia tai sosialisatiossa ne toiseutetaan merkityksettömiksi. Kasvaessaan sekä tiiviin yhteisön että valtaväestön ympäröimänä primaarisosialisatiossa saatu merkitysjärjestelmä voi olla ehdollinen, jolloin siinä eläminen tai sen sivuuttaminen ovat yksilön näkökulmasta väärin tai epäaitoa. Silja kantaa useampaa sosiaalista identiteettiä, mutta ne asetuvat ristiriitaan toisiinsa nähden. Autoritaarinen kontrolli yltyä toimintamalleihin. Yhteisössä ei sallita valtaväestön kulttuuria, ja Silja joutuu valtaväestön keskuudessa tilanteisiin, joissa hänen on selitettävä Jehovan todistajat yhteisön jäsenyyttä. Raja kahden maailman välillä luo voimakasta erottelua, jolloin kuuluminen toiseen sulkee toista. Minuus kielletään.

Alkaessaan kyseenalaistamaan yhteisönsä merkitysjärjestelmää Silja joutuu noudattamaan itselleen vastentahtoista katsomusta. Autoritaarisessa yhteisössä oppia kyseenalaistava jäsen saa sanktiot, joka tekee Siljan yhteisöstä irtautumisen näkökulmasta kalliin katsomuksen. Stigma mahdollisena tai annettuna identiteettinä on raskas. Siljalla stigma sisältää niin paljon enemmän kuin pelkän leiman, sillä hän menettää sen mukana koko sosialisatiossa saadun maailmansa. Kontrollointi, jatkuva itsensä hyväksytyksi tekeminen ja sosiaalisen identiteetin suorittaminen luovat valheellisen minän. Jos identifioitumista ei synny, ei minuutta voi olla. Ilman minäkuvaa ei voi elää. Eheän minäkuvan saamiseksi on sijoitettava menneisyys ja nykyisyys elämäntarina, jonka ”minä-päähenkilöä” kertoja tarkkailee. Elämäntarinan muodostaminen on Siljan toipumisen ehto, sillä kerrontaan sisältyy kausalisuus. Ymmärtääkseen sairastumistaan, menneisyyttä ja asemaansa yhteisöstä lähdön jälkeen Siljan on reflektoitava niitä, jotta identiteettiprosessissa saavutetaan tyydyttävä identiteetti.

Meitä vastaan rikkoneet -teos alkaa rukouksella, jossa ”minä” ja Silja yhdessä kiittävät Jehovaa tutkimushetkestä, ja jossa pyydetään avaamaan sydän ymmärrykselle. Vaikka rukous on osoitettu pyhään, on se kuitenkin lausujien mielessä ja siten esitetty itselle. Teoksen nimi itsessään viittaa **Isä meidän rukoukseen**, ja on jatkoa rukouksen anteeksiannon lausunnalle. Siljan kerroksen lopussa toisen kirjeen repiminen jättää tulkinnan varaan. Miten Siljan matka eteneekään,

on Nissinen osoittanut teoksen nimivalinnalla ihmisen tarpeen turvaan ja hyväksyntään. Anteeksiannon teema ei korostu vain menneisyyden hyväksynnällä ja elämän jatkamisella, vaan armollisuutta on annettava myös itselle, jotta minä voi olla olemassa.

Tutkimuskysymyksien kannalta oli tietoinen valinta rajata aihe Siljan identiteettiprosessiin yhteisön valtamekanismien vaikuttaessa siihen. Teoksesta sosiaalista identiteettiä voidaan tarkastella myös esimerkiksi syömishäiriöpotilaan identiteettiprosessin kautta tai katsomalla Siljan identifiointumista valtaväestöön. Uskonnollisen kaunokirjallisuuden tutkimuskentälle teos tuo uutta pohdintaa esimerkiksi Jehovan todistajien yhteisön jäsenyyden konstruktion tai ruumiillisuuden ja uskonnon vaikutteisen affektiivisuuden tutkimukseen.

Kirjailijan tausta Jehovan todistajana ja yhteisöstä irtautujana tuo teoksen kerrontaan syvällisyyttä. Nissisen itse painottaa, ettei ole suoraan kirjoittanut omasta elämästään, vaikka on hyödyntänyt omia kokemuksiaan. (Hartikainen, Karjalainen 21.9.2022.) Lukutapaa ei tule pitää elämäkerrallisena, mutta lukiessa ei myöskään tule sivuuttaa teoksessa käsiteltyjen ilmiöiden vakavuutta. Tutkielmassa on käsitelty vain representaatiota Jehovan todistajien yhteisöstä. Kokemukset yhteisön merkitysjärjestelmästä ovat fiktiivisten henkilöhahmojen näkemyksiä, eikä niihin välttämättä liity ristiriitaa tai väkivaltaa liikkeen jäsenten tai entisten jäsenten todellisuudessa. Nissisen teos on fiktiivinen, ja siten tutkimukseni rajoittuu fiktiiviseen kerrontaan. Siljan tarina kertoo vain yhdenlaisen valinnan ja kohtalon. Vaikka painotan teoksen olevan representaatiota, tiedostan, että teos antaa tietoa todellisista kokemuksista, joita esimerkiksi syömishäiriöpotilaat tai uskonnosta irtautuneet ovat kokeneet.

Nissisen teos tuo uutta näkökulmaa suomalaisen kaunokirjallisuuden kentälle, sillä Jehovan todistajien yhteisö kerronnan miljööinä tuo uutta näkökulmaa. Siljan selviytymistarina ei ulotu vain häneen, vaan se tuo näkemyksiä uskonnoissa olevan vallan problematiikasta. Kokemukset yhteisöstä irtautumisen traumasta ei ulotu vain tiettyyn kontekstiin, joten Siljan tarina voi puhutella kaikkia, jotka ovat joutuneet jättämään yhteisönsä tai perheensä väkivallan seurauksena ja siten etsimään itseään uudelleen.

Lähteet

Tutkimusaineisto

NISSINEN, CAMILLA 2022: **Meitä vastaan rikkoneet**. Helsinki: Tammi.

Tutkimuskirjallisuus

AHOKAS, MARJA 2010: Ryhmät ja niiden väliset suhteet. Teoksessa **Arjen sosiaalipsykologiaa**.

Toim. Eero Suoninen, Anna-Maija Pirttilä-Backman, Anja Riitta Lahikainen & Marja Ahokas. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö pro, 185–242.

ARCHER, MARGARET S. 2000: **Being a Human. The Problem of Agency**. New York: Cambridge University Press.

BENGTSON, VERN L. & ROBERTS, ROBERT E. L. 1991: Intergenerational Solidarity in Aging Families. An Example of Formal Theory Construction. **Journal of Marriage and Family**, 53 (4), 856–870.

BENGTSON, VERN L. 2013: **Families and Faith. How Religion Is Passed Down Across Generations**. Toim. Norella M. Putney & Susan C. Harris. New York: Oxford University Press.

BREAKWELL, GLYNIS 1986: **Coping with Threatened identities**. Lontoo & New York: Psychology Press.

BERGER, PETER L. & LUCKMANN THOMAS 1994/1966: **Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen**. (The Social Construction of Reality 1966.) Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

BERNTSEN, DORTHE & RUBIN DAVID C. 2006: The Centrality of Event Scale. A Measure of Integrating a Trauma Into One's Identity and Its Relation to Post-Traumatic Stress Disorder Symptoms. **Behaviour Research and Therapy**, 44 (2), 219–231.

BJÖRKMAN MARIA; NYNÄS PETER & KOSKINEN, CAMILLA 2022: Living Between Two Different Worlds. Experiences of Leaving a High-Cost Religious Group. **Journal of Religion and Health**, 61 (2022: 6), 4721–4737.

- CHRYSSIDES, GEORGE D. 2009: The A to Z of Jehovah's Witnesses. Lanham: The Scarecrow Press.
- DEUTSCH, MORTON & GERARD, HAROLD B. 1955: A Study of Normative and Informational Social Influences Upon Individual Judgement. **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 51 (1955: 3), 629–636.
- DOMINIC ABRAMS & MICHAEL A. HOGG 1990: Social Identification, Self Categorization and Social Influence. **European Review of Social Psychology**, 1 (1990:1), 195–228.
- ELLIAN, AFSHIN 2021: The Open Society and Its Closed Communities. Teoksessa **The Open Closed Society and Its Communities**. Toim. Afshin Ellian & Paul Cliteur. Haag: Eleven, Boom Uitgevers Den Haag
- ERHOLTZ, SINI 2019: Vanhoillislestadiolaisten naisten elämäntapabloggaus työnä. Teoksessa **Politiikka, talous ja työ. Lestadiolaisuus maailmassa**. Toim. Aini Linjakumpu, Tapio Nykänen, Tiina Harjumaa & Sandra Wallenius-Korkalo. Rovaniemi: Lapland University press, 227–259.
- ERIKSON ERIK H. 1968: **Identity. Youth and Crisis**. Lontoo: W.W. Norton & Company, Inc.
- FADJUKOFF, PÄIVI 2009: Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa **Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet**. Toim. Riitta-Leena Metsäpelto ja Taru Feldt. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–193.
- FREEMAN, MARK 2014: Discerning Oneself. A Plea for the Whole. Teoksessa **The Oxford Handbook of Identity Development**. Toim. Kate C. McLean & Moin Syed. New York: Oxford University Press, 182–192.
- FRICKER, MIRANDA 2013: Epistemic Justice as a Condition of Political Freedom? **Synthese**, 190 (2013: 7), 1317–1332.
- GARFINKEL, HAROLD 2006: **Seeing Sociologically. The Routine Grounds of Social Action**. Boulder: Routledge.
- GIANFALDONI, SERENA; LOTTI, JACOPO; ROCCIA MARIA GRAZIA; FIORANELLI MASSIMO; GIANFALDONI ROBERTO & LOTTI TORELLO 2017: Stigmata in the History. Between Faith, Mysticism and Science. **Journal of Biological Regulators and Homeostatic Agents**, 31 (2017:2), 45–52.
- GOFFMAN, ERVING 1964: The Neglected Situation. **American anthropologist**, 66 (1964: 2), 133–136.

- GOFFMAN, ERVING 1981/1963: **Stigma. Notes on The Management of Spoiled Identity**. New Jersey: Penguin Books.
- GRENDELE, WINDY A.; FLAX, MAYA & BAPIR-TARDY, SAVIN 2023: Shunning from the Jehovah's Witness Community. Is It Legal? **The Journal of Law and Religion**, 38 (2023: 2), 290–313.
- HABERMAS, TILMANN & KÖBER, CHRISTIN 2014: Autobiographical Reasoning is Constitutive for Narrative Identity. The Role of the Life Story for Personal Continuity. Teoksessa **The Oxford Handbook of Identity Development**. Toim. Kate C. McLean & Moin Syed. New York: Oxford University Press, 149–165.
- HALL, STUART 1999: **Identiteetti**. (Käänt. & Toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- HARLE, VILHO 1993: Toiseuden, identiteetin ja politiikan suhteista. Teoksessa **Erilaisuus, identiteetti & politiikka**. Toim. Vilho Harle. Tampere: Rauhan ja konfliktintutkimuslaitos. Tutkimustiedote No 52. 1993, 8–15.
- HARRÉ, ROM 1986: **Personal Being. A Theory for Individual Psychology**. Oxford: Basil Blackwell.
- HINDERAKER, AMORETTE 2020: Leaving Mormonism. Teoksessa **Handbook of Leaving Religion**. Toim. Daniel Enstedt, Göran Larsson & Teemu T. Mantsinen. Leiden, Boston: Brill, 200–209.
- HINTSALA, MERI-ANNA 2017: **Taivasta varten luotu. Usko ja ruumis vanhoillislestadiolaisuutta koskevissa verkkokeskusteluissa**. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- HOHMAN, ZACHARY; GAFFNEYB AMBER M. & HOGG MICHAEL 2017: Who am I if I am not like my group? Self-uncertainty and feeling peripheral in a group. **Journal of Experimental Social Psychology**, (2017: 72), 125–132.
- HOLDEN, ANDREW 2002: **Jehovah's Witnesses. Portrait of a Contemporary Religious Movement. Jehovah's Witnesses**. Lontoo: Routledge.
- HOOD, RALPH W. JR.; HILL, Peter C. & SPILKA, Bernard 2018: **The Psychology of Religion an Empirical approach**. New York: Guilford Press.
- HOOKWAY NICHOLAS SAMUEL & HABIBIS DAPHNE 2015: Losing my religion. Managing identity in a post-Jehovah's Witness world. **Journal of Sociology**, 51 (2015: 4), 843–856.

- HOWARD, MARSHALL 2002: The Meaning of the Verb Baptize. Teoksessa **Dimensions of Baptism. Biblical and Theological Studies**. Toim. Stanley E. Porter & Anthony R. Cross. Lontoo: Sheffield Academic Press, 8–24.
- HOVI, TUUJA 2018: Jäsenyys uskonnollisessa yhteisössä. Teoksessa **Uskontososiologia**. Toim. Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen & Teemu Taira. Turku: Eetos, 207–220.
- HURTIG, JOHANNA 2013: **Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta**. Vantaa: Vastapaino.
- HYÖTY, HELENA 2015: **"Toiset rakastavat, toiset vihaavat" Ilmari Kiannon tuotannon julkisen reseptio Suomessa**. Väitöskirja. Humanistinen tiedekunta. Oulu: Oulun yliopisto.
- HÄNNINEN VILMA 2002: **Sisäinen tarina, elämä ja muutos**. Väitöskirja. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- INGERSOLL-WOOD CARRIE S. 2022: The Educational Identity Formation of Jehovah's Witnesses. **Religion & Education**, 49 (2022: 3), 310–338
- ITÄKARE, SUSANNA 2021: "Jeesus-känni, paras kanni". Kristillinen fundamentalismi ja toiseuden problematiikka Markku Karpion nuortenromaanissa Tie auki taivasta myöten. **Avain - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti**, 18 (2021: 4), 22–37.
- JENKINS, RICHARD 1992: **Pierre Bourdieu**. Lontoo: Routledge.
- JENKINS, RICHARD 2004: **Social Identity**. Lontoo: Routledge.
- JOSELSON, RUTHELLEN JA HANOCH FLUM 2014: Identity Status. On Refinding the People. Teoksessa **The Oxford Handbook of Identity Development**. Toim. Kate C. McLean & Moin Syed. New York: Oxford University Press, 132–146.
- JYTILÄ, RIITTA 2022: **Traumaattinen muisti nykyproosassa**. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JYTILÄ, RIITTA 2020: **Traumatutkimuksen uudet suunnat**. **Avain - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti**, 17 (2020: 3), 88–95.
- KARJALAINEN, HELI 2022: **Uskontosuhde hengellisistä yhteisöistä irtaantuneiden elämänkulun narratiiveissa**. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Acta electronica Universitatis Lapponiensis 337.

- KETOLA, KIMMO. & VIRTANEN, JOUNI 2008: **Uskonnot Suomessa. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin.** Toim. Kimmo Ketola. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- KOIVISTO, PÄIVI 2011: **Elämästä autofiktioksi. Lajitradition jäljillä Pirkko Saision romaani-sarjassa Pienin yhteinen jaettava, Vastavalo ja Punainen erokirja.** Väitöskirja. Humanistinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KORKEILA, JYRKI & KOSKI, KAARINA 2017: Kummat kokemukset, häpeäleima ja psykoosit. Teoksessa **Mielen rajoilla. Arjen kummat kokemukset.** Toim. Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOROSTELINA, KARINA V. 2007: **Social identity and conflict structures, dynamics, and implications.** New York: Palgrave Macmillan.
- KÖYKKÄ, ARTO 2016: **Sakeinta sumua käskettiin sanoa Jumalaksi. Uskonnollinen kieli Pentti Saarikosken tuotannossa.** Väitöskirja. Teologinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- LAITINEN KAI 1991: **Suomen kirjallisuuden historia.** Helsinki: Otava.
- LEHIKOINEN, ELLI 2020: **Ihmisyyden äärellä. Lisääntymistä käsittelevä kotimainen nykykirjallisuus, lukeminen ja luontokulttuurit.** Väitöskirja. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turun yliopisto. Turku: Turun yliopiston julkaisuja.
- LEHTONEN, MIKKO & LÖYTTY, OLLI 2003: Miksi erilaisuus? Teoksessa **Erilaisuus.** Toim. Mikko Lehtonen & Olli Löytty. Tampere: Vastapaino 2003, 7–17.
- LILGENDAHL, JENNIFER PALS 2014: The Dynamic Role of Identity Processes in Personality Development. Theories, Patterns, and New Directions. Teoksessa **The Oxford Handbook of Identity Development.** Toim. Kate C. McLean & Moin Syed. New York: Oxford University Press, 490–507.
- LINDE, CHARLOTTE 1993: **Life Stories. The Creation of Coherence.** New York: Oxford University Press.
- LINJAKUMPU, AINI 2015: **Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä.** Tampere: Vastapaino.
- LINJAKUMPU, AINI 2020: Väkivalta. Teoksessa **Uskontotieteiden ilmiöitä ja näkökulmia.** Toim. Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho. Helsinki: Gaudeamus, 126–134.

- LINJAKUMPU, AINI 2021: **Hengellinen työ. Työ politiikka kristillisissä liikkeissä**. Tampere: Vastapaino.
- LÖYTTY, OLLI 2005: Johdanto: Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa **Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen**. Toim. Olli Löytty. Helsinki: Gaudeamus, 7–24.
- MCADAMS, DAN P. 1993: **The Stories We Live by. Personal Myths and the Making of the Self**. New York and London: The Guilford Press.
- MEAD, GEORGE H. 1972/1934: **Mind, Self, And Society. From the Standpoint of a Social Behaviorist**. Toim. Charles W. Morris. Chicago & Lontoo: The University of Chicago Press.
- MEZZADRA, SANDRO & NEILSON, BRETT 2013: **Border as Method or The Multiplication of Labor**. Durham: Duke University Press.
- MILLER, CAROL T. 2006: Social Psychological Perspectives on Coping With Stressors Related to Stigma. Teoksessa **Stigma and Group Inequality. Social Psychological Perspectives**. Toim. Shana Levin & Colette Van Daar. New Jersey: The Claremont Symposium on Applied Social Psychology, 21–44.
- MÄKINEN, KARI 1992: Raamattu nykykirjallisuuden taustalla. Teoksessa **Biblia 350. Suomalainen Raamattu ja Suomen kulttuuri**. Toim. Jussi Nuorteva. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 68–77.
- NIEMI, JUHANI 1992: Raamattu 1800-luvun kirjallisuudessa. Teoksessa **Biblia 350. Suomalainen Raamattu ja Suomen kulttuuri**. Toim. Jussi Nuorteva. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 60–67.
- OAKLEY, LISA & HUMPHREYS, JUSTIN 2019: **Escaping the Maze of Spiritual Abuse. Creating healthy Christian Cultures**. Lontoo: SPCK.
- ORIVE, RUBEN 1984: Group Similarity, Public Self-Awareness, and Opinion Extremity. A Social Projection Explanation of Deindividuation Effects. **Journal of Personality and Social Psychology**, 47 (1984:4), 727–737.
- PANCHUK, MICHELLE 2020: Distorting Concepts, Obscured Experiences: Hermeneutical Injustice in Religious Trauma and Spiritual Violence. **Hypatia**, 35 (2020:4), 607–625.

- RANSOM, HEATHER J., MONK REBECCA L., HEIM DEREK 2022: Grieving the Living. The Social Death of Former Jehovah's Witnesses. **Journal of Religion and Health**, 61 (2022: 3), 2458–2480.
- RONIMUS, SEIJA 2011: **Vartiossa maailmaa vastaan. Tutkimus Jehovan todistaja -yhteisöstä eronneiden kokemuksista**. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- ROVA, MAIJA-LEENA 2022: **Eroon hengellisestä väkivallasta. Demokratiavajetta ja ihmisoi-keusloukkauksiako uskonyhteisöissä?** Helsinki: BoD - Books on Demand.
- SAASTAMOINEN MIKKO 2006: Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa **Minuus ja identiteetti**. Toim. Pertti Rautio & Mikko Saastamoinen. Tampere University Press, 170–180.
- SAXE, REBECCA 2022: Perceiving and Pursuing Legitimate Power. **Trends in Cognitive Sciences**, 26 (2022:12),1062–1063.
- SCHLIESSER, CHRISTINE 2023: Meet the Family. Religion's Different Faces in Development. Teok- sessa **On the Significance of Religion for the SDGs. An Introduction**. Toim. Chris- tine Schliesser. Lontoo Routledge, an imprint of the Taylor & Francis Group.
- SCHUPAK-NEUBERG, ERIKA & NEMEROFF CAROL J. 1993: Disturbances in Identity and Self-Regu- lation in Bulimia Nervosa: Implications for a Metaphorical Perspective of Body as Self. **The International journal of Eating Disorders**, 13 (1993: 4): 335–347.
- SEN, AMARTYA 2009/ 2006: **Identiteetti ja väkivalta**. Identity and Violence by Amartya Sen. Suom. Jussi Korhonen. Helsinki: Basam Books Oy.
- SOLANKE, IYIOLA 2017: **Discrimination As Stigma. A Theory of Anti-discrimination Law**. Bloomsbury.
- SPRINGS, JASON A. 2015: Structural and Cultural Violence in Religion and Peacebuilding. Teok- sessa **The Oxford Handbook of Religion, Conflict, and Peacebuilding**. Toim. Ata- lia Omer, Scott R. Appleby & David Little. New York: Oxford University Press, 143–179.
- STONE, ALYSON M. 2013: Thou Shalt Not: Treating Religious Trauma and Spiritual Harm With Combined Therapy. **Group (New York 1977)**, 37 (2013: 4), 323–337.
- SULKUNEN, IRMA 2013: Uskonto ja kansakunta Juhani Aho kansallisen historian popularisoijana. Teoksessa **Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia**

- 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa.** Toim. Marja Jalava, Tiina Kinnunen & Irma Sulkunen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 31–70.
- TAJFEL, HENRY & TURNER JOHN. C 1979: The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. Teoksessa **The social psychology of intergroup relations.** Toim. William G. Austin & Stephen Worchel. Monterey: Calif: Brooks/Cole, 277–293.
- TAJFEL HENRI 1981: **Human Groups and Social Categories. Studies in Social Psychology.** Cambridge University Press.
- TIMONEN JUKKA 2013: **Todellisuudesta toiseen. Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämäkertomuksissa.** Väitöskirja. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- TURNER, JOHN.C. 2005: Explaining the Nature of Power. A Three-Process Theory. **European Journal of Social Psychology**, 35 (2005: 1), 1–22.
- TURUNEN, BRITA 2010: Postillanlukijoiden jalkojen juuressa -Bengt Pohjanen. Teoksessa **Pohjois-Suomen kirjallisuushistoria.** Toim. Sinikka Carlsson, Liisi Huhtala, Sanna Karkulehto, Ilmari Leppihalme ja Jaana Märsynaho. Tampere: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 164–168.
- VERKUYTEN, MAYKEL 2018: **The Social Psychology of Ethnic Identity.** Abingdon, Oxon: Routledge.
- VUORINEN, RISTO 1998: **Minän synty ja kehitys.** Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- WALDENFELS, BERNHARD 2007: **The Question of the Other.** Hong Kong: Chinese University Press.
- WALLENIUS-KORKALO SANDRA 2018: **Esitetty lestadiolaisuus. Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa.** Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- WATERMAN ALAN 2014: Identity as Internal Processes. How the "I" Comes to Define the "Me". Teoksessa **The Oxford Handbook of Identity Development.** Toim. Kate C. McLean & Moin Syed. New York: Oxford University Press, 195–209.
- WETHERELL, MARGARET 1996A: Life histories/social histories. Teoksessa **Identities Groups and Social Issues.** Toim. Margaret Wetherell. Lontoo: SAGE Publications, 299–342.

- WETHERELL, MARGARET 1996B: Group Conflict and The Social Psychology of Racism. Teoksessa **Identities Groups and Social Issues**. Toim. Margaret Wetherell. Lontoo: SAGE Publications, 177–282.
- WILLIAM, JAMES 2021/1918: **The Principles Of Psychology**. Project Gutenberg.
- WILSON, ERIN K. 2022: **Religion and World Politics. Connecting Theory with Practice**. Lontoo: Taylor & Francis.
- WOODWARD, KATHRYN 1997: Concepts of Identity and Difference. Teoksessa **Identity and Difference**. Toim. Kathryn Woodward. Lontoo: SAGE Publications, 8–61.
- WOODWARD, KATHRYN 2002: **Understanding Identity**. Lontoo: Hodder Education.
- ÄYSTÖ, TUOMAS 2015: Taidekokuista islamin kritiikkiin: uskonrauhan rikkominen ja jumalanpilkkua Suomessa 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa **Näkyvä ja näkymätön uskonto**. Toim. Jaana Kouri. Turku: Turun yliopisto: uskontotiede, 181–207.

Sanoma- ja aikakauslehdet

- HARTIKAINEN, MIIA 2022: Piti valita, aionko sairastaa vai saada elämän, jossa on muutakin kuin ruoka. **Karjalainen** 21.9.2022.
- NEVALAINEN, KIMMO 2023: Jäsennän paremmin omaa oloani, kun kirjoitan. **Karjalainen** 6.1.2023
- LAARI, SUSANNA 2022: Jouluton lapsuus. **Helsingin Sanomat** 23.12.2022.

Verkkolähteet

- JW.ORG RAAMATUN OPETUKSET. Mikä on Harmageddonin taistelu? **JW.ORG**
<https://www.jw.org/fi/raamatun-opetukset/kysymyksiä/harmageddonin-taistelu/> luettu 3.11.2022.

- KOSONEN, LAURA 2022: Camilla Nissinen pudotti kirjeen postilaatikkoon ja katosi, jotta tuttu miesjoukko ei enää löytäisi häntä. Lahkosta irtautuminen kesti 10 vuotta. **Yleisradio** 8.10.2022. <https://yle.fi/uutiset/74-20000909> Luettu 13.2. 2023.
- LAPPALAINEN, HANNA-MARI 2022: Esikoiskirjailija: Syömishäiriö ja ero uskonnosta sysäsivät Camilla Nissisen kirjoittamaan pahan olon ulos. **Karjalan Heili** 2.9.2022. <https://www.heili.fi/uutiset/item/9674-esikoiskirjailija-syomishairio-ja-ero-uskonnosta-syasivat-camilla-nissisen-kirjoittamaan-pahan-olon-ulos> Luettu 10.11.2022.
- METSO, RIINA-MARIA 2022: Camilla, 33, sairastui teininä syömishäiriöön ja vietti 1,5 vuotta sairaalan suljetulla osastolla – vasta eroaminen uskonyhteisöstä käynnisti paranemisprosessin. **Is.fi** 29.8.2022. <https://www.is.fi/menaiset/ihmiset-ja-suhteet/art-2000008897023.html> Luettu 1.4.2023.
- PUTTONEN, SEPPO 2017: 101 kirjaa. Valitsimme kirjan jokaiselta itsenäisyyden vuodelta – Minkälainen kuva Suomesta syntyy? **Yleisradio** 3.1.2017. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/01/03/valitsimme-kirjan-jokaiselta-itsenaisyyden-vuodelta-minkalainen-kuva-suomesta> luettu 18.5.2023
- KYLMÄLÄ, PIETARI: Timo K. Mukka: Tabu – Suomalaisen seksuaalikuvausten uudistaja. **Yleisradio**. 3.1.2017. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/01/03/timo-k-mukka-tabu-suomalaisen-seksuaalikuvausten-uudistaja> luettu 15.3.2024.
- STTINFO 2018: Mediatiedote: Pauliina Rauhalan Synninkantajat on Kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinnon ehdokas. **STTINFO.FI** 9.11.2018 <https://www.sttinfo.fi/tiedote/mediatiedote-pauliina-rauhalan-synninkantajat-on-kaunokirjallisuuden-finlandia-palkinnon-ehdokas?publisherId=3579&releasId=69846165> luettu 18.5.2023
- SUOMEN ETYMOLOGINEN SANAKIRJA. **Kotimaisten kielten keskus**. <https://kaino.kotus.fi/ses/>
- KIRJAKAUPPALIITTO RY 2022: Mitä Suomi lukee. Elokuu 2022 kaikki formaatit. Tilasto. **Kirjakauppaliitto Ry**. <https://kirjakauppaliitto.fi/mita-suomi-lukee-tilasto/elokuu-2022-kaikki-formaatit/#main> Luettu 10.11.2022.
- VAARA-KIRJASTOT: Kirjastontietopalvelu, tekijälle sähköpostilla 14.2.2023, 13.3.2024 ja 17.3.2024.